

A

A-80

B. A. (Part-I) Examination, 2012

SOCIOLOGY

Second Paper

(Society in India)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note: Answer *Five* questions in all. Question No. 1 is compulsory. Attempt *one* question from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं० 1 अनिवार्य है।

प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिए।

1. Write short notes on the following:
 - (a) Grihastha Ashrama
 - (b) Anuloma Vivah (Hypergamy)
 - (c) Assimilation
 - (d) Jajmani System
 - (e) Difference between 'Varna' and 'Caste'
 - (f) Child marriage

(2)

- (g) Extended family
- (h) Concept of Samiskara
- (i) Minorities Commission of India
- (j) Women empowerment.

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

- (a) गृहस्थ आश्रम
- (b) अनुलोम विवाह
- (c) सात्मीकरण
- (d) जजमानी व्यवस्था
- (e) 'वर्ण' तथा 'जाति' में अन्तर
- (f) बाल विवाह
- (g) विस्तृत परिवार
- (h) संस्कार की अवधारणा
- (i) भारत का अल्पसंख्यक आयोग
- (j) महिला सशक्तिकरण।

Unit-I

इकाई-I

2. Discuss the distinctive features of Traditional Indian Society.

परम्परागत भारतीय समाज की विशिष्ट विशेषताओं की विवेचना कीजिए।

(3)

3. What is Purushartha ? Describe its types and importance in Indian society.

पुरुषार्थ क्या है ? पुरुषार्थ के विभिन्न प्रकारों का तथा भारतीय समाज में इसके महत्व का वर्णन कीजिए।

Unit-II

इकाई-II

4. Discuss various forms of 'Hindu Marriage'. Explain whether Hindu marriage is a sacrament.

'हिन्दू विवाह' के विभिन्न प्रकारों की चर्चा कीजिए। स्पष्ट कीजिये कि क्या हिन्दू विवाह एक संस्कार है।

5. Describe the changing features of Caste system in India.

भारत में जाति व्यवस्था की बदलती हुई विशेषताओं का वर्णन कीजिये।

Unit-III

इकाई-III

6. What are the basic characteristics of urban communities in India ? How is it different from rural communities ?

भारत में नगरीय समुदायों की मूल विशेषताएँ क्या हैं ? यह किस प्रकार ग्रामीण समुदायों से भिन्न है ?

7. Discuss the cultural diversity in modern India.
आधुनिक भारत में सांस्कृतिक विविधता की विवेचना कीजिये।

*Unit-IV***इकाई-IV**

8. Discuss the situation of Dalits in India. Describe important constitutional provisions for the welfare of Dalits.

भारत में दलितों की स्थिति की विवेचना कीजिये। दलितों के कल्याण हेतु महत्वपूर्ण संवैधानिक प्रावधानों का वर्णन कीजिये।

9. What are the main challenges before Indian Nation ?
भारतीय राष्ट्र के समक्ष मुख्य चुनौतियाँ क्या हैं ?

A

A-81

B. A. (Part II) Examination, 2012

SOCIOLOGY

First Paper

(Foundations of Sociological Thought)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer Five questions in all. Question No. 1 is compulsory. Attempt one question from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं० 1 अनिवार्य है।

प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिए।

1. Write short notes on the following : $2 \times 10 = 20$

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

(i) Industrial Revolution

औद्योगिक क्रान्ति

(2)	(3)
(ii) Metaphysical stage पराभौतिक स्तर	<i>Unit-I</i> इकाई-I <i>7½</i>
(iii) Social Darwinism सामाजिक डार्विनवाद	2. Explain the emergence and development of Sociology. समाजशास्त्र के उद्भव एवं विकास की व्याख्या कीजिए।
(iv) Altruistic suicide परार्थवादी आत्महत्या	3. What is "Positivism" ? Discuss Comte's theory of positivism. “प्रत्यक्षवाद” क्या है ? कोत के प्रत्यक्षवादी सिद्धान्त की विवेचना कीजिए।
(v) Governing elite शासकीय अभिजन	
(vi) Weber's concept of action वेबर की क्रिया की अवधारणा	
(vii) Dialectics द्वन्द्वशास्त्र	<i>Unit-II</i> इकाई-II <i>7½</i>
(viii) Forces of Production उत्पादक शक्तियाँ	4. What do you mean by Authority ? Elucidate various types of authority as given by Max Weber. सत्ता से आप क्या समझते हैं ? मैक्स वेबर द्वारा दिय गये सत्ता के विभिन्न प्रकारों का उल्लेख कीजिए।
(ix) Spirit of capitalism पूँजीवाद की आत्मा	
(x) Reference Group. सन्दर्भ समूह।	5. Explain Durkheim's theory of division of labour. दुर्क्हीम के श्रम विभाजन के सिद्धान्त की व्याख्या कीजिए।

Unit-III

इकाई-III

7½

6. Critically explain Marx's concept of class-struggle.
 मार्क्स के वर्ग-संघर्ष की अवधारणा की आलोचनात्मक
 विवेचना कीजिए।
7. "History is a graveyard of aristocracies." Discuss.
 "इतिहास कुलीनतन्त्रों का कब्रिस्तान है।" विवेचना
 कीजिए।

Unit-IV

इकाई-IV

7½

8. Discuss Merton's theory of Anomie.
 मर्टन के अप्रतिमानता के सिद्धान्त की विवेचना कीजिए।
9. Explain Parsons's theoretical scheme of Pattern Variables.
 पारसन्स के प्रतिमान चरों की सैद्धान्तिक योजना की व्याख्या
 कीजिए।

A-82

B. A. (Part II) Examination, 2012

SOCIOLOGY

Second Paper

(Indian Society, Issues and Problems)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer Five questions in all, selecting one question from each Unit. Question No. 1 is compulsory.

प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न का उत्तर दीजिए। प्रश्न सं. 1 अनिवार्य है।

1. Write short notes on the following : $2 \times 10 = 20$
 - (i) Gender inequality
 - (ii) Intergenerational conflict
 - (iii) Two causes of youth unrest
 - (iv) Concept of juvenile delinquency
 - (v) Concept of communalism

(2)

- (vi) Ethnic identity
- (vii) Regionalism
- (viii) Problem of dowry
- (ix) Educated unemployment
- (x) Organized crime.

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

- (i) लैंगिक असमानता
- (ii) अन्तर्पाढ़ीय संघर्ष
- (iii) युवा असन्तोष के दो कारण
- (iv) बाल अपराध की अवधारणा
- (v) सम्प्रदायवाद की अवधारणा
- (vi) नृजातीय पहचान
- (vii) क्षेत्रवाद
- (viii) दहेज की समस्या
- (ix) शैक्षिक बेरोजगारी
- (x) संगठित अपराध।

(3)

Unit-I

इकाई-I

2. Discuss the main structural issues and problems of contemporary Indian society.

वर्तमान भारतीय समाज के प्रमुख संरचनात्मक मुद्दों तथा समस्याओं की विवेचना कीजिए।

3. What is caste ? Explain the problem of caste inequality in Indian society.

जाति क्या है ? भारतीय समाज में जातीय विषमता की समस्या की व्याख्या कीजिए।

Unit-II

इकाई-II

4. What is domestic violence ? Discuss its types and main causes.

घरेलू हिंसा क्या है ? इसके प्रकारों तथा प्रमुख कारणों की विवेचना कीजिए।

5. Write an essay on the problems of elderly people.
वृद्धजनों की समस्याओं पर एक निबन्ध लिखिए।

*Unit-III***इकाई-III**

6. Discuss the problem of population explosion in India.

भारत में जनसंख्या विस्फोट की समस्या की विवेचना कीजिए।

7. What do you understand by displacement? Explain its disadvantages in development.

विस्थापन से आप क्या समझते हैं? विकास में इसकी कमियों की व्याख्या कीजिए।

*Unit-IV***इकाई-IV**

8. Discuss the problem of drug addiction among Indian youth.

भारतीय युवाओं में मादक-द्रव्य व्यसन की समस्या की विवेचना कीजिए।

9. What is white-collar crime? Explain the causes of its high incidence in the contemporary Indian society.

श्वेतवसन अपराध क्या है? समकालीन भारतीय समाज में इसके अति घटित होने के कारणों की व्याख्या कीजिए।

A-3

A-83

B. A. (Part-III) Examination, 2012

SOCIOLOGY

First Paper

(Pioneers of Indian Sociology)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer Five questions in all. Question No. 1 is compulsory. Attempt one question from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं. 1 अनिवार्य है। प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिए।

1. Write short notes on the following : $2 \times 10 = 20$

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

(i) Cultural Diversities

सांस्कृतिक विविधता

	(2)	(3)	
(ii) Rural Urban Continuum ग्रामीण नगरीय सातत्य		<i>Unit-I</i> इकाई-I	<i>7½</i>
(iii) Kinship (Iravati Karve) नातेदारी (इरावती कर्वे)		2. What is social ecology? Explain with special reference to views of Dr. Radhakamal Mukerjee. सामाजिक पारिस्थितिकी क्या है? डॉ. राधाकमल मुकर्जी के विचारों के विशेष संदर्भ में व्याख्या कीजिए।	
(iv) Dominant Caste प्रभु जाति		3. Critically evaluate D. N. Majumdar's racial theory of evolution of caste. डी.एन. मजुमदार के जाति की उत्पत्ति के प्रजातीय सिद्धान्त का आलोचनात्मक मूल्यांकन कीजिए।	
(v) Modernity vs. Tradition (S.C. Dube) आधुनिकता बनाम परम्परा (एस.सी. दुबे)		<i>Unit-II</i> इकाई-II	<i>7½</i>
(vi) Quality of Life (Ramkrishna Mukerjee) जीवन की गुणवत्ता (रामकृष्ण मुकर्जी)		4. Describe main characteristics of Caste system according to G.S. Ghurye. जी.एस. घुरिये के अनुसार जाति व्यवस्था की प्रमुख विशेषताओं की विवेचना कीजिए।	
(vii) Secularization (M.N. Srinivas) धर्मनिरपेक्षीकरण (एम.एन. श्रीनिवास)		5. Explain main characteristics of Elite. Discuss the nature and role of the Indian intellectual according to I.P. Desai. अभिजात (अभिजन) की प्रमुख विशेषताओं की व्याख्या कीजिए। आई.पी. देसाई के अनुसार भारतीय बौद्धिक अभिजन की प्रकृति व भूमिका की विवेचना कीजिए।	
(viii) Tribal Problems (D.N. Majumdar) जनजातीय समस्याएँ (डी. एन. मजुमदार)			
(ix) Indian Sadhus भारतीय साधु			
(x) Types of Social Values (Radhakamal Mukerjee). सामाजिक मूल्यों के प्रकार (राधाकमल मुकर्जी)।			

*Unit-III***इकाई-III**

7½

6. Critically examine M.N. Srinivas' concept of Sanskritization and its role in social change.

एम.एन. श्रीनिवास की संस्कृतीकरण की अवधारणा एवं सामाजिक परिवर्तन में इसकी भूमिका का आलोचनात्मक परीक्षण कीजिए।

7. What is S.C. Dube's perspective on Indian rural society. Describe the structural features of the village 'Shamirpet'.

भारतीय ग्रामीण समाज पर एस.सी. दुबे का परिप्रेक्ष्य क्या है? ग्राम शमीरपेट की संरचनात्मक विशेषताओं का वर्णन कीजिए।

*Unit-IV***इकाई-IV**

7½

8. Write an essay on the views of A.R. Desai about the background of Indian Nationalism.

ए.आर. देसाई के अनुसार भारतीय राष्ट्रवाद की सामाजिक पृष्ठभूमि के बारे में ए.आर. देसाई के विचारों पर एक निबन्ध लिखिए।

9. Explain the dynamics of agrarian class structure in India as described by Ramkrishna Mukerjee.

रामकृष्ण मुकर्जी द्वारा वर्णित भारत में कृषक वर्ग संरचना की गत्यात्मकता की व्याख्या कीजिए।

A-3

A-84

B. A. (Part III) Examination, 2012

SOCIOLOGY

Second Paper

(Social Research Method)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer Five questions in all. Question No. 1 is compulsory. Attempt one question from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं० 1 अनिवार्य है।

प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिए।

1. Write short notes on the following : $2 \times 10 = 20$
 - (i) Natural Research
 - (ii) Research Problems
 - (iii) Null Hypothesis
 - (iv) Alternative Hypothesis
 - (v) Review of Literature
 - (vi) Applied Research
 - (vii) Respondent

	(2)	(3)
(viii) Content Analysis		
(ix) Histogram		3. Explain the role of objectivity in social research.
(x) Pie diagram.		सामाजिक शोध में वस्तुनिष्ठता की भूमिका की व्याख्या कीजिए।
निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :		
(i) प्राकृतिक शोध		<i>Unit-II</i>
(ii) शोध समस्याएं		इकाई-II
(iii) शून्य परिकल्पना		7½
(iv) वैकल्पिक परिकल्पना		
(v) साहित्य समीक्षा		4. Explain Basic and Applied Research.
(vi) व्यवहारिक शोध		विशुद्ध तथा व्यावहारिक शोध की व्याख्या कीजिए।
(vii) उत्तरदाता		
(viii) अन्तर्वस्तु विश्लेषण		5. Discuss, how diagnostic research is different from explanatory research.
(ix) हिस्टोग्राम		निदानात्मक शोध व्याख्यात्मक शोध से किस प्रकार अलग है, विवेचना कीजिए।
(x) वृत्त चित्र।		
	<i>Unit-I</i>	
	इकाई-I	7½
2. Discuss about scientific steps involve in social research.		
सामाजिक शोध के वैज्ञानिक चरणों की विवेचना कीजिए।		6. Describe data collection. Discuss census as a technique of social data collection.
		तथ्य संकलन का वर्णन कीजिए। एक सामाजिक तथ्य संकलन की प्रविधि के रूप में जनगणना की विवेचना कीजिए।

(4)

7. "Observation is the qualitative technique of data collection." Discuss it.

“अवलोकन तथ्य संकलन की गुणात्मक पद्धति है।”
विवेचना कीजिये।

Unit-IV

इकाई-IV

7½

8. Explain, why sampling is important in social research.
Describe stratified sampling method.

सामाजिक शोध में निदर्शन क्यों महत्वपूर्ण है, स्पष्ट कीजिये।
स्तरीकृत निदर्शन विधि का वर्णन कीजिए।

9. What do you mean by Interview technique ? Discuss about major difference between Questionnaire and Schedule.

साक्षात्कार प्रविधि से आप क्या समझते हैं ? प्रश्नावली तथा
अनुसूची में प्रमुख अन्तर की विवेचना कीजिये।

A-3

A-85

B. A. (Part III) Examination, 2012

(Regular & Exempted)

SOCIOLOGY

Third (A) Paper

(Rural & Urban Sociology)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer Five questions in all. Question No. 1 is compulsory. Attempt one question from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं० 1 अनिवार्य है।

प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिए।

1. Write short notes on the following : $2 \times 10 = 20$

- (i) Class consciousness
- (ii) Urban migration
- (iii) Urban power structure
- (iv) Caste Hierarchy
- (v) Rural Poverty
- (vi) Permanent Zamindari Settlement
- (vii) Little and great traditions

(2)

(3)

(viii) Urban Ecology

(ix) Metropolis

(x) Community Development Programme.

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

(i) वर्ग चेतना

(ii) नगरीय प्रवर्जन

(iii) नगरीय शक्ति संरचना

(iv) जाति संस्तरण

(v) ग्रामीण निर्धनता

(vi) स्थायी जमीदारी बन्दोबस्तु

(vii) लघु एवं वृहद् परम्परायें

(viii) नगरीय पारिस्थितिकी

(ix) महानगर

(x) सामुदायिक विकास योजना।

Unit-I

इकाई-I

7½

2. Analyze the agrarian class structure in India.

भारत में कृषि वर्ग संरचना को विश्लेषित कीजिए।

3. Discuss the factors responsible for recent changes in Caste system in rural India.

ग्रामीण भारत की जाति व्यवस्था में हो रहे वर्तमान परिवर्तनों के लिये उत्तरदायी कारकों की विवेचना कीजिए।

Unit-II

इकाई-II

7½

4. Explain the causes of agrarian unrest in India.

भारत में कृषक असन्तोष के कारणों की व्याख्या कीजिये।

5. Discuss social consequences of land reforms in India.

भारत में भूमि सुधार के सामाजिक परिणामों की विवेचना कीजिये।

Unit-III

इकाई-III

7½

6. Explain the nature and aspects of urban class structure.

नगरीय वर्ग संरचना की प्रकृति और पक्षों की व्याख्या कीजिये।

7. Discuss the characteristic features of urban neighbourhood differentiating it with rural neighbourhood.

ग्रामीण पड़ोस से अन्तर स्पष्ट करते हुए नगरीय पड़ोस की चारित्रिक विशेषताओं की विवेचना कीजिए।

Unit-IV

इकाई-IV

7½

8. What do you understand by urban local governance ?

Discuss the main problems of urban local governance.

नगरीय स्थानीय शासन से आप क्या समझते हैं ? नगरीय स्थानीय शासन की प्रमुख समस्याओं की विवेचना कीजिये।

9. What is a slum ? Explain the social-structural features of an Indian Slum ?

मलिन बस्ती क्या है ? एक भारतीय मलिन बस्ती की सामाजिक-संरचनात्मक विशेषताओं की व्याख्या कीजिए।

A

A-86

B. A. (Part-III) Examination, 2012

SOCIOLOGY

Paper-III (b)

(Industrial Sociology)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer Five questions in all. Attempt one question from each Unit. Question No. 1 is compulsory. Marks for each question are indicated.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिए। प्रश्न सं. 1 अनिवार्य है। प्रत्येक प्रश्न के अंक निर्दिष्ट हैं?

1. Write short notes on the following : $2 \times 10 = 20$

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

(i) Collective bargaining

सामूहिक सौदेबाजी

(2)	(3)	
(ii) Main problems of industrial labours औद्योगिक श्रमिकों की प्रमुख समस्याएँ	<i>Unit-I</i> इकाई-I	$7\frac{1}{2}$
(iii) Participatory management सहभागी प्रबंधन	2. What is Industrial Sociology? Discuss its scope. औद्योगिक समाजशास्त्र क्या है? इसके विषय-क्षेत्र की विवेचना कीजिए।	
(iv) Principal objectives of Industrial Disputes Act, 1947 औद्योगिक विवाद अधिनियम, 1947 के प्रमुख उद्देश्य	3. Discuss the causes and consequences of industrial revolution. औद्योगिक क्रांति के कारणों तथा परिणामों की विवेचना कीजिए।	
(v) Benefits of industrial democracy औद्योगिक प्रजातंत्र के लाभ	<i>Unit-II</i> इकाई-II	$7\frac{1}{2}$
(vi) Adjudication न्यायिक निर्णय	4. Define absenteeism with reference to industry. Suggest some tips for improving employees morale and reducing absenteeism. उद्योग के संदर्भ में अनुपस्थितिवाद को परिभाषित कीजिए श्रमिकों के मनोबल में वृद्धि तथा अनुपस्थितिवाद को कम करने के लिए कुछ उपाय बताइए।	
(vii) Conciliation समझौता	5. Define alienation and discuss its causes. अलगाव को परिभाषित कीजिए तथा इसके कारणों की विवेचना कीजिए।	
(viii) Advantages and disadvantages of Trade Unions Act श्रमिक संघ अधिनियम के लाभ तथा हानियाँ		
(ix) Post-industrial society उत्तर-औद्योगिक समाज		
(x) Fatigue. थकान।		

(4)

Unit-III

इकाई-III

7½

6. What is industrial democracy? Mention its main features.

औद्योगिक प्रजातंत्र क्या है? इसके प्रमुख लक्षणों का उल्लेख कीजिए।

7. Discuss the relevance of the human relation school.

मानव सम्बन्ध सम्प्रदाय की प्रासंगिकता की विवेचना कीजिए।

Unit-IV

इकाई-IV

7½

8. Define liberalization. Discuss its social consequences in India.

उदारीकरण को परिभाषित कीजिए। भारत में इसके सामाजिक परिणामों की विवेचना कीजिए।

9. Describe the history of trade union movement in India.

भारत में श्रमिक संघ आंदोलन के इतिहास का वर्णन कीजिए।

A-87

B. A. (Part I) Examination, 2012

(Regular & Exempted)

SOCIAL WORK

First Paper

(Foundation of Human Relations)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer Five questions in all. Question No. 1 is compulsory. One question is to be attempted from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं० 1 अनिवार्य है।

प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न किया जाना है।

1. Write short notes on the following : 20

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

- (i) Concept of society

समाज की अवधारणा

	(2)		(3)
(ii) Importance of assimilation			
सात्मीकरण का महत्व			
(iii) Social Stratification			
सामाजिक स्तरीकरण			
(iv) Concept of Accommodation			
व्यवस्थापन की अवधारणा			
(v) Purposes of marriage			
विवाह के उद्देश्य			
(vi) Kinship system			
नातेदारी व्यवस्था			
(vii) Traits of good personality			
अच्छे व्यक्तित्व के गुण			
(viii) Benefits of joint family			
संयुक्त परिवार के लाभ			
(ix) Play Group			
खेल समूह			
(x) Characteristics of caste.			
जाति की विशेषताएँ।			
		<i>Unit-I</i>	
		इकाई-I	7½
2.	What is social process ? Discuss its characteristics. सामाजिक प्रक्रिया क्या है ? इसकी विशेषताएँ बताइए।		
3.	What do you understand by conflict ? Differentiate between conflict and competition. संघर्ष से आप क्या समझते हैं ? संघर्ष एवं प्रतिस्पर्धा में अन्तर कीजिए।		
		<i>Unit-II</i>	
		इकाई-II	7½
4.	What is family ? Define the role and functions of the family. परिवार क्या है ? परिवार की भूमिका एवं कार्य को परिभाषित कीजिए।		
5.	Define group and discuss its types. समूह को परिभाषित कीजिए तथा इसके प्रकारों की विवेचना कीजिए।		
		<i>Unit-III</i>	
		इकाई-III	7½
6.	What do you understand by socialization ? Describe the agencies of socialization. समाजीकरण से आप क्या समझते हैं ? समाजीकरण की संस्थाओं का वर्णन कीजिए।		

7. Define social control and discuss its objectives and functions.

सामाजिक नियंत्रण को परिभाषित कीजिए तथा इसके उद्देश्यों
व कार्यों की विवेचना कीजिए।

Unit-IV

इकाई-IV

7½

8. Define motivation and describe its importance in personality development.

संप्रेरणा को परिभाषित कीजिए तथा व्यक्तित्व विकास में इसके
महत्व की व्याख्या कीजिए।

9. Write an essay on Indian Culture.

भारतीय संस्कृति पर एक निबन्ध लिखिए।

A-89

B. A. (Part II) Examination, 2012

(Regular & Exempted)

SOCIAL WORK

. First Paper

(Social Disorganization and Contemporary

Social Problems)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer Five questions in all. Question No. 1 of short-answer type is compulsory. Attempt one question from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। लघु-उत्तरीय प्रकार का प्रश्न सं० 1 अनिवार्य है। प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिए।

1. Write short notes on the following : 20
 - (i) Communalism
 - (ii) Drug Addiction

(2)	(3)
(iii) Dowery related deaths	<i>Unit-I</i>
(iv) Violence against children	इकाई-I
(v) Causes of unemployment	7½
(vi) Social Disorganization	2. Discuss the causes of social disorganization. सामाजिक विघटन के कारणों की व्याख्या कीजिए।
(vii) Causes of personal disorganization	3. Define personal disorganization and discuss its effect on family. वैयक्तिक विघटन को परिभाषित कीजिए तथा इसका परिवार पर प्रभाव की चर्चा कीजिए।
(viii) Definition of poverty	
(ix) Casteism	
(x) Meaning of crime.	
निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :	
(i) साम्प्रदायिकता	<i>Unit-II</i>
(ii) मादक-द्रव्य व्यसन	इकाई-II
(iii) दहेज-हत्या	7½
(iv) बच्चों के प्रति हिंसा	4. What do you understand by prostitution ? Discuss its effect on society. वैश्यावृत्ति से आप क्या समझते हैं ? समाज पर इसके प्रभाव का वर्णन कीजिए।
(v) बेरोजगारी के कारण	
(vi) सामाजिक विघटन	
(vii) वैयक्तिक विघटन के कारण	
(viii) निर्धनता की परिभाषा	5. Define dowery and discuss its causes. दहेज की परिभाषा दीजिए तथा इसके कारणों की चर्चा कीजिए।
(ix) जातिवाद	
(x) अपराध से आशय।	

(4)

Unit-III

इकाई-III

7½

6. What do you understand by White-collar crime ?

Suggest measures for control of it.

श्वेतवसन अपराध से आप क्या समझते हैं ? इसके नियंत्रण
हेतु उपाय सुझाइए ।

7. Discuss the causes of organised crime in India.

भारत में संगठित अपराध के कारणों की चर्चा कीजिए ।

Unit-IV

इकाई-IV

7½

8. What is the concept of violence ? Discuss causes of violence at domestic level.

हिंसा की अवधारणा क्या है ? घरेलू स्तर पर हिंसा के कारणों
का वर्णन कीजिए ।

9. Write an essay on 'atrocities against scheduled caste
in India.'

'भारत में अनुसूचित जाति के विरुद्ध हिंसा' पर एक निबन्ध
लिखिए ।

A-90

B. A. (Part II) Examination, 2012

SOCIAL WORK

Second Paper

(Social Welfare Services)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer Five questions in all. Question No. 1 of short-answer type is compulsory. One question is to be attempted from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। लघु-उत्तरीय प्रकार का प्रश्न सं० 1 अनिवार्य है। प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिए।

1. Write short answers of the following : 20

निम्नलिखित के लघु उत्तर लिखिए :

- (i) Concept of welfare

कल्याण की अवधारणा

	(2)	(3)
(ii) N.S.S.	एन.एस.एस.	<i>Unit-I</i> इकाई-I 7½
(iii) Characteristics of government organisation	सरकारी संगठन की विशेषताएँ	2. What do you understand by welfare state? Describe its functions in detail. कल्याणकारी राज्य से आप क्या समझते हैं? इसके प्रकारों का सविस्तार वर्णन कीजिए।
(iv) Social welfare services	समाज कल्याण सेवाएँ	3. Write an essay on growth and development of social welfare services in India. भारत में समाज कल्याण सेवाओं की वृद्धि एवं विकास पर एक निबन्ध लिखिए।
(v) Types of labour welfare programmes	श्रम कल्याण कार्यक्रमों के प्रकार	<i>Unit-II</i> इकाई-II 7½
(vi) Meaning of empowerment	सशक्तीकरण का अर्थ	4. Discuss the structure and functions of Central Social Welfare Board. केन्द्रीय समाज कल्याण परिषद् की संरचना एवं प्रकारों की चर्चा कीजिए।
(vii) Concept of social defence	सामाजिक प्रतिरक्षा की अवधारणा	5. Discuss the role of government and non-government organisation in social welfare. समाज कल्याण में सरकारी एवं गैर-सरकारी संगठनों की भूमिका की चर्चा कीजिए।
(viii) Meaning of psychiatric social work	मनोचिकित्सकीय समाज कार्य का अर्थ	
(ix) Concept of rural development	ग्रमीण विकास की अवधारणा	
(x) Social Insurance.	सामाजिक बीमा।	

(4)

Unit-III

इकाई-III

7½

6. Describe the various programmes for child development in India.

भारत में बाल विकास के विभिन्न कार्यक्रमों का वर्णन कीजिए।

7. What is youth development ? Discuss the main characteristics of National Policy for Youth, 2003.

युवा विकास क्या है ? राष्ट्रीय युवा नीति, 2003 की मुख्य विशेषताओं की विवेचना कीजिए।

Unit-IV

इकाई-IV

7½

8. Discuss the role of social worker in medical social work.

चिकित्सीय समाज कार्य में समाज कार्यकर्ता की भूमिका की विवेचना कीजिए।

9. What do you mean by social security ? Discuss in detail.

सामाजिक सुरक्षा से आपका क्या तात्पर्य है ? सविस्तार चर्चा कीजिए।

A-91

B. A. (Part III) Examination, 2012

SOCIAL WORK

First Paper

(Social Change : Concept, Factors & Theories)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer Five questions in all. Question No. 1 of short-answer type is compulsory. One question from is to be attempted each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। लघु-उत्तरीय प्रकार का प्रथम प्रश्न अनिवार्य है। प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न किया जाना है।

1. Write short notes on the following : 20
 - (i) Meaning of social change
 - (ii) Nature of social change
 - (iii) Fundamental Rights

(2)	(3)
(iv) Areas of social change	<i>Unit-I</i>
(v) Civil Society	इकाई-I
(vi) Elite and social change	<i>7½</i>
(vii) Urban local self-government	2. Define social change and discuss cyclical theory of social change. सामाजिक परिवर्तन को परिभाषित कीजिए तथा सामाजिक परिवर्तन के चक्रीय सिद्धान्त का वर्णन कीजिए।
(viii) Obstructors of social change	
(ix) Panchayati Raj and social change	3. Discuss the role of Indian Constitution in social change. सामाजिक परिवर्तन में भारतीय संविधान की भूमिका का वर्णन कीजिए।
(x) Promoters of social change.	
निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :	
(i) सामाजिक परिवर्तन का अर्थ	
(ii) सामाजिक परिवर्तन की प्रकृति	
(iii) मौलिक अधिकार	
(iv) सामाजिक परिवर्तन के क्षेत्र	<i>Unit-II</i>
(v) नागर समाज	इकाई-II
(vi) अभिजात्य वर्ग एवं सामाजिक परिवर्तन	<i>7½</i>
(vii) नगरीय स्थानीय स्व-शासन	4. Describe the role of education in social change. सामाजिक परिवर्तन में शिक्षा की भूमिका का वर्णन कीजिए।
(viii) सामाजिक परिवर्तन के अवरोधक	
(ix) पंचायती राज एवं सामाजिक परिवर्तन	5. Discuss the demographic factors responsible for social change. सामाजिक परिवर्तन के लिए उत्तरदायी जनांकिकी कारकों की विवेचना कीजिए।
(x) सामाजिक परिवर्तन के प्रोत्साहक।	

(4)

Unit-III

इकाई-III

7½

6. 'Reservation in Panchayati Raj institution promotes social change of women life in India.' Discuss.

'पंचायती राज संस्थाओं में आरक्षण ने भारत में महिलाओं के जीवन में सामाजिक परिवर्तन को प्रेरित किया है।' विवेचना कीजिए।

7. Discuss the role of civil society in social change.

नागर समाज की सामाजिक परिवर्तन में भूमिका का वर्णन कीजिए।

Unit-IV

इकाई-IV

7½

8. 'Social movement promotes social change.' Explain.

'सामाजिक आन्दोलन सामाजिक परिवर्तन को प्रोत्साहित करता है।' व्याख्या कीजिए।

9. 'Unemployment as a social problem to effect the social change.' Explain.

'बेरोजगारी एक सामाजिक समस्या के रूप में सामाजिक परिवर्तन को प्रभावित करती है।' व्याख्या कीजिए।

A-92

B. A. (Part III) Examination, 2012

(Regular & Exempted)

SOCIAL WORK

Second Paper

(Social Policy, Planning and Development)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer Five questions in all. Question No. 1 of short-answer type is compulsory. Attempt one question from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। लघु-उत्तरीय प्रथम प्रश्न

अनिवार्य है। प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिए।

1. Write short notes on the following : 20

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

- (i) Concept of policy

नीति की अवधारणा

(2)	(3)	
(ii) Characteristics of policy नीति की विशेषताएँ	<i>Unit-I</i> इकाई-I	<i>7½</i>
(iii) Difference between social policy and economic policy सामाजिक नीति एवं आर्थिक नीति में अन्तर	2. Define social policy. Describe the areas and functions of social policy. सामाजिक नीति की परिभाषा दीजिए। सामाजिक नीति के क्षेत्रों एवं कार्यों का वर्णन कीजिए।	
(iv) Meaning of planning नियोजन का अर्थ	3. Highlight the main characteristics of New Education Policy in India. भारत में नई शिक्षा नीति की प्रमुख विशेषताओं को दर्शाइए।	
(v) Social planning vs. economic planning सामाजिक नियोजन बनाम आर्थिक नियोजन		
(vi) Special features of social planning सामाजिक नियोजन के विशिष्ट लक्षण	<i>Unit-II</i> इकाई-II	<i>7½</i>
(vii) Progress प्रगति	4. What do you understand by social planning ? What are its goals in India ? सामाजिक नियोजन से आप क्या समझते हैं ? भारत में इसके क्या लक्ष्य हैं ?	
(viii) Importance of economic development आर्थिक विकास का महत्व		
(ix) Social justice सामाजिक न्याय	5. Throw light on the social planning under Five Year Plans in India. भारत में पंचवर्षीय योजनाओं के अन्तर्गत सामाजिक नियोजन पर प्रकाश डालिए।	
(x) Green Revolution. हरित क्रान्ति।		

(4)

Unit-III

इकाई-III

7½

6. Define social development. Is economic development a necessary precondition for social development?

सामाजिक विकास की परिभाषा दीजिए। क्या सामाजिक विकास के लिए आर्थिक विकास एक निश्चित पूर्वशर्त है?

7. Examine the role of professional social worker in socio-economic development.

सामाजिक-आर्थिक विकास में व्यावसायिक समाज कार्यकर्ता की भूमिका का परीक्षण कीजिए।

Unit-IV

इकाई-IV

7½

8. Critically examine the contribution of Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Act in the alleviation of rural poverty.

ग्रामीण निर्धनता को घटाने में महात्मा गाँधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार गारंटी अधिनियम के योगदान की आलोचनात्मक समीक्षा कीजिए।

9. Write an essay on the 'Sarvodaya perspective on social development'.

‘सामाजिक विकास पर सर्वोदय दृष्टिकोण’ पर एक निबन्ध लिखिए।

A-93

B. A. (Part III) Examination, 2012

(For Regular & Exempted Students)

SOCIAL WORK

Third Paper

(Basic Principles of Social Research)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer Five questions in all. Question No. 1 of short-answer type is compulsory. Attempt one question from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। लघु-उत्तरीय प्रथम प्रश्न

अनिवार्य है। प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिए।

1. Write short answers of the following : 20

- (i) Characteristics of social research
- (ii) Selection and formulation of research problem
- (iii) Census vs. Sample

(2)

- (iv) Quota Sampling
- (v) Classification
- (vi) Exploratory research design
- (vii) Ex-post-facto experiment
- (viii) Mode
- (ix) Questionnaire
- (x) Purposive sampling.

निम्नलिखित के संक्षिप्त उत्तर लिखिए :

- (i) सामाजिक अनुसंधान की विशेषताएँ
- (ii) शोध समस्या का चयन एवं प्रतिपादन
- (iii) जनगणना बनाम प्रतिदर्श
- (iv) कोटा प्रतिदर्शन
- (v) वर्गीकरण
- (vi) अन्वेषणात्मक शोध अभिकल्प
- (vii) कार्योत्तर परीक्षण
- (viii) बहुलक
- (ix) प्रश्नावली
- (x) उद्देश्यपूर्ण प्रतिदर्शन।

Unit-I

इकाई-I

7½

2. Define social research. Describe the main steps in social research.

सामाजिक शोध की परिभाषित कीजिए। सामाजिक शोध के मुख्य चरणों की विवेचना कीजिए।

(3)

3. Describe the major considerations in selection and formulation of a research problem.

शोध समस्या के चयन एवं प्रतिपादन में प्रमुख विचारणीय बातों का वर्णन कीजिए।

Unit-II

इकाई-II

7½

4. Define Hypothesis. Discuss its characteristics.
परिकल्पना को परिभाषित कीजिए। इसकी विशेषताओं की विवेचना कीजिए।
5. What is sampling ? Discuss the various types of sampling.
निर्दर्शन क्या है ? निर्दर्शन के विविध प्रकारों की विवेचना कीजिए।

Unit-III

इकाई-III

7½

6. Define observation. Discuss its types.

अवलोकन को परिभाषित कीजिए। इसके प्रकारों की विवेचना कीजिए।

(4)

7. Discuss the advantages and limitations of interview schedule as a tool of data collection.

आँकड़ों के एक उपकरण के रूप में साक्षात्कार अनुसूची के लाभों एवं सीमाओं की विवेचना कीजिए।

Unit-IV

इकाई-IV

7½

8. Write an essay on Report Writing.

प्रतिवेदन पर एक निबन्ध लिखिए।

9. Calculate the median for the following data :

निम्नलिखित आँकड़ों के लिए माध्यिका की गणना कीजिए :

Marks Obtained प्राप्तांक	No. of Students छात्रों की संख्या
0 – 10	10
10 – 20	12
20 – 30	16
30 – 40	26
40 – 50	17
50 – 60	11
60 – 70	8

A-100

B.A. (Part III) Examination, 2012

POLICE SCIENCE

Paper-III

(Indian Police System)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer Five questions in all. Question No. 1 of short-answer type is compulsory. Attempt one question from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। लघु-उत्तरीय प्रथम प्रश्न अनिवार्य है। प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिए।

1. Write short answers of the following : 20
 - (i) Police Recruitment
 - (ii) Police Administration
 - (iii) Relationship between police cadets and officers

(2)	(3)
(iv) Cadet promotion process	<i>Unit-I</i>
(v) Res-judicata	इकाई-I
(vi) Objectives of crime	7½
(vii) Police and corruption	2. What is Globalization ? Throw light upon its major characteristics. वैश्वीकरण क्या है ? इसकी प्रमुख विशेषताओं पर प्रकाश डालिए।
(viii) Police Investigation	
(ix) Difference between Civil Police and Railway Police	3. Present a critical explanation of selection process through commission. आयोग के माध्यम से चयन प्रक्रिया की आलोचनात्मक व्याख्या कीजिए।
(x) Duties of Border Security Force.	
निम्नलिखित के संक्षिप्त उत्तर लिखिए :	
(i) पुलिस भर्ती	<i>Unit-II</i>
(ii) पुलिस प्रशासन	इकाई-II
(iii) पुलिस जवानों और अधिकारियों के बीच सम्बन्ध	
(iv) जवान पदोन्नत प्रक्रिया	4. Discuss the factors that influence training of police officer. पुलिस अधिकारी के प्रशिक्षण को प्रभावित करने वाले कारकों की विवेचना कीजिए।
(v) प्राङ्गन्याय	
(vi) अपराध के उद्देश्य	
(vii) पुलिस और भ्रष्टाचार	
(viii) पुलिस विवेचना	5. What is the process of observational training ? प्रेक्षणात्मक प्रशिक्षण की क्या प्रक्रिया है ?
(ix) नागरिक पुलिस और रेलवे पुलिस में अन्तर	
(x) सीमा सुरक्षा बल के कर्तव्य ।	

(4)

Unit-III

इकाई-III

7½

6. Present a critical explanation of Police Recruitment Board.

पुलिस भर्ती बोर्ड की एक आलोचनात्मक व्याख्या कीजिए।

7. What is learned helplessness of police ? Throw light upon its major elements.

पुलिस की अर्जित निस्सहायता क्या है ? इसके प्रमुख तत्वों पर प्रकाश डालिए।

Unit-IV

इकाई-IV

7½

8. What is fundamental lexical hypothesis ? How does its provide support to surveillance ?

मौलिक शाब्दिक परिकल्पना क्या है ? परिवीक्षण को यह कैसे समर्थन प्रदान करता है ?

9. What is interaction ? Describe its role in surveillance.

अन्तर्क्रिया क्या है ? परिवीक्षण में इसकी भूमिका का वर्णन कीजिए।

A-105

B. A. (Part III) Examination, 2012

RURAL DEVELOPMENT

First Paper

(Rural Development Administration)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer **Five** questions in all. Question No. 1 of short-answer type is compulsory. Attempt **one** question from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। लघु-उत्तरीय प्रकार का प्रथम प्रश्न अनिवार्य है। प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न का कीजिए।

1. Write short notes on the following: 20

निम्नलिखित पर लघु टिप्पणियाँ लिखिए :

- (i) Meaning of RDA
आरडीओ का अर्थ
- (ii) Concept of Panchayati Raj
पंचायती राज की अवधारणा
- (iii) Functions of RDA

आरडीओ के कार्य

(2)

- (iv) Process of Decentralization
विकेन्द्रीकरण की प्रक्रिया
- (v) Powers of Panchayati Raj
पंचायती राज की शक्तियाँ
- (vi) Functions of Gram Panchayat
ग्राम पंचायत के कार्य
- (vii) District Rural Development Agency
जिला ग्रामीण विकास संस्था
- (viii) Importance of Panchayat
पंचायत का महत्व
- (ix) Social power structure
सामाजिक शक्ति संरचना
- (x) Need of RDA.
आर०डी०ए० की आवश्यकता।

Unit-I

इकाई-I

7½

2. What do you mean by Rural Development Administration? Discuss its importance.
ग्रामीण विकास प्रशासन से आपका क्या तात्पर्य है ? इसके महत्व की चर्चा कीजिए।

(3)

- 3. Describe the relation between democratic decentralization and rural development administration.
प्रजातांत्रिक विकेन्द्रीकरण तथा ग्रामीण विकास प्रशासन के मध्य सम्बन्ध की व्याख्या कीजिए।

Unit-II

इकाई-II

7½

- 4. Analyse the functions of rural development administration at central level.
केन्द्रीय स्तर पर ग्रामीण विकास प्रशासन के कार्यों का विश्लेषण कीजिए।
- 5. Describe the powers and problems of rural development administration at central level.
केन्द्रीय स्तर पर ग्रामीण विकास प्रशासन की शक्तियों एवं उसके समक्ष आने वाली समस्याओं का वर्णन कीजिये।

Unit-III

इकाई-III

7½

- 6. Describe the problems of rural development administration at state level.
राज्य स्तर पर ग्रामीण विकास प्रशासन के समक्ष आने वाली समस्याओं की व्याख्या कीजिये।

(4)

7. Describe the role of rural development administration at state level.

राज्य स्तर पर ग्रामीण विकास प्रशासन की भूमिका का वर्णन कीजिये।

Unit-IV

इकाई-IV

7½

8. Describe the structure of rural development administration at village level.

ग्राम स्तर पर ग्रामीण विकास प्रशासन की संरचना का वर्णन कीजिये।

9. Describe the problems of rural development administration at block level.

विकास खण्ड स्तर पर ग्रामीण विकास प्रशासन की समस्याओं का वर्णन कीजिये।

A-106

B. A. (Part III) Examination, 2012

RURAL DEVELOPMENT

Second Paper

(Panchayati Raj Institutions)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer Five questions in all. Question No. 1 of short-answer type is compulsory. Attempt one question from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। लघु-उत्तरीय प्रकार का प्रथम प्रश्न अनिवार्य है। प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिए।

1. Write short notes on the following: 20

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

- (i) Gram Sabha
ग्राम सभा
- (ii) Need of Panchayati Raj Act
पंचायती राज अधिनियम की आवश्यकता
- (iii) Democratic Decentralization
प्रजातांत्रिक विकेन्द्रीकरण

(2)	(3)
(iv) Kshetra Panchayat क्षेत्र पंचायत	3. Discuss the 73rd Amendment in Constitution. संविधान के 73वें संशोधन का वर्णन कीजिये।
(v) Block Development Officer खण्ड विकास अधिकारी	<i>Unit-II</i>
(vi) 73rd Amendment Act 73वाँ संशोधन अधिनियम	इकाई-II 7½
(vii) Decentralization and Rural Development विकेन्द्रीकरण एवं ग्राम विकास	4. Discuss the role of Gram Sabha in rural development. ग्रामीण विकास में ग्राम सभा की भूमिका का वर्णन कीजिये।
(viii) Development of Panchayati Raj पंचायती राज का विकास	5. Enumerate the functions and powers of Village Panchayat. ग्राम पंचायत के कार्यों एवं शक्तियों का वर्णन कीजिये।
(ix) Women Empowerment and Panchayati Raj महिला सशक्तिकरण एवं पंचायती राज	<i>Unit-III</i>
(x) Importance of Nyaya Panchayat. न्याय पंचायत का महत्व।	इकाई-III 7½
<i>Unit-I</i>	
इकाई-I 7½	6. Discuss the functions and problems of Kshetra Panchayat. क्षेत्र पंचायत के कार्य एवं समस्याओं का वर्णन कीजिये।
2. "At grass root level Panchayati Raj Institutions are the indicator of democratic decentralization." Explain. “निचले स्तर पर पंचायती राज संस्थाएँ प्रजातात्त्विक विकेन्द्रीकरण का सूचक हैं।” व्याख्या कीजिये।	7. Explain the functions and powers of Block Development Officer. खण्ड विकास अधिकारी के कार्यों एवं शक्तियों का उल्लेख कीजिये।

Unit-IV

इकाई-IV

7½

8. Describe the structure of Zila Panchayat.
ज़िला पंचायत की संरचना का वर्णन कीजिये।
9. Discuss the inter-relationship among Gram, Kshetra
and Zila Panchayat.
ग्राम, क्षेत्र एवं ज़िला पंचायत में अन्तरसम्बन्धों की व्याख्या
कीजिए।

B. A. (Part III) Examination, 2012

RURAL DEVELOPMENT

Third Paper

(Research Techniques & Voluntary Action)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer *Five* questions in all. Question No. 1 of short-answer type is compulsory. Attempt *one* question from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। लघु-उत्तरीय प्रकार का प्रथम प्रश्न अनिवार्य है। प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिए।

1. Write short answers of the following : 20
निम्नलिखित के संक्षिप्त उत्तर लिखिए :
 - (i) Characteristics of social research
सामाजिक शोध की विशेषताएँ
 - (ii) Types of social research
सामाजिक शोध के प्रकार
 - (iii) Field sources of data
तथ्य के क्षेत्रीय स्रोत

(2)	(3)
(iv) Documentary sources of data तथ्य के प्रलेखीय स्रोत	3. What do you understand by social survey ? Differentiate it with social research. सामाजिक सर्वेक्षण से आप क्या समझते हैं ? सामाजिक शोध से इसका विभेद कीजिए।
(v) Coding सम्पादन	
(vi) Tabulation सारणीयन	<i>Unit-II</i>
(vii) Concept of Voluntary Action स्वैच्छिक क्रिया की अवधारणा	इकाई-II 7½
(viii) Sarvodaya सर्वोदय	4. Define sampling. Discuss the probability sampling in short. प्रतिदर्शन को परिभाषित कीजिये। संभावित प्रतिदर्शन की संक्षेप में विवेचना कीजिए।
(ix) Mean माध्य	
(x) Mode. बहुलक।	5. Distinguish between participant and non-participant observation. सहभागी एवं असहभागी अवलोकन में अन्तर कीजिए।

<i>Unit-I</i>	<i>Unit-III</i>
इकाई-I 7½	इकाई-III 7½
2. Discuss the meaning and steps of social research. सामाजिक शोध का अर्थ एवं चरणों की विवेचना कीजिए।	6. Discuss the characteristics of report writing in research. शोध में प्रतिवेदन लेखन की विशेषताओं की विवेचना कीजिए।

(4)

7. Calculate Median for the following data :
निम्नलिखित आँकड़ों के लिए माध्यिका की गणना कीजिए :

Age(in yrs.)	No. of Persons
आयु (वर्षों में)	व्यक्तियों की संख्या
0 - 10	11
10 - 20	20
20 - 30	23
30 - 40	22
40 - 50	15

Unit-IV

इकाई-IV

7½

8. Discuss the meaning and strategies of social action.
सामाजिक क्रिया के अर्थ एवं रणनीतियों की विवेचना कीजिए।
9. Write an essay on Bhoodan.
भूदान पर एक निबन्ध लिखिये।

A-108

B. A. (Part I) Examination, 2012

(Regular & Exempted)

ANTHROPOLOGY

First Paper

(Introduction to Social-Culture Anthropology &

Indian Culture)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 35

Note : Answer Five questions in all. Question No. 1 is

compulsory. Attempt one question from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं० 1 अनिवार्य है।

प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिए।

1. Write short notes on the following : 15

- (i) Status and Role
- (ii) Polyandry

(2)

- (iii) Nuclear Family
- (iv) Phoneme
- (v) Chiefdom
- (vi) Pastoral economy
- (vii) Teck nonomy
- (viii) Black Magic
- (ix) F. W. Taylor
- (x) Holistic approach.

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

- (i) प्रस्थिति और भूमिका
- (ii) बहुपति विवाह
- (iii) नाभिकीय परिवार
- (iv) फोनीम
- (v) प्रधानत्व
- (vi) पशुचारण आर्थिकी
- (vii) अनुसंतति सम्बोधन
- (viii) काला जादू
- (ix) एफ० डब्ल्य० टेलर
- (x) सम्पूर्णता का दृष्टिकोण ।

(3)

Unit-I

इकाई-I

5

2. Discuss scope and distinctive features of Cultural Anthropology.
सांस्कृतिक मानवविज्ञान के विषय-क्षेत्र एवं विशिष्टताओं का वर्णन कीजिए ।
3. What is caste ? How is it different from class ?
जाति क्या है ? यह वर्ग से किस प्रकार भिन्न है ?

Unit-II

इकाई-II

5

4. Give definition of marriage. What are the functions of marriage ? Explain.
विवाह की परिभाषा दीजिए । विवाह के क्या प्रकार्य हैं ? वर्णन कीजिए ।
5. What is Joint Family ? Discuss the features responsible for breaking of joint family.
संयुक्त परिवार क्या है ? संयुक्त परिवार के विघटन के कारकों की चर्चा कीजिए ।

*Unit-III***इकाई-III**

5

6. Explain the following :

- (i) Subsistence Economy
- (ii) Redistribution.

निम्नलिखित की व्याख्या कीजिए :

- (i). जीविकोपार्जक आर्थिकी
- (ii) पुनर्वितरण।

7. What do you mean by kinship and kinship system ?

Differentiate between clan and lineage.

बन्धुत्व एवं बन्धुत्व व्यवस्था से आप क्या समझते हैं ? गोत्र एवं

कुलांश में अन्तर स्पष्ट कीजिए ।

*Unit-IV***इकाई-IV**

5

8. What is Law ? How does it manifest itself and control the people in primitive society ?

कानून क्या है ? यह आदिम समाज में किस प्रकार प्रकट होता है और लोगों को नियन्त्रित करता है ?

9. Write an essay on the functions of taboo in primitive societies.

आदिम समाजों में वर्जना के प्रकार्य पर निबन्ध लिखिए ।

A-109

B. A. (Part I) Examination, 2012

ANTHROPOLOGY

Second Paper

(Introduction to Physical Anthropology)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 35

Note : Answer Five questions in all. Question No. 1 of short-answer type of 15 marks is compulsory. One question of 5 marks is to be attempted from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। 15 अंकों का लघु-उत्तरीय प्रथम प्रश्न अनिवार्य है। प्रत्येक इकाई से 5 अंकों का एक प्रश्न किया जाना है।

1. Write briefly on the following : 15
- (i) New World Monkey
 - (ii) Diastema
 - (iii) Dermatoglyphics

(2)

- (iv) Eutheria
- (v) Mitochondria
- (vi) Somatometry
- (vii) Tarsier
- (viii) Neo-Darwinism
- (ix) Orangutan
- (x) Grimaldi Man.

निम्नलिखित पर संक्षेप में लिखिए :

- (i) नई दुनिया के वानर
- (ii) दन्तावकाश
- (iii) त्वक्रेखीय विज्ञान
- (iv) यूथीरिया
- (v) माइटोकॉण्ड्रिया
- (vi) शरीरमिति
- (vii) टारसियर
- (viii) नव-डार्विनवाद
- (ix) ओर्गुटन
- (x) ग्रिमाल्डी मानव।

(3)

Unit-I

इकाई-I

2. Describe Lamarckism with suitable examples. How has this modified into Neo-Lamarckism ? 5
लैमार्कवाद का उपयुक्त उदाहरण सहित वर्णन कीजिए । इसे किस प्रकार नव-लैमार्कवाद में परिवर्तित किया गया है ?
3. Define Physical Anthropology and explain its role in Anthropology. 5
शारीरिक मानव विज्ञान की परिभाषा दीजिए और मानवविज्ञान में इसकी भूमिका की व्याख्या कीजिए ।

Unit-II

इकाई-II

4. Briefly outline the cranial changes in man due to erect posture. 5
ऊर्ध्व संस्थिति के कारण मानव में होने वाले कपालीय परिवर्तन का संक्षिप्त उल्लेख कीजिए ।

Or/अथवा

Write an essay on man's place in the animal kingdom.
जीव जगत में मानव के स्थान पर निबन्ध लिखिए ।

5. Write an essay on Australopithecus. 5
ऑस्ट्रेलोपिथिक्स पर एक निबन्ध लिखिए ।

*Unit-III***इकाई-III**

6. Give a short illustrated account of the various stages of mitosis. 5

सूत्री विभाजन के विभिन्न चरणों का एक संक्षिप्त सचित्र वर्णन कीजिए।

7. What do you know about ABO and Rh Blood group system? Describe the inheritance of any one of these system. 5

ABO रक्त समूह एवं Rh रक्त समूह का विवरण दीजिए।
इनमें से किसी एक समूह की वंशागति स्पष्ट कीजिए।

*Unit-IV***इकाई-IV**

8. Define Race. Describe various metric and morphological characters used in racial classification. 5

प्रजाति की परिभाषा दीजिए। प्रजातीय वर्गीकरण में प्रयुक्त मितिक तथा आकारिकीय लक्षणों का उल्लेख कीजिए।

9. What are the primary races of world? Describe the chief characteristics and distribution of Caucasoid race. 5

विश्व की प्रमुख प्रजातियाँ कौन हैं? काकेसॉयड प्रजाति के मुख्य लक्षणों एवं वितरण का वर्णन कीजिए।

A-110

B. A. (Part II) Examination, 2012

ANTHROPOLOGY

First Paper

(Introduction to Archaeological Anthropology)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 35

Note : Answer Five questions in all. Question No. 1 is compulsory. Attempt one question from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं० 1 अनिवार्य है।

प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिए।

1. Write short notes on the following : 15

- (i) River Terraces
- (ii) Bhimbetka
- (iii) Bone tools of Upper Palaeolithic culture

(2)

- (iv) Scraper
- (v) Distinction between core and flake tools
- (vi) Pebble tools
- (vii) Laurel leaf points
- (viii) Blade tools
- (ix) Teri sites
- (x) Langhnaj.

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

- (i) नदीय सोपान
- (ii) भीमबेटका
- (iii) उच्च पुरापाषाण संस्कृति के अस्थि उपकरण
- (iv) स्क्रेपर
- (v) कोर एवं फ्लेक उपकरणों के मध्य भेद
- (vi) पेबल उपकरण
- (vii) लॉरिल लीफ घाइट्स
- (viii) ब्लॉड उपकरण
- (ix) टेरी साइट्स
- (x) लंघनाज।

(3)

Unit-I

इकाई-I

2. Distinguish between relative and absolute dating.
Describe in detail the C¹⁴ method of absolute dating used in Archaeology. 5
सापेक्ष एवं निरपेक्ष काल निर्धारण की विधियों के मध्य अन्तर स्थापित कीजिए। पुरातत्व विज्ञान में प्रयुक्त C¹⁴ निरपेक्ष काल निर्धारण विधि का सविस्तार वर्णन कीजिए।
3. Write an essay on different techniques of tool manufacturing used by pre-historic man. 5
आदिमानव द्वारा प्रयुक्त उपकरण निर्माण की विभिन्न विधियों पर एक निबन्ध लिखिए।

Unit-II

इकाई-II

4. Describe briefly the evidence of Pleistocene climatic fluctuations. 5
प्रतिनूतन काल में हुए जलवायु परिवर्तन के साक्ष्यों का संक्षिप्त वर्णन कीजिए।
5. Describe the salient features of Upper Palaeolithic art of Europe. 5
यूरोप की उच्च पुरापाषाणकालीन कला के प्रमुख अभिलक्षणों की व्याख्या कीजिए।

*Unit-III***इकाई-III**

6. Discuss briefly the emergence, distribution and evolution of the Soan Culture. 5
सोन संस्कृति के प्रारंभ, विस्तार तथा उद्विकास की विवेचना कीजिए।
7. Explain major characteristics of Mesolithic cultures of Western Europe. 5
पश्चिमी यूरोप के मध्यपाषाण काल की संस्कृतियों के प्रमुख अभिलक्षणों की व्याख्या कीजिए।

*Unit-IV***इकाई-IV**

8. Discuss the characteristic features of the Indus-Valley civilization. 5
सिन्धु-धाटी की सभ्यता के विशिष्ट लक्षणों की विवेचना कीजिए।
9. Write short note on any one of the following : 5
 (i) Neolithic Revolution of Europe
 (ii) Megaliths.
 निम्नलिखित में से किसी एक पर लघु टिप्पणी लिखिए :
 (i) यूरोप की नवपाषाण क्रान्ति
 (ii) महापाषाण।

A-111

B. A. (Part II) Examination, 2012

(Regular & Exempted)

ANTHROPOLOGY

Second Paper

(Conceptual Background of Social-Cultural Anthropology)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 35

Note : Answer *Five* questions in all. Question No. 1 is compulsory. Attempt *one* question from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं० १ अनिवार्य है।
प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिये।

1. Write short notes on the following : 15
- (i) Cultural integration
 - (ii) British diffusionist
 - (iii) Participant observation
 - (iv) Determinants of culture
 - (v) Neo-evolution
 - (vi) Social function
 - (vii) Ethos and Eidos

(2)

- (viii) B. Malinowski
- (ix) Cultural trait
- (x) Ego.

निम्नलिखित पर लघु टिप्पणियाँ लिखिए :

- (i) सांस्कृतिक एकीकरण
- (ii) ब्रिटिश प्रसारवादी
- (iii) सहभागी अवलोकन
- (iv) संस्कृति के निर्धारक
- (v) नव-उद्धिकास
- (vi) सामाजिक प्रकार्य
- (vii) इथोस व इडोस
- (viii) बी. मैतिनोस्की
- (ix) सांस्कृतिक तत्व
- (x) इगो।

Unit-I

इकाई-I

2. What is Ethnography ? Discuss its importance for Social-Cultural Anthropology. 5

नृजातिवृत्तान्त किसे कहते हैं ? सामाजिक-सांस्कृतिक नृविज्ञान में इसके महत्व की चर्चा कीजिए।

(3)

3. Write short notes on the following : 5

- (i) Enculturation
- (ii) Culture pattern.

निम्नलिखित पर लघु टिप्पणियाँ लिखिए :

- (i) संस्कृति अन्तः ग्रहण
- (ii) संस्कृति प्रारूप।

Unit-II

इकाई-II

4. Give a brief account of Neo-evolutionism and distinguish it from classical evolution. 5

नव-उद्धिकासवाद का संक्षेप में विवरण दीजिए तथा शास्त्रीय उद्धिकास से इसकी भिन्नता बताइए।

5. What is cultural diffusion ? Explain the contribution of Austrian-German school to theory of diffusion of culture. 5

सांस्कृतिक प्रसारवाद किसे कहते हैं ? ऑस्ट्रियन-जर्मन सम्प्रदाय के योगदान को स्पष्ट कीजिये।

*Unit-III***इकाई-III**

6. Explain Malinowski's theory of needs. 5
 मैलिनोस्की द्वारा दिये गये आवश्यकता के सिद्धान्त का वर्णन कीजिये।
7. What is social structure ? Explain the structural analysis of myth. 5
 सामाजिक संरचना किसे कहते हैं ? मिथक की संरचनात्मक समीक्षा कीजिये।

*Unit-IV***इकाई-IV**

8. Is the importance of anthropological fieldwork increasing ? Give reasons for your answer. 5
 क्या मानवशास्त्रीय क्षेत्रकार्य का महत्व बढ़ रहा है ? अपने उत्तर के लिए कारण बताइये।
9. How many ways does a culture change ? Explain the processes of culture change. 5
 सांस्कृतिक परिवर्तन कितनी तरह से होते हैं ? सांस्कृतिक परिवर्तन की प्रक्रियायें बताइए।

A-4

A-112

B. A. (Part III) Examination, 2012

ANTHROPOLOGY

First Paper

(Comparative Ethnography)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 35

Note : Answer Five questions in all. Question No. 1 is compulsory. At least one question must be attempted from each Unit besides Question No. 1.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं० 1 अनिवार्य है।

प्रत्येक इकाई से कम-से-कम एक प्रश्न, प्रश्न सं० 1 के अतिरिक्त करना आवश्यक है।

1. Write short notes on the following : 15

- (i) Structural time
- (ii) Rapport Establishment
- (iii) Case Study

(2)

- (iv) Village Sayana
- (v) Khumri
- (vi) Kolta
- (vii) Bissu
- (viii) Bhera
- (ix) Unstructured Interviews
- (x) Ryanti.

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

(i) संरचनात्मक समय

(ii) घनिष्ठता स्थापित करना

(iii) केस अध्ययन

(iv) गाँव का सयाना

(v) खुमरी

(vi) कोल्टा

(vii) बिस्सू

(viii) भेरा

(ix) असंरचनात्मक साक्षात्कार

(x) रयान्ती ।

(3)

Unit-I

इकाई-I

2. Write briefly on the lineage system among Nuer. 5
नुएर लोगों में लीनिएज व्यवस्था पर संक्षेप में लिखिए ।
3. Describe as to how Nuer settle their disputes. 5
नुएर अपने झगड़ों का निपटारा किस प्रकार करते हैं ? व्याख्या कीजिए ।

Unit-II

इकाई-II

4. Write an essay on the village organization and leadership among Khasas. 5
खासा लोगों के ग्रामीण संगठन एवं नेतृत्व पर एक निबन्ध लिखिए ।
5. Bring out the salient features of the wonder world of Khasas. 5
खासा लोगों के चमतकार जगत के विशिष्ट गुणों की व्याख्या कीजिए ।

*Unit-III***इकाई-III**

6. Write in brief on 'Africa as an ethnographic zone'. 5
 एक नृत्ववृत्तान्तीय क्षेत्र के रूप में अफ्रीका पर संक्षेप में
 लिखिए।
7. What are the ethnographic zones of the world ?
 Describe N.America as one of them. 5
 संसार के नृत्ववृत्तान्तीय क्षेत्र क्या हैं ? उनमें से उत्तरी
 अमेरिका की व्याख्या कीजिए।

*Unit-IV***इकाई-IV**

8. Write merits and demerits of observation in anthropological research. 5
 मानवशास्त्रीय शोध में अवलोकन के गुण एवं दोषों को
 लिखिए।
9. Discuss the importance of case study in anthropological research. 5
 मानवशास्त्रीय अध्ययन में केस अध्ययन के महत्ता की
 विवेचना कीजिए।

A-113

B. A. (Part III) Examination, 2012

(Regular & Exempted)

ANTHROPOLOGY

Second Paper

(Human Biology)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 35

Note: Answer Five questions in all. Question No. 1 is compulsory. One question is to be attempted from each Unit

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं. 1 अनिवार्य है।

प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न का उत्तर देना है।

1. Write short answers of the following: 15
 - (i) Colour-blindness
 - (ii) Mongoloid race
 - (iii) Avitaminosis
 - (iv) Polyploidy
 - (v) Karyotype

(2)

- (vi) Ergonomics
- (vii) Sex limited traits
- (viii) Oogenesis
- (ix) Ecosystem

निम्नलिखित के संक्षेप में उत्तर लिखिए :

- (i) वर्णन्धता
- (ii) मंगोलोयड प्रजाति
- (iii) अविटोमिनोसिस
- (iv) पॉलीप्लोयडी
- (v) केरियोटाइप
- (vi) एर्गोनॉमिक्स
- (vii) लिंग सीमित लक्षण
- (viii) अंडजनन
- (ix) पारिस्थितिकीतन्त्र।

Unit-I

इकाई-I

2. What is Human Biology ? How is it related to human genetics ? Discuss. 5
- मानव जैविकी क्या है ? यह मानव आनुवंशिकी से कैसे सम्बन्धित है ? वर्णन कीजिए।

(3)

3. What is an abnormal karyotype ? What are the anomalies pertaining to human chromosome ? Briefly describe its associated syndromes. 5

असामान्य गुणसूत्री रचना क्या है ? मानव गुणसूत्रों से सम्बन्धित विसंगतियाँ क्या हैं ? संक्षेप में इससे सम्बद्ध चिकित्सकीय लक्षणों का वर्णन कीजिए।

Unit-II

इकाई-II

4. Briefly describe various types of inheritance in man. 5
मानव में वंशागति के विभिन्न प्रकारों का संक्षिप्त वर्णन कीजिए।

5. What are twins ? How are they formed ? How can you evaluate the interaction heredity and environment with the help of twins ? 5

यमज़ क्या हैं ? वे कैसे बनते हैं ? आप आनुवंशिकी एवं पर्यावरण की अन्तःक्रिया का मूल्यांकन यमजों की सहायता से कैसे करेंगे ?

Unit-III

इकाई-III

6. Which are the common nutritional disorders found in human populations ? What are the manifestations ? Discuss. 5

मानव जनसंख्या में सामान्यतः पाये गये पोषकीय विकार कौन हैं ? इससे जन्मे लक्षण कौन-से हैं ? वर्णन कीजिए ।

7. What is physical growth ? How is it different from the process of development ? Briefly describe the methods for the study of human growth. Discuss their merits and demerits. 5

शारीरिक संवृद्धि क्या है ? यह विकास प्रक्रिया से कैसे भिन्न है ? मानव संवृद्धि के अध्ययन की विधियाँ क्या हैं ? उनके गुण व दोष की विवेचना कीजिए ।

Unit-IV

इकाई-IV

8. What are the chief racial elements in the Indian subcontinent ? Discuss. 5

भारतीय उपमहाद्वीप के मुख्य प्रजातीय तत्व क्या हैं ? विवेचना कीजिए ।

9. Define and discuss the scope of human ecology and point out various human ecosystems. 5

मानव पारिस्थितिकी की परिभाषा तथा इसके विषय-क्षेत्र की विवेचना कीजिए और विभिन्न मानवीय पारिस्थितिकीय व्यवस्थाओं को बताइए ।

A-114

B. A. (Part III) Examination, 2012

(Regular & Exempted)

ANTHROPOLOGY

Third Paper

(Anthropology in Indian Context)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 35

Note : Answer Five questions in all, taking one question from each Unit. Question No. 1 is compulsory.

प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न लेते हुए, कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं. 1 अनिवार्य है।

1. Write short notes on the following : 15
 - (i) Universalization
 - (ii) Great tradition
 - (iii) Bonded labour
 - (iv) Tribal revolts
 - (v) Unemployment among tribes

(2)

- (vi) Problems of food gathering tribes
- (vii) Forest policy and tribal interest
- (viii) Urbanization
- (ix) Economic and psychological frustrations
- (x) Tribe.

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

- (i) सार्वभौमिकता
- (ii) बृहत् परम्परा
- (iii) बंधुआ मजदूर
- (iv) जनजातीय विद्रोह
- (v) जनजातियों में बेरोजगारी
- (vi) खाद्य संग्राहक जनजातियों की समस्याएँ
- (vii) वन योजना तथा जनजातीय हित
- (viii) नगरीकरण
- (ix) आर्थिक एवं मनोवैज्ञानिक कुण्ठाएँ
- (x) जनजाति।

Unit-I

इकाई-I

5

2. Write a note on the growth of Indian Anthropology.
भारतीय मानव विज्ञान के विकास पर टिप्पणी लिखिए।

(3)

3. Write short notes on the following :

- (i) Sacred complex
- (ii) Tribe-caste continuum.

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

- (i) पवित्र संकुल
- (ii) जनजाति-जाति निरन्तरता।

Unit-II

इकाई-II

5

4. Discuss the problems of shifting cultivation.
स्थानान्तरित कृषि की समस्याओं की विवेचना कीजिए।
5. Describe the causes of land alienation in the tribal societies and problems consequent upon them.
जनजातीय समाजों में भूमि अपवर्तन के कारणों का वर्णन कीजिए तथा इस क्रिया से उत्पन्न होने वाली समस्याओं का उल्लेख कीजिए।

Unit-III

इकाई-III

5

6. Discuss the main approaches to understanding tribal problems.
जनजातीय समस्याओं को समझने के लिए मुख्य उपागमों की विवेचना कीजिए।

7. What do you mean by industrialization ? Examine its impact on tribal people.

औद्योगिकरण से आप क्या समझते हैं ? जनजातीय लोगों के ऊपर इसके प्रभावों का वर्णन कीजिए ।

Unit-IV

इकाई-IV

5

8. Describe the main constitutional provisions for the Scheduled castes in India. Show how their exploitation continues despite the constitutional provisions in their favour.

अनुसूचित जातियों के लिए प्रमुख संवैधानिक प्रावधानों का उल्लेख कीजिए । दर्शाइए कि इन संवैधानिक प्रावधानों के उनके पक्ष में होने के बावजूद उनका शोषण कैसे जारी है ।

9. Write an essay on the socio-economic problems faced by the Scheduled castes in India.

भारत में अनुसूचित जातियों द्वारा अनुभव की जाने वाली सामाजिक-आर्थिक कठिनाइयों पर एक निबन्ध लिखिए ।

A-115

B. Sc. (Part I) Examination, 2012

ANTHROPOLOGY

Paper-I

(Introduction to Social-Cultural Anthropology)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer Five questions in all. Question No. 1 of short-answer type of 18 marks is compulsory. One question of 8 marks is to be attempted from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। 18 अंकों का लघु-उत्तरीय प्रश्न सं० 1 अनिवार्य है। प्रत्येक इकाई से 8 अंकों का एक प्रश्न किया जाना है।

1. Write short notes on the following : 18
 - (i) Polyandry
 - (ii) Affinal kinship
 - (iii) Totem

(2)

- (iv) Crime
- (v) Community
- (vi) Linguistic Anthropology
- (vii) Endogamy
- (viii) Barter
- (ix) Dowry.

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

- (i) बहुपति विवाह
- (ii) विवाहेतर नातेदारी
- (iii) टोटम
- (iv) अपराध
- (v) समुदाय
- (vi) भाषा नृविज्ञान
- (vii) अंतःविवाह
- (viii) वस्तु-विनिमय
- (ix) दहेज।

Unit-I

इकाई-I

2. What is Social-Cultural Anthropology ? Discuss its relationship with Psychology and Sociology. 8

सामाजिक मानवशास्त्र किसे कहते हैं ? समाजशास्त्र एवं मनोविज्ञान से इसका सम्बन्ध बताइए।

(3)

3. Define and distinguish between following concepts :

(i) Group and Institution

(ii) Status and Role. 8

निम्नलिखित अवधारणाओं को परिभाषित कीजिए एवं उनमें भिन्नता बताइए :

(i) समूह एवं संस्था

(ii) प्रस्थिति तथा भूमिका।

Unit-II

इकाई-II

4. What is bride price ? How does it help in the stability of marriage in simple societies ? Discuss with example. 8

वधू मूल्य क्या है ? सरल समाजों में वधू मूल्य विवाह के स्थायित्व में कैसे योगदान करता है ? उदाहरण के साथ समझाइए।

5. Define family. Is it a universal institution ? Why ? 8
परिवार को परिभाषित कीजिए। क्या ये सार्वभौमिक संस्था है ? क्यों ?

Unit-III

इकाई-III

6. Briefly discuss various kinds of kinship usages. 8

नातेदारी के व्यवहारों को संक्षिप्त में वर्णित कीजिए।

(4)

7. Discuss with example various forms of economic exchange found in primitive world. 8

आदिम जगत में आर्थिक विनियम के प्रचलित विभिन्न प्रकारों की विवेचना सौदाहरण कीजिए।

Unit-IV

इकाई-IV

8. Write short notes on the following : 8

- (i) Magic
- (ii) Religion
- (iii) Science.

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

- (i) जादू
- (ii) धर्म
- (iii) विज्ञान।

9. With suitable examples point out the mechanism of maintenance of law and order in primitive societies. 8

उपयुक्त उदाहरणों द्वारा आदिम समाजों में कानून और व्यवस्था की सततता के उपायों को स्पष्ट कीजिए।

A-1

A-116

B. Sc. (Part I) Examination, 2012

ANTHROPOLOGY

Second Paper

(Human Evolution)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer Five questions in all. Question No. 1 is compulsory. One question is to be attempted from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं० 1 अनिवार्य है।

प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न किया जाना है।

1. Briefly answer the following : 18

- (i) Old World Monkey
- (ii) Brachiation
- (iii) Metatheria

(2)

- (iv) Simian shelf
- (v) Chimpanzee
- (vi) New Lamarckism
- (vii) Primatology
- (viii) Dental comb
- (ix) Chick pouch.

निम्नलिखित के संक्षिप्त उत्तर दीजिए :

- (i) पुरानी दुनिया के वानर
- (ii) बाहुगमन
- (iii) मेटार्थीरिया
- (iv) सिमियेन-शेल्फ
- (v) चिपैंजी
- (vi) नव-लेमार्कवाद
- (vii) प्राइमेटोलॉजी
- (viii) दंत कंधी
- (ix) कपोल कोष्ठ।

Unit-I

इकाई-I

2. Write an essay on Lamarckism and distinguish it from Darwinism. 8
लैमार्कवाद पर निबन्ध लिखिए और डार्विनवाद से इसकी भिन्नता बताइए।

(3)

3. Define Evolutionary Anthropology and describe its various branches. 8

उद्गविकासीय मानवविज्ञान को परिभाषित कीजिए और इसकी विभिन्न शाखाओं का उल्लेख कीजिए।

Unit-II

इकाई-II

4. "Anthropoidea are different from prosimians." Discuss with suitable examples. 8

"मानवाभ, प्रोसीमियनों से भिन्न हैं।" उपयुक्त उदाहरणों द्वारा विवेचना कीजिए।

5. Describe briefly the important physical characters of Lemurs or Tarsiers. Give their classification and geographical distribution. 8

लीमर अथवा टारसियर के शारीरिक लक्षणों का संक्षेप में वर्णन कीजिए। उनका वर्गीकरण तथा भौगोलिक वितरण भी बताइए।

Unit-III

इकाई-III

6. Give a brief account of the general characteristics of the Primate skeleton. 8

प्राइमेट कंकाल के सामान्य लक्षणों का संक्षिप्त वृत्तांत प्रस्तुत कीजिए।

(4)

7. Write short notes on any two the following : 8

- (i) Manipulation
- (ii) Mastication
- (iii) Primate Locomotion.

निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

- (i) हस्तकौशल
- (ii) चर्वण प्रक्रिया
- (iii) प्राइमेट गमन।

Unit-IV

इकाई-IV

8. Briefly describe the general characteristics and phylogeny of Homo sapiens found in the Upper Palaeolithic period.

उच्च पुरापाषाण काल में पाये गये होमोसैपियंस के सामान्य लक्षणों एवं जातिवृत्त का संक्षेप में वर्णन कीजिए।

9. Write short notes on any two of the following : 8

- (i) Ramapithecus
- (ii) Monstrian Man
- (iii) Rhodesian Man.

निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

- (i) रामापिथीकस
- (ii) मोन्स्ट्रियन मानव
- (iii) रोडेसियन मानव।

A-2

A-117

B. Sc. (Part-I) Examination, 2012

ANTHROPOLOGY

Third Paper

(Introduction to Indian Culture)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer Five questions in all. Question No. 1 is compulsory. Attempt one question from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं. 1 अनिवार्य है। प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिए।

1. Write short notes on the following : 18

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

(i) Tribe

जनजाति

	(2)		(3)
(ii) Culture		<i>Unit-I</i>	
संस्कृति		इकाई-I	8
(iii) National Integration			
राष्ट्रीय एकीकरण		2. Discuss the linguistic classification of Indian tribes.	
(iv) Purushartha		भाषायी आधार पर भारतीय जनजातियों के वर्गीकरण की विवेचना कीजिए।	
(v) Caste		3. Write an essay on National Integration.	
जाति		राष्ट्रीय एकीकरण पर एक निबन्ध लिखिए।	
(vi) Sanskritization		<i>Unit-II</i>	
संस्कृतिकरण		इकाई-II	8
(vii) Westernization		4. Write an essay on Purushartha system.	
पश्चिमीकरण		पुरुषार्थ व्यवस्था पर एक निबन्ध लिखिए।	
(viii) Indian Music		5. Write short notes on the following :	
भारतीय संगीत		निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :	
(ix) Shifting Cultivation		(i) Caste and Class	
स्थानान्तरित खेती		जाति एवं वर्ग	
(x) Non-Hindus in Indian Culture.		(ii) Six classical philosophical system.	
भारतीय संस्कृति में गैर हिन्दू।		षड् दर्शन।	

(4)

Unit-III

इकाई-III

8

6. Write an essay on Sanskritization and prove that how is it differ from westernization.

संस्कृतिकरण पर एक लेख लिखिए और सिद्ध कीजिए कि किस प्रकार यह पश्चिमीकरण से भिन्न है?

7. Urbanization is a process for mobility. Discuss.

शहरीकरण गतिशीलता की एक प्रक्रिया है। विवेचना कीजिए।

Unit-IV

इकाई-IV

8

8. Write an essay on educational elevation in post independent India.

स्वतन्त्रता के बाद भारत में शैक्षिक उन्नयन पर एक लेख लिखिए।

9. With suitable examples, discuss the development of music and dance in India.

उचित उदाहरणों के साथ भारत में संगीत एवं नृत्य के विकास की विवेचना कीजिए।

A-118

B. Sc. (Part II) Examination, 2012

ANTHROPOLOGY

First Paper

(Introduction to Archaeological Anthropology)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer *Five* questions in all, taking one question from each Unit. Question No. 1 is compulsory.

प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न लेते हुए, कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं० 1 अनिवार्य है।

1. Write short notes on the following : 18
 - (i) Lothal
 - (ii) Proto-history
 - (iii) Venus
 - (iv) Teri site
 - (v) Core tools
 - (vi) Laurel leaf point

- (2)
- (vii) Harpoon
 - (viii) Secondary flaking
 - (ix) Archaeological Anthropology
- निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :
- (i) लोथल
 - (ii) आद्य-इतिहास
 - (iii) वीनस
 - (iv) टेरी स्थल
 - (v) कोर उपकरण
 - (vi) लॉरेल लीफ अस्त्राग्र
 - (vii) हार्पून
 - (viii) द्वितीयक फलकीकरण
 - (ix) पुरातात्त्विक मानव विज्ञान।
- Unit-I*
इकाई-I
3. Briefly describe the tool making techniques of the palaeolithic period. Distinguish between percussion and pressure flaking. 8
- पुरापाषाण काल में प्रयुक्त उपकरण-निर्माण प्रविधियों का संक्षेप में वर्णन कीजिये। संधात तथा दबाव फलकीकरण में विभेद भी स्पष्ट कीजिये।
- (3)
- Unit-II*
इकाई-II
4. Describe briefly the evidences of Pleistocene climatic fluctuations. 8
- प्रातिनूतन काल में हुए जलवायु परिवर्तनों के साक्षों का संक्षेप में वर्णन कीजिये।
5. Describe the Mousterian culture of Europe. 8
- यूरोप की मूस्तारी संस्कृति का वर्णन कीजिये।

2. What are the various methods used for dating prehistoric finds ? What are the merits of radio carbon dating methods ? 8
- प्रागैतिहासिक प्राप्तियों के काल निर्धारण में प्रयुक्त होने वाली विभिन्न पद्धतियाँ कौन-सी हैं ? रेडियो कार्बन तिथि निर्धारण विधि के गुण कौन-कौन से हैं ?

- Unit-III*
इकाई-III
6. Write short notes on any two of the following : 8
- (a) Bhimbetka
 - (b) Sohan culture
 - (c) Khandivali.

(4)

निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

- (अ) भीमबेटका
- (ब) सोहन संस्कृति
- (स) काण्डीवली ।

7. Describe the microlithic cultures of Western India with special reference to Bagor and Langhnaj. 8

बागोर तथा लंघनाज के विशेष संदर्भ में पश्चिम भारत की लघुपाषाण संस्कृतियों का विवरण दीजिये ।

Unit-IV

इकाई-IV

8. What are Megaliths ? What are the types of Megaliths found in South India ? Explain. 8

महापाषाण स्मारक क्या हैं ? दक्षिण भारत में प्राप्त महापाषाणिक स्मारकों के प्रकार कौन-कौन से हैं ? वर्णन कीजिये ।

9. Write an essay on the salient features of Indus valley civilization. 8

सिन्धुधाटी सभ्यता की प्रमुख विशेषताओं पर एक निबन्ध लिखिये ।

A-119

B. Sc. (Part-II) Examination, 2012

ANTHROPOLOGY

Second Paper

(Conceptual Background to Social-Cultural
Anthropology)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer *Five* questions in all. Question No. 1 is compulsory. Attempt *one* question from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं. 1 अनिवार्य है। प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिए।

1. Write short notes on the following : 18

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

(i) Classical evolution

क्लासिकी उद्भविकास

(ii) Culture area

संस्कृति क्षेत्र

(2)

(iii) British diffusionism

ब्रिटिश प्रसारवाद

(iv) Innovation

अभिनवीकरण

(v) Enculturation

संस्कृति अन्तःग्रहण

(vi) D.N. Majumdar

डी.एन. मজুমদার

(vii) Model

मॉडल

(viii) Ethos and Eidos

इथोस और इडोस

(ix) Basic personality and model personality.

मूलभूत व्यक्तित्व एवं मॉडल व्यक्तित्व।

Unit-I

इकाई-I

8

2. Explain anthropological concept of culture.

Mention functions of culture.

संस्कृति की अवधारणा की मानवशास्त्रीय व्याख्या कीजिए।

संस्कृति के कार्यों को बताइए।

(3)

3. Write short notes on any two of the following :

निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर लघु टिप्पणियाँ लिखिए :

(i) Cultural relativity

सांस्कृतिक सापेक्षता

(ii) Culture and civilization distinguished

संस्कृति एवं सभ्यता विभेदीकृत

(iii) Functional integration.

प्रकार्यात्मक एकीकरण।

Unit-II

इकाई-II

8

4. What is neo-evolution? Explain the theory of neo-evolutionism.

नव-उद्गविकास किसे कहते हैं? नव उद्गविकासवाद के सिद्धान्त की व्याख्या कीजिए।

5. Write an essay on the contribution of American diffusionists.

अमेरिकन प्रसरणवादियों के योगदान पर एक निबन्ध लिखिए।

Unit-III

इकाई-III

6. Explain Malinowski's theory of functionalism.

मैलिनोस्की के प्रकार्यवाद का स्पष्ट उल्लेख कीजिए।

7. Explain the concept of culture pattern.

सांस्कृतिक प्रतिमान की अवधारणा की व्याख्या कीजिए।

Unit-IV

इकाई-IV

8. Mention significance of field work in Anthropology.

Explain Malinowski's contribution towards fieldwork.

मानवविज्ञान में क्षेत्र कार्य का महत्व बताइए। क्षेत्र कार्य के प्रति मैलिनोस्की के योगदानों का उल्लेख कीजिए।

9. What is acculturation? Point out and discuss the processes of culture change.

परसंस्कृतिग्रहण किसे कहते हैं? सांस्कृतिक परिवर्तन की प्रक्रियाओं का उल्लेख तथा विवेचन कीजिए।

A-6

A-120

B. Sc. (Part II) Examination, 2012

ANTHROPOLOGY

Third Paper

(Human Genetics & Ethnic Variation)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Question No. 1 is compulsory. *Four* questions are to be attempted in addition, *one* from each Unit.

प्रश्न सं० 1 अनिवार्य है । इसके अतिरिक्त चार अन्य प्रश्नों के उत्तर देने हैं जो एक प्रत्येक इकाई से हो ।

1. Write short notes on the following : 18
 - (i) Polygenes
 - (ii) Rh blood groups
 - (iii) MNS blood groups
 - (iv) Sex influenced inheritance
 - (v) Polymorphism
 - (vi) Zygote

(2)

(vii) Thesodius dobzhansky

(viii) Chromosome

(ix) Webbed Toe.

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

(i) बहुलजीन

(ii) Rh रुधिर वर्ग

(iii) MNS संधिर वर्ग

(iv) लिंग प्रभावी वंशागति

(v) बहुलसूपता

(vi) युग्मनज

(vii) थिसोडियस डॉवजास्की

(viii) गुणसूत्र

(ix) पादजाल।

Unit-I

इकाई-I

2. How Eukaryotic cell is different from Prokaryotic one ? Briefly describe the structure of animal cell with the help of suitable diagrams. 8

यूकैरियोटिक कोशिका किस प्रकार प्रोकैरियोट से भिन्न है ?
उपयुक्त आरेखों की सहायता से प्राणि कोशिका का संक्षिप्त विवरण प्रस्तुत कीजिये ।

(3)

3. What do you mean by the process of Gametogenesis ?

Explain with the help of suitable sketches. 8

युग्मकजनन प्रक्रिया से आप क्या समझते हैं ? उपयुक्त रेखाचित्रों की सहायता से व्याख्या कीजिये ।

Unit-II

इकाई-II

4. Explain "Autosomal Dominant Inheritance" by giving suitable illustrations. 8
उपयुक्त दृष्टांतों के द्वारा 'अलिंगसूत्री प्रबल वंशागति' की विवेचना कीजिये ।

5. What are multiple alleles ? Describe inheritance pattern of ABO blood groups. 8

बहुविकल्पी क्या हैं ? ABO रुधिर वर्ग की वंशागति के प्रारूप का वर्णन कीजिये ।

Unit-III

इकाई-III

6. On which basis the sex is determined in the science of Genetics ? What is the rationale in differentiating two sexes of human population ? Describe. 8

आनुवंशिकी के क्षेत्र में लिंग निर्धारण किन आधारों पर किया जाता है ? मानव जनसंख्या में दो लिंगों में भेद स्थापित करने के पीछे तार्किक दृष्टिकोण क्या है ? वर्णन कीजिये ।

7. What is Dermatoglyphics ? Describe its variables present on fingers in human population. 8

त्वचाप्रारूप विज्ञान क्या है ? मानव जनसंख्या में अंगुलि क्षेत्र पर स्थित विविध विशेषकों का वर्णन कीजिये ।

Unit-IV

इकाई-IV

8. What are components and causes of human variation ?

Elaborate. 8

मानव विभेदों के प्रभाग एवं कारण/कारक कौन-से हैं ? विवेचना कीजिये ।

9. Which are the major races of the World ? Describe the distribution and characteristic features of Mongoloid Race. 8

विश्व की प्रमुख प्रजातियाँ कौन-सी हैं ? मंगोलॉयड प्रजाति का वितरण एवं विशिष्ट लक्षणों का वर्णन कीजिये ।

A-3

A-121

B. Sc. (Part-III) Examination, 2012

ANTHROPOLOGY

First Paper

(Comparative Ethnography)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 75

Note : Answer Five questions in all. Question No. 1 is compulsory. At least one question must be attempted from each of the Units.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं. 1 अनिवार्य है। प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न करना आवश्यक है।

1. Write short notes on the following : $3 \times 9 = 27$

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

(i) Village Khumri

ग्राम खुमरी

(2)

(ii) Community Development Programme
सामुदायिक विकास कार्यक्रम

(iii) Interview
साक्षात्कार

(iv) Observation
अवलोकन

(v) Koltas
कोल्टा

(vi) Age set system
आयु-वर्ग व्यवस्था

(vii) Blood Feud
खानदानी दुश्मनी

(viii) Personal Bias
व्यक्तिगत पूर्वग्रह

(ix) Leopard skin chief.
तेंदुए की खालधारी चीफ।

Unit-I

इकाई-I

12

2. Describe the camp life among the Nuer.
नुएर समाज में कैम्प के जीवन का वर्णन कीजिए।

(3)

3. Discuss the salient features of Nuer Lineage system.

नुएर के लीनिएज की विशिष्टताओं की विवेचना कीजिए।

Unit-II

इकाई-II

12

4. Write an essay on the caste system in Khasas.

खासा लोगों में जाति व्यवस्था पर एक निबन्ध लिखिए।

5. What is the position of Koltas among the Jaunsaris? Describe.

जौनसारियों में कोल्टा लोगों की क्या स्थिति है?

Unit-III

इकाई-III

12

6. What are ethnographic zones of the world?
Describe Africa as an ethnographic zone.

संसार के नृतत्ववृत्तान्तीय क्षेत्र क्या हैं? अफ्रीका का नृतत्ववृत्तान्तीय क्षेत्र के रूप में वर्णन कीजिए।

7. Write the salient features of Ocenia as an ethnographic zone.

एक नृजातीय क्षेत्र के रूप में ओशीनिया की विशिष्टताओं का वर्णन कीजिए।

A-121

(4)

Unit-IV

इकाई-IV

12

8. Discuss the merits and demerits of questionnaire in anthropological research.

मानवशास्त्रीय शोध में प्रश्नावली के गुण-दोषों की विवेचना कीजिए।

9. Discuss the importance of case study in anthropological research.

मानवशास्त्रीय शोध में केस अध्ययन की महत्ता की विवेचना कीजिए।

A-3

A-122

B. Sc. (Part III) Examination, 2012

ANTHROPOLOGY

Second Paper

(Human Biology)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 75

Note: Answer Five questions in all. Question No. 1 is compulsory. Attempt one question from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं० 1 अनिवार्य है।

प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिए।

1. Write short answers of the following : 27

- (i) Race
- (ii) Sex limited trait
- (iii) Autosomes
- (iv) Turner syndrome
- (v) Medical Genetics
- (vi) Sickle cell trait
- (vii) Monozygomatic Twins

(2)

(viii) Vitamin A and B deficiency

(ix) Pedigree.

निम्नलिखित के संक्षेप में उत्तर दीजिये :

(i) प्रजाति

(ii) लिंग सीमित लक्षण

(iii) ऑटोसोम

(iv) टर्नर सिण्ड्रोम

(v) चिकित्सा आनुवंशिकी

(vi) सिथिल सेल लक्षण

(vii) एकयुग्मी यमज

(viii) विटामिन ए एवं बी की कमी

(ix) वंशावली।

Unit-I

इकाई-I

12

2. What is Human Biology ? Discuss its various areas.

मानव जैविकी क्या है ? इसके विभिन्न क्षेत्रों का वर्णन कीजिये ।

(3)

3. What is chromosomal aberrations ? Briefly explain numerical or structural variations in man.

असमान्य गुणसूत्री रचना क्या है ? मानव में इसकी संख्यात्मक

अथवा संरचनात्मक विविधताओं की संक्षिप्त व्याख्या कीजिये ।

Unit-II

इकाई-II

12

4. What is sex-linkage ? Explain it with suitable Pedigree observed in man.

लिंग सहलग्नता क्या है ? उपयुक्त वंशावलियों के द्वारा मानव में इसका वर्णन कीजिये ।

5. What is Genetic counselling ? Discuss its uses in improving fitness in man.

आनुवंशिक परामर्श क्या है ? मानव स्वास्थ्य के सुधार में आनुवंशिक परामर्श के उपयोगों की विवेचना कीजिये ।

(4)

Unit-III

इकाई-III

12

6. Distinguishing between human growth and development explain merits and demerits of the methods of studying growth.

मानव वृद्धि और विकास में अन्तर करते हुये मानव वृद्धि की अध्ययन विषयों के गुण और दोषों को स्पष्ट कीजिये।

7. What is balanced diet ? How does it help in healthy growth ?

संतुलित आहार किसे कहते हैं ? यह स्वस्थ शारीरिक वृद्धि में किस प्रकार सहायक होता है ?

Unit-IV

इकाई-IV

12

8. Define and discuss the scope of human ecology and point out various human ecosystems.

मानव पारिस्थितिकी की परिभाषा तथा इसके विषय-क्षेत्र की विवेचना कीजिए और विभिन्न मानव पारिस्थितिकीय व्यवस्थाओं को बताइये।

9. In what ways an ethnic group formed ? Discuss.

एक नृजाति समूह किन प्रक्रियाओं के द्वारा निर्मित होता है ?
विवेचना कीजिए।

A-123

B. Sc. (Part III) Examination, 2012

ANTHROPOLOGY

Third Paper

(Anthropology in Indian Context)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 75

Note: Answer Five questions in all. Question No. 1 is compulsory. Attempt one question from each Unit

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं. 1 अनिवार्य है।

प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिए।

1. Write short notes on the following : 27
 - (i) Great tradition
 - (ii) L. P. Vidyarthi
 - (iii) Integrated Tribal Development Programme
 - (iv) Sacred complex
 - (v) Industrialization and tribes
 - (vi) Jhoom cultivation
 - (vii) Universalization
 - (viii) Urbanization
 - (ix) Santhal rebellion.

(2)

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

- (i) वृहद् परम्परा
- (ii) एल. पी. विद्यार्थी
- (iii) एकीकृत जनजातीय विकास योजना
- (iv) पवित्र संकुल
- (v) औद्योगीकरण एवं जनजातियाँ
- (vi) झूम कृषि
- (vii) सार्वभौमीकरण
- (viii) नगरीकरण
- (ix) संथाल विद्रोह।

Unit-I

इकाई-I

2. Discuss in brief the growth of Indian Anthropology. 12

भारतीय मानवविज्ञान के विकास की संक्षिप्त विवेचना कीजिए।

3. What is tribe-caste continuum ? Explain the above concept with suitable examples. 12

जनजाति-जाति अटूटकम्ब क्या है ? उपर्युक्त अवधारणा की उपयुक्त उदाहरणों के साथ व्याख्या कीजिए।

Unit-II

इकाई-II

4. Describe the socio-cultural characteristics of either a matrilineal tribe or polyandrous tribe of India. 12

(3)

भारत की किसी एक मातृसत्तात्मक अथवा बहुपति विवाही जनजाति की सामाजिक-सांस्कृतिक विशेषताओं का वर्णन कीजिए।

5. “Chronic indebtedness, land alienation and debt bondage constitute a vicious circle of poverty for the majority of tribal population in India.” Discuss. 12
 “चिरकालिक ऋणग्रस्तता, भू-हस्तांतरण अपवर्तन एवं ऋणबन्धन जनजातीय समुदायों की अधिकांश जनसंख्या के लिए गरीबी के दुश्चक्र की रचना करते हैं।” विवेचना कीजिए।

Unit-III

इकाई-III

6. Discuss the constitutional safeguards for the Scheduled tribes in India. 12

भारत की अनुसूचित जनजातियों के हितों की रक्षा हेतु संवैधानिक संरक्षणों की विवेचना कीजिए।

7. Write notes on any two of the following : 12

- (a) Role of Anthropology in tribal development
- (b) Tribal administration in India
- (c) Economic and psychological frustration among tribal people.

(4)

निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर टिप्पणियाँ लिखिए :

- (अ) जनजातीय विकास में मानवविज्ञान की भूमिका
- (ब) भारत में जनजातीय प्रशासन
- (स) जनजातियों में आर्थिक एवं मनोवैज्ञानिक कुण्ठाएँ।

Unit-IV

इकाई-IV

8. Write an essay on problems of Scheduled castes in India. 12

भारत में अनुसूचित जातियों की समस्याओं पर एक निबन्ध लिखिए।

9. Write notes on any two of the following : 12

- (a) Social and economic disabilities in Scheduled castes
- (b) Social change in Scheduled castes
- (c) Unemployment, bonded labour and child labour among Scheduled castes.

निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर टिप्पणियाँ लिखिए :

- (अ) अनुसूचित जातियों में सामाजिक एवं आर्थिक अशक्तताएँ
- (ब) अनुसूचित जातियों में सामाजिक परिवर्तन
- (स) अनुसूचित जातियों में बेरोजगारी, बंधुआ मजदूरी एवं बाल श्रम।

A-124

B. A. (Part I) Examination, 2012

(Regular & Exempted)

ARABIC

First Paper

(Prose & Poetry)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note: Answer **Five** questions in all. Questions No. 1 is compulsory. Attempt **one** question from each Unit.

1. Give short answers of the following :

درج ذیل کے مختصر جواب تحریر کر کچئے

(i) قرآن کے مدتِ نزول کے بارے میں آپ کیا بحث کیا جانے

ہیں؟

(ii) قرآن میں کل کتنی سورتیں اور کتنی منزیلیں ہیں؟

(iii) صحیح بخاری کس مصنوع کی کتاب ہے؟

مرتب کا پورا نام کچئے

(3)

فَإِيَاكُمْ إِذَا قَتَلْتُمْ كَانَ خَطْبًا كَبِيرًا وَلَا تَقْرِبُوا
الرَّقْبَةَ إِنَّمَا كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سُبْلًا وَلَا قَتَلُوا
النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلومًا
فَقَدْ جَعَلَنَا إِلَيْهِ سُلْطَانًا فَإِنَّمَا يُسْرِفُ فِي الْفَتْلِ إِنَّمَا
كَانَ مَنْصُورًا

2. Explain the above passage into Urdu or English:

مندرجہ بالآیات کا مطلب اردو یا انگریزی
میں تحریر کیجئے۔

OR

3. Explain with reference to the context of the above
passage into Urdu or English:

۳۔ درج ذیل اقتباس کا مطلب مع سیاق دسائی اردو
یا انگریزی کیجئے
فَلَمَّا أَبْصَعَ الصَّابَاحَ ذَهَبَتِ الدَّجَنُ إِلَى بَيْتِ الْعَاضِيِّ
وَجَدَتْهُ جَاسِعًا عَلَى بَابِ دَارَةٍ فَلَمَّا تَعَلَّمَ عَلَيْهِ فَرَأَى عَلَيْهَا
السَّلَامَ - شَمَّ قَالَتْ لَهُ: يَا سَيِّدِي إِنَّكَ أَدْعُوكَ

(2)

(۱۷) محدث۔ مفسر اور مبلغ کو واضح کیجئے۔
(۱۸) «من انباء الغیب» کی آیات کس سورہ سے
لی گئی ہیں؟
سورہ بنزیھی بتائیے۔

(۱۹) «النَّظَرَاتِ» کے بارے میں چند جملے تحریر
کیجئے۔

(۲۰) «کلیله و دمنه» کے بارے میں مختصر آنکھی
(۲۱) «تَقْدِيمُ الدِّينِ عَلَى الدُّنْيَا»، کام مرکزی خیال
چند جملوں میں تحریر کیجئے۔

(۲۲) مختصر شعر ادکس کو کہتے ہیں؟ کوئی دو نام
تحریر کیجئے۔

(۲۳) ابو تمام کے بارے میں پانچ جملے تحریر کیجئے
الوحدةة الاولی (I) - UNITE
وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةً إِلْمَاقَ - خی نر ز مضم

(5)

وکم من حاملی ضبضن۔ بعید قلبی حلو اللسان
ولوانی اشاد لفقت منه۔ بتبھب اولسان بیان
و لکنی وصلت العبل منه۔ مو اصله بصلابی بیان

(الوحدة الثالثة) Unit-III

6. Write the summary of any one of the following lessons :

- ۴ درج ذیل اساتذہ میں سے کسی ایک کا حلاظہ تحریر کریں
رجُلٌ صالح - الجل والكرم

7. Give the Jist of the following lessons :

- درج ذیل سبق کا مفہوم تحریر کریں

«علام عابد»

الوحدة الرابعة

8. Write an essay on the life and works of Abu-Tammam.

- A. الْوَمْ خَامِ كِزْنَدِگی اور کارناموں کے متعلق ایک مختصر ملکیت

(4)

بالامس بشیٰ وقد جستک طامعہ فی طلبہ قال :
فَلَمَّا سَمِعْ كَلَامَهَا شَتَّمَهَا وَسَخَرَهَا وَقَالَ :
رَدَّهی عنی فَرَجَعَتِ المَرْأَةُ مَحْرُومَه بِاَكِيَة
وَجَاءَتِ إِلَى خَرَابَةٍ، وَكَانَتِ مُجَادِرَةٍ لَبِسَتَهَا
فَخَلَتِ إِلَيْهَا وَبَكَتْ بَكَاءً شَدِيدًا -

(الوحدة الثانية) Unit-II

4. Translate the following verses into Urdu or English :

- درج ذیل اشعار کا ترجمہ اردو یا انگریزی میں کریں

رَفِیَانَ صَرَقَ لَسْتَ سَطْلَعَ لِبِعْثَمْ - عَلَى سَرِيعِيْ غَرَانِ جَمَاعِها
كَلْ مَرْئَى شَعْبَه مِنَ الْقَلْبِ فَارَعَ - دَوْصِنْ بَغْوَى لَأَيْرَامِ الظَّاهِعَها
بَطْلُونَ شَقَّ فِي الْبَلَادِ وَسَرْهَمْ - إِلَى صَحَرَّةِ أَعْيَا الْوَجَالِ الْفَرَادِ

پار R.

5. Translate the following verses into Urdu or English :

- درج ذیل اشعار کا ترجمہ اردو یا انگریزی میں کریں

(6)

9. Write short notes on any two of the following:

٩- درج ذیل میں سے کسی دو پر مختصر لوط لکھو
ابن المقفع - طیبی - یحییٰ بن زید

A-3

A-125

B. A. (Part I) Examination, 2012

ARABIC

Second Paper

(Translation and Grammar)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note: Answer **Five** questions in all. Questions No. 1 is compulsory. Attempt four more questions, taking **one** question from each Unit.

1- اجبوا بالاختصار :

مختصر جواب کیجئے

- (الف) حبیب کی گردان مضارع میں کچھ
(ب) جمع مکتسر کسے کہتے ہیں، دو مثالیں دیجئے
(ت) جملہ فعلیہ کی تعریف مع امثال کچھ
(ث) مرکب تاء کی تعریف مع امثال کچھ
(ح) اُن کا کیا اثر اعراب پر پڑتا ہے۔

رائیک فی مذہبی مسائی - کافی قتل کثیر من الاعداء۔
 شرب فاطمہ الماء البارد -
الوحدة الثانية II - UNIT
 ۴. ترجموا إلى العربية -
 عربی میں ترجمہ بھیجئے -
 دلوں پر زیدار جاگ رہے ہیں - نہیت بھوکی ہے
 اسٹین قریب ہے - تمہاری خادم نے مزیدار
 کھانا پکایا - یہیلم خادم نے دروازہ کھولا - اللہ تعالیٰ
 نے انبیاء و رسول ہے - سورج ڈوبتا ہے اور تاریخی
 چھا جاتی ہے -
 ۵. ترجموا إلى العربية -
 عربی میں ترجمہ بھیجئے -
 سچا لڑکا پیارا ہے - اسلامی نظامِ رحمت ہے -
 مصر کے مسلمان مادرار ہیں - کناؤنڈار جائز
 ہے - یہ تیرا چجاز ادھائی ہے - جب کبھی کوئی وعدہ
 کرو تو اسے پورا کرو - داقعی محمود ایک محنتی طالب علم ہے -

(ح) معرفہ اور تکرہ کو مسائلوں سے سمجھائیے
 (خ) فعل مستقبل کے لیے کیا کرتے ہیں
 (د) اسم موصول کی تعریف میں امثال تکرہ
 (ز) حروف حجر کوں کون سے ہیں
(ر) لشناہی : دراجہ، جذر، ابن، الجم
الوحدة الاولی I - UNIT
 ۱. ترجموا إلى الاردویہ اور الانگلیزیہ -
 اردو یا انگریزی میں ترجمہ بھیجئے
 اُنا تلمیز - انتہا صدقان - اُنتِ حریثتہ -
 هاتھ اشترنان - مشترنان - هذه ساعۃ ثہمنۃ
 خیر - سنی - سنہ محمد صلی اللہ علیہ وسلم - ذکری
 اللہ و تکریں نہمہ -
 ۲. ترجموا إلى الاردویہ اور الانگلیزیہ -
 اردو یا انگریزی میں ترجمہ بھیجئے
 لیطفنا الولد الزهرہ ولشناہ - حب فالمہ القلد تلب مہما
 ملعا با رسول اللہ عاصما قط - ماقدر و ما لحق قدرہ - کنت

(4)

الوحدة الثالثة UNIT III

٦۔ صنعوا لاعرب على السن للسؤال الثالث

سؤال بزیر کی عبارت پر اعرب نگلائیے

٧۔ استملوا الالفاظ الآیتہ فی الجمل -

درج ذیل الفاظ کو جلوں میں استعمال کیجئے

کوب، کرہ، السلم، اللہ، رب، لا سد، حاشۃ

الوحدة الرابعة UNIT IV

٨۔ اکتو اخس حل بالعریتہ یعنی واحد من الفنادین
الآیتہ -

درج ذیل عنادین میں سے کسی ایک پر عربی میں
پانچ جملے لکھئے۔

رسول اللہ، درستی، مدرسی

٩۔ اکتو اجمع لہندہ ۱۵ اسماء:

ان اسماء کی جمع لکھئے

ولد، میراث، کتاب، ام، خت

A-126

B. A. (Part II) Examination, 2012

ARABIC

First Paper

(Prose & Poetry)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note: Answer only **Five** questions, selecting **one** question from each Unit Questions No. 1 is compulsory.

1. Answer the following questions in short :

سوال برا - درج ذیل سوالوں کا اختصار کے ساتھ جواب

تحمیر بکھرے

۱۔ مطلعہ کی وجہ نامہ تباہی کیسے اور اسیں شامل چار

شعراء کے نام لکھئے۔

۲۔ شعراء صنایلیک سے آپ کیا کہتے ہیں اور کا

لحن کسی عہد سے ہے۔

۳۔ عمر بن ابی رجح کا لحن کسی عہد سے ہے اور

اور اس نے کس صفتِ شاعری میں طبعِ ازیال کی۔

(3)

سباق کے ساہ پر تحریک بیکھے۔
 البعرض سبی التصرف فی طلب العیش لآنہ
 لا یسقط علی الجسم لا الابد احتیل علی نفسه
 بطنینه و صوپانہ۔ خاکہ الماجس مته خودہ
 ویدفعه عن مطلبہ اولیتہ قبل الملوغ الیہ،
 فمثلہ فی ذلك مثل اصحاب المطاب السیاسیۃ
 من المصریین یطلبون المارب النافعۃ المفیدۃ
 لانفسہم ولا سُمْ غیراً لَنْمَ لَا يکھرُ نہ اولادِ الحسنون
 الا حفاظ بہا فی صدورہم، فلا یستقون الوسیلة
 را لیہا الابین الصراخ والضجع، وھنالک یورڈ
 عدوهم مقاصدهم فیقدّر لھاعداً تھا۔ دینہ سو وجہ
 الحیله فی انسادھا علیم هادئ اسکا من جیٹ
 لا یشروع۔

3. Explain the following passage into Urdu or English with reference to the context :

سوال ۳۔ مندرجہ ذیل عبارت کی سیاق و سباق کے ساہ
 اردو یا انگریزی میں تشریح بیکھے۔

A-126

(2)

۱. اُمیر الشرا، کا لقب کسی عرب شاعر کا ہے
 اور اس کا تعلق کس ملک سے ہے۔
 ۲. نصاب میں شاہیتی «فی مد نیۃ الاموات»
 کس مصنف کا ہے اور کس کتاب سے ماخذ ہے۔
 ۳. شاعر رسول کس کا لقب ہے اور اہمیت یہ لقب
 کیوں ملا۔
 ۴. «ال أيام» کتنے حصوں میں ہے اور اس کا تعلق
 ادب کی کس صفت سے ہے۔
 ۵. ابن خلدون کہاں پیدا ہوئے اپنی مشہور
 تصنیف کا نام کیھے۔
 ۶. جدید دور کے کسی دو شاعر اور دو نشنگار
 کا نام کیھے۔
 ۷. کسی بینوستانی عالم کا نام کیھے اور اس کی
 دو عربی تصنیف کا ذکر کیجیے۔

Unit-I

2. Explain the following passage into Urdu or English with reference to the context :

سوال بزرگ ۲۔ درج ذیل اقتباس کی اردو یا انگریزی میں سیاق و

A-126

(4)

دِعَجْنِي فِي الْأَتْرَابِ وَخَلْقَاتِهِ نَطَافَتْهُمْ وَهَرَدُوا
فَأَمَا النَّظَافَةُ فَقَدْ تَرَكَ بَيْتَ الْفَقِيرِ الَّذِي
لَعِيشَ أَكْثَرَ أَيَّامِهِ عَلَى الْقَبُولِ الْجَاهِةِ
فَتَرَاهُ قَدْ قَرَشَ فِرْسَاتِ بَيْطَادٍ لَكُنَّهُ زَلِيقًا وَقَدْ
تَفَرَّشَ الْجَهَةُ بِالْحَصِيرِ وَلَكِنْ لَا يَسْمَعُ إِسْرَكِي
لِنَفْسِهِ وَلِلضَّيْفِهِ أَدَدَ يَدَوْسَ عَلَيْهَا بَشْلَهُ -
وَقَدْ رَكَبْنَا نَعْطَارَاتِ وَالْتَّرَامِ وَأَكْلَنَا فِي
مَطَاعِمِ الْمَدِينَةِ عَلَى اخْلَافِ الْنَّوْعَمَاتِ الدَّرَجَةِ
الْأَوْلَى إِلَى الْسَّرَّابَةِ حَمَادِ جَدَنَافِي كُلَّ ذَلِكِ إِلَّا
نَظَافَةً مُحَمَّدَوْنَ - عَلَيْهَا وَأَمَاهَدَوْهُمْ فَقَدْ أَ
صَفَنَا رَبِيعَنْ يُومَ الْمَحْدُودِ فِيهَا نَزَاعٌ فِي شَارِعِ
أَوْ خَصْلَانِ تَرَامِ، فَهُمْ فِي الْحَقِّ فِي هَذِينِ الْأَمْرَيْنِ

Unit-II

4. Explain the following verses into Urdu or English with reference to the context :

سوال٢ - درج ذیل اسٹھار کی سیاق و سباق کے ساتھ
اردو یا انگریزی میں تشریح بھیجئے

(5) دَائِنَكَهُمْ رَبِّ إِلَهٍ وَمَا تَرَى — مِنْ مُغْشِيَّاتِ أَيْمَنِ عَنْ ضَابِ
دَكْنِي إِلَهٍ الْمُؤْمِنِينَ قَتَلُهُمْ — دَائِنَأَبْمَنِي الْأَجْرِ حِسْرِ ثَوَابِ
مِنْ لَعْدِمِ أَفْتَلُوا فَرْجَ عَنْهُمْ — تَنْزِيلُ نَصْنِيَّكُنَا الْوَهَابِ
دَأْفَعَيْنِي مُحَمَّدٌ وَصَاحِبَهُ — دَأَدَلَّ كُلَّ مَكْرُبَ مَرْتَابَ
سَتَشَرَّكَ لِلْكُفَّارِ وَدَوْتَ شَابَهُ — دَأَكْفَرَ لِيَسِ بَطَاهِرَ الْأَنْوَابَ
عَلَى الشَّقَاءِ بَقِيلِهِ فَادَانَهُ - فِي الْكُفَّارِ أَخْرَهُنَّهُ لِلْحَقَابِ

5. Explain the following verses into Urdu or English with reference to the context :

سوال٣ - درج ذیل اسٹھار کی اردو یا انگریزی میں
سیاق و سباق کیا ہے تشریح بھیجئے۔

نَحْنُ كَمَاءُ الْمَرْنَ مَانِي نَصَابَنَا - كَهَامْ دَلَّا فِينَا الْيَمَّ بَخِيلِ
ذَنْكَرُوْنَ اشْتَنَاعِي النَّاسُ قَطْمَ - دَلَّا نَيْكَرُونَ اتَّقُولُ حِسْنَ نَقُولَ
إِذَا سَيِّدَنَا خَلَاتَمْ سَيِّدَ - تَوْدُلَ لِما قَالَ الْكَرَامَ نَعُولَ
وَسَأَأْخَدَتْ نَارَنَا دُونَ طَارَقَ - وَلَادَنَافِي اِنْزَارَيْنَ تَنْزِيلَ
دَأْيَانَا شَهْرَةَ فِي عَرَوَنَا - بَهَا غَرَّ مَحْلُومَةَ وَجَحُولَ
وَأَسِيَانَنَا فِي كُلِّ غَربَ دَمْشَقَ - بَهَا قَرَاعَ الدَّارِعِيَ فَلُولَ

(6)

Unit-III

6. Write an essay on any one of the following poets highlighting his poetic characteristics :

سوال نمبر ۔ درج ذیل شعراء میں سے کسی ایک کی شاعرانہ
خصوصیات پر مضمونی لکھئے

حسان بن ثابت، ابوالعتابیہ، ابوالواس

7. Discuss the literary contribution of any one of the following authors :

سوال نمبر ۔ درج ذیل مصنفوں میں سے کسی ایک کی ادھی
خدمات پر تفصیل سے روشنی ڈالیئے ۔
عباس محمد المقاد - جبراں خلیل جبراں -
شیکب ارسلان -

Unit-IV

8. Write any one passage of Unit No. I with full vowel marks :

سوال نمبر ۔ یوٹھ بحریہ کے کسی ایک اقتباس کو لکھ کر انگریزی میں لکھئے

9. Write summary of any one of the following in Arabic :

سوال نمبر ۔ درج ذیل میں سے کسی ایک کا خلاصہ عربی میں لکھئے
الربایتود - فی صنیعۃ الاموات - الدینیا الخادعة - فی رثاء نفیی

A-127

B. A. (Part II) Examination, 2012

ARABIC

Second Paper

(Grammar & Composition)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note: Answer **Five** questions in all. Questions No. 1 is compulsory. Attempt **four** more questions, taking **one** question from each Unit.

1- درجہ ذیل پر مختصر لوٹ بکھرے

1- فتح کی گردان (ماضی مذکور غائب کے صیغوں میں

۲- دخل کی گردان مضارع مذکور غائب کے صیغوں میں

۳- کلمہ کی قسمیں

۴- فعل کی قسمیں

۵- سلطان کا لشنيہ و جمع بکھرے

۶- اسم آله کی دو مشابیں

(3)

3. (i) Qutub Minar is in Delhi.
(ii) Teachers are in the examination hall.
(iii) Labourers are on the roof of the house.
(iv) Taj Mahal is in Agra.
(v) Red Fort is in front of Jama Masjid.
(vi) Station is a head from the house.
(vii) Boys are in the playground.

Unit-II

- ۱۔ درج فریل کا ترجمہ اردو یا انگریزی میں لکھئے
۲۔ الحدائقہ انصارہا جیلنہ
۳۔ الفلفل طعمہ جڑ لفیں
۴۔ البتان اشجارہ متسقة
۵۔ الابل لوفار مادی
۶۔ الشجرۃ اعنصامہ مورقة
۷۔ الاربف جو بھاسریج
۸۔ الداد بناؤہ داد اسح
۹۔ اسم الفاعل والمفول کے بارے میں لکھئے
مع امثال کے

(2)

- ۷۔ اسیم ظرف کی دوستالیں
۸۔ ارزق اور اصر کا موت
۹۔ ضرب سے ماضی مجوہ کی گردان مومنت غائب
کے صیخوں میں

1. صفت موصوف کے ذوجے

Unit-I

- ۱۔ درج ذیل کا ترجمہ عربی میں لکھئے
۲۔ قطب نیار دہلی میں ہے
۳۔ اسٹانڈ ایکٹن بالی میں ہیں
۴۔ مزدور گھر کی چھت پر ہیں
۵۔ نای محل آگرہ میں ہے
۶۔ لاں تلہ جامع مسجد کے سامنے ہے
۷۔ بیٹھی گھر سے آگے ہے
۸۔ رُڑ کے کھیل کے میدان میں ہیں
۹۔ ترجموں فی اللغة العربية

(4)

Unit-III

Explain "جوازم الفعل" with examples. ۴

«جوازم الفعل» کو من امثال کے سچائیہ
۱۔ اسم التفضیل کے بارے میں کہے
مع امثال کے.

Unit-IV

۱۔ «منصوبات سے» کا بیان کیجئے
مع امثال کے
۲۔ حروف جر- تعریف مع امثال کے کہئے.

A

A-128

B.A.(Part III) Examination ,2012

ARABIC

First Paper

(Prose)

Time Allowed:Three Hours

Maximum Marks:50

Note : Attempt Five questions in all . Question No. 1 is

compulsory. Attempt one question from each unit

الملأ خظه : آجیبوا عن خمسة ائسله . اسوال الاول اجباری
وواحد من كل وحدة .

- سوال نمبر (1) درج ذیل کا مختصر جواب لکھیں ۔
(i) نشر کالغوی و اصطلاحی معنی لکھیں ۔
(ii) ”صف الزادہ کس کی تحریر ہے ۔
(iii) امیر تسلیم ارسلان
(iv) ابن عبد ربہ
(v) جاحظ ۔
(vi) ”بین قاض و قور زباب جسور“ میں کیا نصیحت ہے
اور یہ تحریر کہاں سے ماخوذ ہے ؟

(3)

سوال نمبر (۳) درج ذیل عبارت کا اردو یا انگریزی میں ترجمہ مع سیاق و سبق
کریں۔

وَكَانَ قَدْ ظَهَرَ عَنْهُ آنَّهُ لَا مَطْعَمٌ لِي فِي
سَعَادَةٍ آنَّ خَرَةَ الْأَلَا بِالتَّقْوَةِ وَكَفَ النَّعْنَ عن
الْهُولِيِّ، وَانِّي هُوَ أَئْسُ ذَلِكَ كَلَهُ قَطْعٌ عَلَاقَةُ الْقَلْبِ
عَنِ الدُّنْيَا بِالْتَّجَافِيِّ عَمَنْ دَارَ الْغُرُورُ، وَالْأَنَابَةُ
إِلَى دَارِ الْخَلُودِ وَالْأَقْبَالِ كَبِهُ الْهَمَةُ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى
وَانِّي زَالَكَ لَا يَتِيمٌ إِلَّا لِمَرَاضِنِ عَفْ الْجَاهُ وَالْمَلا
وَالْهَرَبُ عَنِ الشَّوَّانِلِ وَالسَّلَائِقِ - شَمْ لَا خَطَّتِ
إِلَهَوَالِيِّ فَازَا إِنَّا مِنْفَسُ فِي الْعَلَاقَةِ وَقَرَادِ
قَتِّ بَيْ مِنَ الْبُونِبِ، وَلَا خَطَّتِ أَعْمَالِي إِلَهَ حَسَنَهَا
الْتَّرْدِيسُ وَالْتَّعْلِيَمُ، فَازَا إِنَّا فِيهَا حَقَبْلُ عَلَى عِلْمَ غَيْرِ
حَمَمَةٍ، وَلَا نَافِعَةٌ فِي طَرِيفِ الْآخِرَةِ، شَمْ تَفَكَّرَتِ فِي
نِيَّتِي فِي التَّرْدِيسِ خَازَاهِي نَمِيرَخَالَعَةَ لَوْجَهِ اللَّهِ تَعَالَى
بَلْ بِأَعْمَشَا طَلَبَ الْجَاهِ وَأَنْتَشَا الصَّيْتَ قَتِيَّفَتِ إِنَّى عَلَى
شَفَا جَرْفِ هَارِ

(2)

- (vii) نصاب میں شامل کس درس نے آپ کو زیادہ متأثر کیا اور کیوں۔
- (viii) "القمیص الاء حمر" کے بنیادی کرواروں کا نام لکھیں
- (ix) "کایله رَمْنَه" عربی ادب کے شہیاروں میں کیوں شامل ہوئی ہے؟ (جواب صرف تین جملوں میں رہیں)
- (x) ابوکبر انحصاری۔

پوئیٹ (i)

سوال نمبر (۲) درج ذیل عبارت کا ترجمہ اردو یا انگریزی میں مع سیاق و سبق
لکھیں:

"كانت مكة يحجها العرب من عهد البراهيم فنجه
في الموسم قابيل العرب فيخرج الرحيم (اسر سوال)
يبلغهم الرسالة ويدعوهم إلى الله صابرا على هلقاه
من تكذيب الكاذب وخباء الجافى وأعراض امعرض
إلى آن الخميس باهل ميشرب وكانوا جيران اليهود
سمعوا ائخباره منهم و عمر فوه فاعدا دعاسم علموا
أنه النبي المنتظر الذي تخبر سمه اليهود، وكانوا
أقد سمعوا من اخباره هاسرفرا به عكانته فان أمره
كان قد انتشروا ظهر فى لغبي عشرة منة فـأـ صنوا به
وتبعوا به على هجرته اصحابه إلـى بلدـهم و على
الجهاد معـه فـهـاجرـهـ هـوـونـسـ اـتبـهـ إـلـىـ المـنـيـةـ"

(4)

يونٹ(ii)

سؤال نمبر (۳) درج ذیل عبارت کی مونج تشریح کریں۔

”ما اتبلى الانسان فقط با غلام من علو هتمه .فان
من علت همته يختار المالى وقد لا يساعد الزرمان،
وقد تصعف الا آلة ، فيبقى في عزاب ، وانى اعطيت
من علو العمة طرفافانا به في عناب ، ولا ائقول لیته
لم يكن خانه انما يحلو العيش يقدر عدم القى ، والعاقل
ـ حنار زيازه اللزه بنتصان العقل ، ولقد رأيت لا
اقواماً يفون على همهم ، قتها ملتها فاز البها في فن
واحد ولا يبالون بانتصص مه فيما هو اهم ، قال الرضي
ولقل جسم في النول بلية . و بلا جسم من نفاوت
همتى فنظرت فاز انماء ائمه الامارة وكان البو مسلم
الخاساني في حال شبيته لا مکاد نیام ، فقل له في ذلك
فقال : زهن صاف ، وهم بعيد و نفس قتوف ائلي مالی
الا مود“

سؤال نمبر (۵) درج ذیل اقتباس کا تشریح واضح طور سے کریں:

”والمراد من هندا آن حصول النقص في العمران عن

(5)

”النظم والمرد وان امد واقع لا به منه لما قد ضاه ، و
وباله عائد على الد ول . ولا تحسبن اننظم ، انما هو
خد المال او املقا من يد ما لكه من غير عوض
ولا سبب كما سو مشهور ، بل اننظم طالبه بغيره
حق او نرض عليه حقائم يفرضه الشرع فقد
ظلمه فجباة الا موالي بغير حقها ظامة . والموتدون
عليها ظمة والمنتهمبون لها ظلمة ووبال ذلك كمه
عائد على الد ولة منجراب العمران الی هو مادتها
لا زها به ال آمال من ائله.

يونٹ(iii)

سؤال نمبر (۶) درج ذیل سبق کا خلاصہ عربی میں بیان کریں

”الدين المنا لمی“

سؤال نمبر (۷) درج ذیل سبق کا خلاصہ عربی میں بیان کریں۔

”ائهل الطبقۃ الملیاء في الامة“

يونٹ(iv)

سؤال نمبر (۸) درج ذیل الفاظ کے معنی مع ضروری وضاحت لکھیں۔

غموم القلب ، قصعة ، رقة الواله ، نواب الدهر

(6)

از ہی من الغراب ، متظلم ، الا خبصة الیابسة ضرب

مبحح ، الائٹیف

سوال نمبر (۹) درج ذیل عنوانین میں سے کسی ایک پر مختصر نوٹ ہیں۔

امام غزالی

(i)

ابن حتفون

(ii)

A-129**B. A. (Part III) Examination, 2012****ARABIC****Second Paper****(Poetry)*****Time Allowed : Three Hours******Maximum Marks : 50***

لودٹے۔ کلی بیان سوالوں کے جواب دیکھئے۔
 سوال بیسراہ لازم ہے اور ہر جزو سے ایک سوال
 کا جواب ضروری ہے۔

- 1- (ج) ذیلیہ الکھنہ و بیکھر کریں:-
 (۱) حیران ہاس کا تاریخ کرنے ہے۔
 (۲) الحدود مذکورہ پر اشکوہ کنون کھیڑ کو اسماں میں نہیں۔
 (۳) درستہ (فخریہ)
 (۴) خلف الاحر
 (۵) انتصیرہ
 (۶) عربیہ الموسی
 (۷) کلکاشوریہ ترجمہ کریں:-
 اُڑا پوچھدن اُحدی علینا فتحمل فوز حمل الملاھینا
 (۸) زخمہ نہ ای سکی
 (۹) المیڈی الشسلیل کرنے ہے۔
 (۱۰) دڑ اصحاب مصلحت کے نام لکھئے

Unit-I

- 2- خط کشیدہ الاظہر کو تحریر کریں جو اس کا ارادہ ہو تو کچھی:-
 و سید محشر قد توجہ
 بساج المیڈی صحیح المکتبا
 مقلدی اعشقنا صفوہنا
 تکنیں الجبل عکفیہ علیہ
 دائزنا الپیرت بندی خلیج
 الی الشامات نہنیں المیڈیہ
 و قدرتہنا قنادیق من بیننا
 و قد عترت کھلوب المیڈیہ

٣- د جذل شهاداً كأثره خلاً نبيه الظاهر في ترشيع كلامه كجهة:
عليها البيضاء والليل اليمالي وأسياد بقعن وبحتنا
علست كل سالفة دراس ترى فوق النطاق لها ماضينا
إذا وضعت عن الأبالال يومها رأيت لها بعد العزم جهتنا
كم غنوص منون عذار نصفها الرابع اذا جربنا

Unit-II

٤- من درج ذيل اشعار كلامه في ترهي وترشيع كجهة:
أولاً يا صدراً أناك حبي
أفارق مجتبي وليشق رسبي
يدينك في طبع الشس صدرياً
وآخرك في كل غروب شمس
غوارك شرفة الباين جولي
على اخواه نحمد لف الثالث
نفسه وللن لأنزال أدي عجولاً
وتحمته تفرق أيامه نحبس
هـ - د خليل اشعار كثر ترمي في كجهة:

أبىت عيناك بالحس الرقاداً
وأنكرت الأماء والبلدا
لم يمر لريان نفع سعاد عصي
لمسروق ونفع معن مسراها
فلادية مقتت ودببت أهلى
والقدراً بفتحي مستفدا
اللما صاحب نزد سع دا
تقرب مزاياها وخر البها دا

Unit-III

٥- درج ذيل اشعار كلامه في تردد كجهة:-
دعته الناياً فاستجاب لصوتها
فيليله من دفع دعا ومجيب
أظل الأحداث المؤن مرؤها
سخاف ونادي في جنان طلوب
مجبه للسراع المنية نسوها
وما كان لم تستله بتعجب
رزق بفتحي حين أوقع عموده
وألقى سع الحشم كل قرير
هـ - من درج ذيل اشعار كلامه في تردد كجهة:-

يأقوم لا تتكلمنوا دا ان الكلام محترم
ناموا ولا تستيقظوا ما فالز لا المؤتم
وتأثروا عن كل ما يقضى باى تقلدوا
ودوا المفهوم جاناها فالخبر زان لافتتهموا
وتتباهوا في جحدهم فالبشر ان تتعلموا

Unit-IV

٦- عمرو بن مكتوم كمنزله اورث اميري بر كيك مصون كجهة:-
٧- متني كفرت اورث خصوصيات بر روثي ظلمه:-

A-130

B. A. (Part III) Examination, 2012

ARABIC

Third Paper

(Grammar & Composition)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

نوٹ ہے۔ سوال نمبر ۱ یک لازی ہے۔ ترید
چار سوالوں کے جواب لکھئے۔ ہر لوٹ
سے ایک سوال کا جواب ضروری ہے۔

درج ذیل کی بابت اختصار سے لکھئے

- ۱۔ مفعول مطلق مع مثال
- ۲۔ مفعول لا جملہ مع مثال
- ۳۔ مرکب توضیفی کے احکام مع مثال
- ۴۔ سوالاً "ستہ بليس" کے احکام مع مثال
- ۵۔ مستثنی، بغیر و سویٰ کے احکام مع مثال

- ۶۔ "دُقَىٰ" سے فعل مضارع کی گردان
- ۷۔ "قال" سے فعل مضارع جھروں کی گردان

(3)

عربی زبان اقوام متحده کی چھٹی زبان ہے۔ اس زبان میں آج کل ترجیح کا کام دنیا کی اور زبانوں کے مقابلہ میں سب سے زیادہ ہو رہا ہے۔ اہل عرب دوسری زبانوں سے اپنی زبان میں علوم کو بڑی تیزی سے منتقل کر رہے ہیں۔ جنوبستان میں ہی اس زبان کی درس و تدریس پر آج کل بہت زیادہ زور ہے۔

لوگوں کے لئے

سوال نمبر ۱۔ اردو یا انگریزی میں ترجیح کیجئے۔

سوال نمبر ۲۔ تأسیت عام ۱۹۴۷ء الحجۃۃ (الفیہۃ المشرکۃ) بین وزارۃ البزردی و وزارۃ الحدیۃ فی الملکۃۃ السعوڈیۃ و وزارۃ البرول فی جھوڑیۃ، لہند کھدف اس قلاع یا طرق دالشل۔
تحقیق التفاوت بین الدلیلین فی مجال الطائۃ
دنی مجال التفاوت ایسی بین البلدين و قعده المکۃ
السعوڈیۃ مع جھوڑیۃ الحدیۃ نومبر ۱۹۷۰ء معاً کرہ
تفاہم۔

(2)

- ۱۔ فعل امر سادہ بنانے کا قاعدہ۔
- ۲۔ یگارہ لٹر کیاں کلام میں ہیں؟ عربی بائیتے۔
- ۳۔ ٹیو دروازے اور لٹر کیاں گھر میں ہیں۔ عربی بائیتے۔

UNIT - I

سوال نمبر ۱۔ غیر منصرف کئے کہتے ہیں اسکے سباب بتئے اور شاون کے ساتھ واضح کیجئے۔

سوال نمبر ۲۔ صفات مفصل کو واضح کر کے سوٹے حالت رفع اور لضم کے صفات مفصل بکھی۔

UNIT - II

سوال نمبر ۱۔ درج ذیل عبارتے کا عربی میں ترجیح کیجئے
گھرستہ سال بندوستان کے دریا ظلم
 سعودی عرب کے درے پر گئے۔ وہاں اہلوں
 نے خادم الحرمین الشریفین سے ملاقاتے کی۔
 دلوں لیڈروں کی ملاقاتان میں بہت سے سائل

زیر نجحت آئے۔ دلوں لیڈروں نے دو طرفہ تعلقات
 کو اور تحکم ملائے پر زور دیا۔

سوال نمبر ۲۔ عربی میں ترجیح کیجئے۔

(4)

سوال بُرے۔ (اردو یا انگریزی) میں درج ذیل کا ترجمہ کیجئے۔
 نقد رأيي اسن ع محمد لميدان المتبدلين
 في تعلم قواعد اللغة العربية ستحسرون صعباً في
 درسها و لیواسون عنادی ادر المعاور رأيي الكتب
 التي دضحت لهم فيها لم تأخذ بأيدی حکم الى العایة
 المشرودة الا قليلاً ولا عجب فقد طال على تلقیها
 الامد و اختلفت عليه ادوات الرمان... ولكن الان
 نور من المعرفة سطع و رفیق الناس كانته الى السیر
 في طريق التجربة۔

- پونٹ ۴۸

سوال بُرے۔ درج ذیل عناوین میں کسی ایک پر کم از کم دس جملے
 عربی میں کچھ

۱۱) الجامعۃ الملییۃ الاسلامیۃ

۱۲) دار المصنفین باعظم دادا

۱۳) انتاج محل

سوال بُرے۔ سوال بُرے میں دی ہوئی عبارت پر
 اعراب نکالیجئے۔

A

A-131

Diploma in Modern Arabic Examination, 2012

First Paper

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 100

Note: Answer **Five** questions in all. Question No. 1 is compulsory. Attempt **one** question from each Unit.
All questions carry equal marks.

1. Translate the following sentences into Urdu or English :

١ - خرج المدرسی من الفصل

٢ - أین بیت المدرس ہو جید

٣ - مت آنت یا ولد اُنا ابن المدرس

٤ - هذہ مریضتہ دتلکی مرضتہ

٥ - المدد واحد القرآن کتاب اللہ

٦ - سجد الرسول فی المدینۃ المنورۃ

٧ - ذهب اُنی ای السوق

٨ - یحل اُنی فی الملکۃ العربیۃ الحدودیۃ

٩ - مدینۃ لکناؤ عاصمة ولایۃ اترپردیش

(3)

5. Fill in the blanks with appropriate words :

دليٰ مدنیة ، بابا المسجد الفلاح

هذه مدرستي وتلك لى هذه تاجر كبير

ذهب الطالب ، حقيبة المدرس الطاولة

ذهبون ، الطالبان

Unit-III

6. Write conjugation of Past Tense from — فتح —

7. Write Q. No. 1 with full vowel marks. (أعراب)

Unit-IV

8. Write at least five sentences on any one of the given topics.

جاسيٰ - استاذی - مدنی - قریٰ

9. What is the difference between subject and object (فاعل و مفعول) ? Explain it with examples.

(2)

1. ندوة الخلقاء مدرسة بگری و هي تقع على شاطئ
نهر غومتی -

Unit-I

2. Translate the following into Arabic :

This is a good book. She studies in College. I am sick.
Lucknow University is an old and famous university.
English is an easy language. Delhi is the capital of India.
Dr. Manmohan Singh is the Prime Minister of India.
Kavita is a hard working student.

3. Answer the following :

- ا۔ عربی میں پانچ ملکوں کا نام کیجئے
ب۔ عربی میں پانچ ہلکوں کا نام کیجئے
ج۔ جسم کے پانچ اعضاد کی عربی کیجئے
د۔ عربی میں پانچ جالزوؤں کے نام کیجئے
e۔ نصاب میں شامل کتاب اور اس کے مصنف کا
نام کیجئے ..

Unit-II

4. Use the following words in sentences :

سيارة، طلاب، جامعة، سرق، اُم، كتاب، مفتوح
طبيب، بيت، مسجد

A-132

Diploma in Modern Arabic Examination, 2012
Second Paper

Time Allowed : Three Hours

. Maximum Marks : 100

Note : Write an essay on any ***one*** of the following topics :

- ١- الشاعر وحيد الزمان الكبير الغوري
- ٢- القراءة الراهبة
- ٣- ندوة العلامة
- ٤- دار العلوم بيروت
- ٥- مدينة كلناو
- ٦- الساحر محل
- ٧- القاعدة الخضراء

A

A-133

Proficiency in Modern Arabic Examination, 2012

Time Allowed: Three Hours

Maximum Marks: 100

Note : Answer Five question in all . Question No.1 is compulsory and one question from each Unit .

Q.No.1 Attempt the following :

- (۱) ان الفاظ کی عربی لکھیے : نجییر، لاہوری، سڑک، گلاب
- (۲) ان الفاظ کی انگریزی لکھیے : طبیب، جاूعہ، مدرسہ، حوال
- (۳) ان الفاظ کی واحد لکھیے : تلامیڈ، اوراق، مکتبات، افضلون -
- (۴) ان الفاظ کی جمع لکھیے : ثواب، مکتب، درس، مجہد
- (۵) ان الفاظ کو مونث بنائیے : طالب، جمیل، نجم، شین
- (۶) عربی میں چار مکلوں کے نام لکھیے۔
- (۷) عربی میں چار جانوروں کے نام لکھیے
- (۸) عربی میں چار چلاؤں کے نام لکھیے۔
- (۹) جسم کے چار عضاء کی عربی لکھیے۔
- (۱۰) ہوشی یا انت انت کا فرق مثال دے کرو اپنے کہیے۔

Unit-(i)

Q.No.2 Translate the following sentences into English or Urdu

(3)

Unit (iv)

Q.No.8 Write Subject and (مبتداً) give examples :

Q.No. 9 Define Verb (فعل) and give examples :

(2)

الرجل صالح ، البرة سمينة ، الساعة شمينة ، الناس نائعون

الباب مغلق ، المسجد جميل ، الحديقة بهيجة ، التاجر غيني

Q.No.3 Translate the following into English or Urdu :

ذَصِبَ أَخِي إِلَى الْمَدْسَةِ، هُوَ مَرْلِيْضُ، أَيْنَ أَبُوك؟ حَصَرَ فِي

الْمَدِيْنَةِ الْقَرآنِ كِتَابَ اللَّهِ، مُحَمَّدُ رَسُولُ اللَّهِ، خَدَا قَلْمَ، ذَلِكَ

كَرِيسِيٌّ.

Unit (ii)

Q.No.4 Translate the following into Arabic :

He is Student. Who are you ? My Mother is ill.

The Library is open . Teacher is in the classroom.

The book is new. The milk is hot . I study in Lucknow University .

Q.No.5 Use the following words in your sentences :

طالب ، مدرسة ، نبت ، كتاب ، سوق ، بيت ، تفاح

Unit (iii)

Q.No.6 Write the Sun-letters and explain the difference

between Sun and Moon Letters .

Q.No.7 Write Q.No.2 or 3 with full vowel marks

(عرب)

A

A-134

Proficiency in Arabic Examination ,2012

ARABIC

Time Allowed:Three Hours

Maximum Marks:100

Note : Question No.1 is compulsory. Attempt four questions asking taking one question from each Unit.

1. Give the answers of the short questions given below:-

- (i) Write names of four fruits in Arabic .
- (ii) Write the Singular of the words:-

بيوت . أبواب . أقلام . أشجار

- (iii) Give the Plural of the words :-

ثمر . ولد . بنت . رجل .

- (iv) Translate the following words into Arabic :-

چاند ، سورج - زمین - پانی

- (v) Give the meaning of the following Arabic words into

Urdu or English .

طاله . جمیل . نظیف . شوین

(3)

أين تذهب؟ أذهب إلى السوق
 القرآن كتاب دمه .
 خرج الماء من الأرض .
 رب واحد
 الله غفور

Or

5. Transalte the following into Urdu or English :-

المنديل جيد . الولد شاب
 الصيراط مستقيم . الكتاب سهل .
 الطعام لزير . النار باردة .
 يوتح(iii)

6. Define Verb (فعل) and give examples:

7. Define Object (مفعول) and give examples :

يُوتح(iv)

8. Write four sentences in Arabic .

Or

9. Translate the follwing into Arabic :-

(2)

(vi) Write masculine gender of the words :-

صادقة . صالح . ثانية . طالبة .

(vii) Give the difference between :

هيَ and هُوَ

(viii) Sort out the masculine and feminine genders of the words :-

سفنة . جبل . نافذة . كبير .

(ix) Give the meaning of the words :-

السوق . الجامعة . العمل . اء للبن

(x) Make sentences using the following words :-

كتاب . شجر . ولد . قلم .

يُوتح(i)

2. Translate the follwing into urdu or English:-

البقرة تمينة . هزا كلب . الولد صغير .

البنات جميلة . الورق نظيف . البنية كبيرة .

Or

3. Translate the following into Urdu or English :-

فرح الولد . خلق الله . جاء الولد .

اء مزالله . نزل المطر . اء كل النذعيب .

يُوتح(ii)

4. Translate the following sentences into Urdu or English :-

ائهذا كتابك؟ نعم . هذاكتابي .

(4)

میرا نام----- ہے -

میرا بھائی چھوٹا ہے -

اس کا دوست سچا ہے -

رسول پنج ہیں -

لڑکا کھلتا ہے -

A

A-135

B.A. (Part I) Examination, 2012 ARAB CULTURE & CIVILIZATION

Paper-I

[Ancient Arab Culture & Civilization (From Early
Times to 632 A.D.)]

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer *Five* questions in all. Question No. 1 is compulsory. Attempt *one* question from each Unit. Question No. 1 carries 20 marks and the rest of the questions are of $7\frac{1}{2}$ marks each.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं० 1 अनिवार्य है।
प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिए। प्रश्न सं० 1 के 20 अंक
और अन्य प्रत्येक प्रश्न के $7\frac{1}{2}$ अंक हैं।

1. Write short notes on the following :

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

- (i) Why Kaaba is called "Baitul Haram"

काबा को 'बैतुल हराम' क्यों कहते हैं ?

(2)	(3)
(ii) Buaas war बोआस युद्ध	<i>Unit-I</i> इकाई-I
(iii) Hilful Fuzul हिलफुल फुजूल	2. "Arabia is a home land of Semites." Discuss. “अरब प्रायद्वीप सामीय जातियों की अस्त जन्म भूमि हैं ।” उल्लेख कीजिए ।
(iv) Khalid bin waleed खालिद बिन वलीद	3. Discuss the impacts of geographical conditions on social life of Arabs before Islam. इस्लाम पूर्व अरबों के सामाजिक जीवन पर अरब की भौगोलिक स्थिति के प्रभावों का उल्लेख कीजिए ।
(v) Hadith हदीस	
(vi) Hazrat Ayesha हज़रत आयशा	
(vii) Arab-e-Arebah अरब-ए-आरेबा	<i>Unit-II</i> इकाई-II
(viii) Name the two poets of pre-Islamic Arabia इस्लामपूर्व दो अरबी शायरों के नाम लिखिए ।	4. Write a detailed note on status of women in pre-Islamic Arabia. इस्लाम पूर्व अरब समाज में औरतों की स्थिति पर एक विस्तृत निबन्ध लिखिए ।
(ix) Zakat ज़कात	
(x) Dar-e-Arquam. दारे अरकम ।	5. Describe a brief history of Sabai Kingdom. सबाई राज्य के इतिहास का संक्षिप्त वर्णन कीजिए ।

*Unit-III***इकाइ-III**

6. Give an acquaintance of main economic sources of Arabs during Pre-Islamic age.

इस्लाम पूर्व अरबों के मुख्य आर्थिक साधनों का उल्लेख कीजिए।

7. Discuss in brief the political system of Arabs before Islam.

इस्लाम पूर्व अरबों की राजनैतिक व्यवस्था का विवरण कीजिए।

*Unit-IV***इकाइ-IV**

8. Write in brief about the Maccan life of Prophet Mohammad (PBUH).

हज़रत मोहम्मद (स.अ.व.स.) के मक्की जीवन के बारे में संक्षेप में लिखिए।

9. 'Tauheed' is the soul of Islamic beliefs and teachings." Elaborate.

“तौहीद” (एक ईश्वरवाद) इस्लामी विश्वासों और शिक्षाओं की आत्मा है।” व्याख्या कीजिए।

A-136

B. A. (Part-I) Examination, 2012

ARAB CULTURE

Second Paper

(The Caliphate Rashida & Umayyad 632-750 A.D.)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer Five questions in all. Question No. 1 is compulsory. Select one question from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं. 1 अनिवार्य है। प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न चुनिए।

1. Write short notes on the following : $2 \times 10 = 20$

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

- (i) Orthodox Caliphate
खिलाफते राशिदा

(2)

(ii) Hisham bin Abdul Malik

हिशाम बिन अब्दुल मलिक

(iii) Moosa bin Nusair

मूसा बिन नुसैर

(iv) Baitul Mal

बैतुल माल

(v) Kaba

काबा

(vi) Madina city

मदीना नगर

(vii) Morque of Damascus

जामे दमिश्क

(viii) Khalid bin Yazeed

खालिद बिन यजीद

(ix) Battle of Siffin

सिफ़ीन का युद्ध

(x) False Prophet.

झूठे नबी।

(3)

Unit-I

इकाई-I

7½

2. Relate achievements of Caliph Abu Bakr in detail.

खलीफा अबू बक्र की उपलब्धियों को विस्तार से बताइए।

3. Throw light on military and general administration of Caliph Omar.

खलीफा उमर की सैन्य एवं प्रशासन व्यवस्था पर प्रकाश डालिए।

Unit-II

इकाई-II

7½

4. Write a note on propagation of Islam during the Caliphate of Uthman.

खलीफा उस्मान के खिलाफ़त काल में इस्लाम के प्रचार एवं प्रसार पर एक टिप्पणी लिखिए।

5. Evaluate the Caliphate period of Caliph ali.

खलीफा अली के खिलाफ़त काल का मूल्यांकन कीजिए।

(4)

Unit-III

इकाई-III

7½

6. Describe the achievements of Ameer Muawia the founder of Umayyad Caliphate.

उम्या खिलाफ़त के संस्थापक अमीर मुआविया की उपलब्धियों का विवरण दीजिए।

7. Throw light on the reformations by Omar bin Abdul Azeez.

उमर बिन अब्दुल अजीज के द्वारा किए गए सुधारों पर प्रकाश डालिए।

Unit-IV

इकाई-IV

7½

8. Write a note on the development of music during the Umayyad period.

उम्या काल में संगीत कला के विकास पर एक नोट लिखिए।

9. Throw light on the society of during Umayyad period.

उम्या काल में सामाजिक व्यवस्था पर प्रकाश डालिए।

A-6

A-137

B. A. (Part-II) Examination, 2012

ARAB CULTURE & CIVILIZATION

First Paper

**(Cultural History of the Arabs in Spain during the
Umayyad Rule)**

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer Five questions in all, choosing at least one question from each Unit. Question No. 1 is compulsory.

प्रत्येक इकाई से कम-से-कम एक प्रश्न चुनते हुए, कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं. 1 अनिवार्य है।

1. Give short answers of the following questions : 20

निम्नलिखित प्रश्नों के संक्षिप्त उत्तर दीजिए :

(i) Who was King Rodhric ?

राजा रोडरिक कौन था ?

(2)	(3)
(ii) What do you know about 'Count Julian' ? काउण्ट जूलियन के सम्बन्ध में आप क्या जानते हैं ?	<i>Unit-I</i> इकाई-I <i>7½</i>
(iii) Who was "TariqueBin-Ziyad" ? तारिक-बिन-ज़ियाद कौन था ?	2. The political and social condition of Spain becomes very poor before the arrival of Arabs prove it. अरबों के पदार्पण से पूर्व स्पेन की राजनैतिक एवं सामाजिक स्थिति अत्यन्त जर्जर हो चुकी थी। सिद्ध कीजिये।
(iv) In which field "I bn-e-Rushad" was famous ? इब्ने रुशद किस क्षेत्र में प्रसिद्ध थे ?	
(v) Who was the first Umayyad Ruler of Spain ? स्पेन का प्रथम उमैय्या शासक कौन था ?	3. Describe the contribution of "Tarique-Bin-Ziyad" in the victory of Spain. स्पेन की विजय में “तारिक-बिन-ज़ियाद” के योगदान की विवेचना कीजिये।
(vi) What do you know about "Yahiya-bin-yahiya" ? “यहया-बिन-यहया” के बारे में आप क्या जानते हैं ?	
(vii) In which field The "Isa-bin-Dinar" was famous ? “ईसा-बिन-दीनार” किस क्षेत्र में प्रसिद्ध थे ?	
(viii) Who was called as 'Book worm' ? ‘किताबी कीड़ा’ के नाम से कौन खलीफा जाना जाता है ?	<i>Unit-II</i> इकाई-II <i>7½</i>
(ix) The glory of "Cardova city" “कुर्तबा नगर” का वैभव	4. What do you know about Abdul-Rahman II ? Describe his social achievements. अब्दुल-रहमान द्वितीय के सम्बन्ध में आप क्या जानते हैं ? उनके द्वारा किये गये सामाजिक योगदान की चर्चा कीजिये।
(x) Write the "Name of The Book", written by Abul faraj-al-Asfahani. अबुल फरज-अल-असफहानी द्वारा रचित पुस्तक का नाम लिखिये।	5. Discuss the progress made by Umayyads in the field of Judicial system of Spain. स्पेन में उमैय्या शासकों द्वारा न्याय व्यवस्था के क्षेत्र में किये गये विकास की चर्चा कीजिये।

(4)

Unit-III

इकाई-III

7½

6. Explain the Development of art and architecture in Spain during Umayyed period.

उमैय्या काल में स्पेन की कला एवं वस्तु-कला के विकास पर प्रकाश डालिये ।

7. Describe the development of Music in Spain during Umayyed period.

उमैय्या शासन काल के अन्तर्गत स्पेन में संगीत के विकास की चर्चा कीजिये ।

Unit-IV

इकाई-IV

7½

8. Write a short note on The "Murabitin" rules of Spain and his achievements.

स्पेन के मुराबतीन शासकों एवं उनकी उपलब्धियों पर अपने संक्षिप्त विचार प्रकट कीजिये ।

9. Who was "Abdul Momin" ? Describe his political achievement.

अब्दुल मोमिन कौन थे ? उनकी राजनैतिक उपलब्धियों की विवेचना कीजिये ।

A-138

B. A. (Part-II) Examination, 2012

ARAB CULTURE & CIVILIZATION

Second Paper

[Cultural History of Arabs During the Abbasid Period

(750–1258 A.D.)]

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer *Five* questions in all. Question No. 1 is compulsory. Attempt *one* question from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं. 1 अनिवार्य है।

प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिए।

1. Give short answers of the following:

निम्नलिखित के संक्षिप्त उत्तर दीजिए :

- (a) Abu Muslim Khurasani

अबु मुसलिम खुरासानी

- (b) Moatzilla

मोत्जिला

- (2)
- (c) Qazi
काजी
 - (d) Meaning of Amier
अमीर का अर्थ
 - (e) Baghdad city
बगदाद नगर
 - (f) Al Mansur
अल मनसूर
 - (g) Khalifa Mamoon
खलीफा मामून
 - (h) Bramekah
बरामेका
 - (i) Development of science in Abbasid period
विज्ञान की उन्नति अब्बासी काल में
 - (j) Two poets of Abbasid period.
अब्बासी काल के दो कवियों के नाम लिखिए ।

Unit-I

इकाई-I

2. Write about life and achievement of Khalifa Al Mehndi.
खलीफा अल मेहंदी का जीवन परिचय देते हुए उनके सामाजिक कार्यों का उल्लेख कीजिये ।

- (3)
- 3. "Abul Al Abbas Al Saffah were the real founders of the Abbasid rule". Elucidate.
“अबुल अल अब्बास अल सफ़ाह अब्बासी काल के वास्तविक संस्थापक थे” ।
 - 4. Discuss the achievements and of Caliph Al Mansoor.
खलीफा अल मनसूर की उपलब्धियों और कारनामों पर प्रकाश डालिये ।
 - 5. Why was the period of Caliph Al Mamoon important.
Clarify.
खलीफा अल मामून रशीद का काल क्यों महत्वपूर्ण था । सिद्ध कीजिये ।

Unit-II

इकाई-II

Unit-III

इकाई-III

6. Discuss the development of Baghdad as a city under Abbasids.
अब्बासी काल में बगदाद के एक नगर के रूप में विकास का वर्णन कीजिये ।

(4)

7. What do you know about the organization of Abbasid period elucidate its administrative policy.

अब्बासी काल में शासन काल के प्रबन्ध के विषय में आप क्या जानते हैं ? उनकी शासन नीति के विषय में उल्लेख कीजिये ।

Unit-IV

इकाई-IV

8. How did the industrial trade and commerce progress during the Abbasid period. Analyze.

अब्बासी शासन के अन्तर्गत औद्योगिक, वाणिज्य एवं व्यापार की किस प्रकार उन्नति हुई है । व्याख्या कीजिए ।

9. Write about the progress of poetry during the Abbasid period with example.

काव्य के क्षेत्र में अब्बासियों द्वारा प्राप्त उन्नति उदाहरण सहित लिखिये ।

A-140

B. A. (Part III) Examination, 2012

(Regular & Exempted Candidates)

ARAB CULTURE

Second Paper

(Arab's History & Culture in Syria & Egypt from

13th to 16th Century A. D.)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer Five questions in all. Question No. 1 is compulsory. Attempt one question from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं० 1 अनिवार्य है।

प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिए।

1. Write short notes on the following :

निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए :

- (i) Ibn-e-Khaldoon

इब्ने ख़लदून

	(2)	(3)
(ii) Qalawun	कलाऊन	<i>Unit-I</i>
(iii) Ibn-e-Taimiya	इब्ने तैमिया	इकाई-I
(iv) Bahri Mumluk	बहरी ममलूक	
(v) Salah-Uddin Ayyubi	सलाहउद्दीन अय्युबी	2. Who was the founder of Ayyubi dynasty in Egypt ? Elucidate. मिस्र में अय्युबी राज्य की स्थापना किसने की ? विवेचना कीजिए।
(vi) Timurlame	तैमूर लंग	3. What steps did Izuddin Abdussalam undertake to eradicate the social evils ? Write in detail. इज़ज़उद्दीन अब्दुस्सलाम ने सामाजिक कुरीतियों को दूर करने के लिए क्या उपाय किए ? विस्तार से लिखिए।
(vii) Trade in Ayyubi period	अय्युबी काल में व्यापार	<i>Unit-II</i>
(viii) Medical Science under Mumluk	ममलूक काल में चिकित्साशास्त्र	इकाई-II
(ix) Al-Nasir	अल-नासिर	4. Assess the causes and results that led to the wars of Crusades. सलीबी युद्धों के कारणों तथा परिणामों का आकलन कीजिए।
(x) Literature of the Ayyubi Empire.	अय्युबी साम्राज्य का साहित्य।	5. Throw light on the development of medical sciences under Ayyubids. अय्युबी शासनकाल में चिकित्साशास्त्र में क्या उन्नति हुई ? प्रकाश डालिए।

(4)

Unit-III

इकाई-III

6. Write in detail about the conditions which led to the establishment of Mamluk rule in Egypt.

मिस्र में किन परिस्थितियों में ममलूक शासन की स्थापना हुई,
विस्तार से लिखिए।

7. Discuss the social condition of Egypt under Mamluk.

मिस्र में ममलूक राज्य के अन्तर्गत सामाजिक स्थिति का
विवरण दीजिए।

Unit-IV

इकाई-IV

8. Describe the causes of the downfall of Mamluk kingdom.

ममलूक शासन के पतन के कारणों का उल्लेख कीजिए।

9. 'Al-Nasir was a great ruler of the Mamluk dynasty.'
Elaborate the statement.

'अल-नासिर ममलूक काल का एक महान शासक था।' इस
कथन की व्याख्या कीजिए।

A-141

B. A. (Part-III) Examination, 2012

ARAB CULTURE

Paper-III

(Arab under Ottoman Turks & Development of Arab Nationalism)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note : Answer Five questions in all. Question No. 1 is compulsory. Attempt one question from each Unit.

कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं. 1 अनिवार्य है। प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न कीजिए।

1. Write short answers of the following : $2 \times 10 = 20$

निम्नलिखित के संक्षिप्त उत्तर लिखिए :

(i) Who was Uthman Khan?

उस्मान खान कौन था?

(ii) Suleiman the Great

सुलेमान महान

(2)

- (iii) Saleem III
सलीम तृतीय
- (iv) Constantinople Treaty
कान्स्टैण्टीनोपोल समझौता
- (v) What was the name of government order issued by Sultan Abdul Majeed?
सुल्तान अब्दुल मजीद ने किस नाम से राज विज्ञाप्ति निकाली थी?
- (vi) Who was the first president of Turkish Republic?
तुर्की गणतन्त्र का प्रथम राष्ट्रपति कौन था?
- (vii) Religious conditions under Ottoman Turks in Hijaz
उस्मानी तुर्कों के अधीन हेजाज़ में धार्मिक स्थिति
- (viii) Mustafa Kamal Pasha
मुस्तफ़ा कमाल पाशा
- (ix) Young Turks Movement
युवा तुर्क आन्दोलन
- (x) The architect of modern Egypt.
आधुनिक मिस्र का निर्माता।

(3)

Unit-I

इकाई-I

7½

2. Describe briefly the origin and rise of Ottoman Turks.

उस्मानी तुर्कों की उत्पत्ति एवं विकास का संक्षिप्त वर्णन कीजिए।

3. Analyse the reforms of Sultan Abdul Hameed in Turkey.

सुल्तान अब्दुल हमीद द्वारा तुर्की में किए गए सुधार कार्यों की विवेचना कीजिए।

Unit-II

इकाई-II

7½

4. Write an essay on the administrative system of Ottoman Turks.

उस्मानी तुर्क साम्राज्य की प्रशासनिक व्यवस्था पर एक निबन्ध लिखिए।

5. “Turkey as a sick man of Europe.” Discuss.

“टर्की योरोप का रोगी (बीमार) है।” स्पष्ट कीजिए।

Unit-III

इकाई-III

7½

6. What was the Severe Treaty? Give in detail your opinion about it.

सेरें संधि क्या थी? इस पर सविस्तार अपने विचार एवं मत लिखिए।

7. Briefly describe the Tanzimat reforms of Sultan Abdul Majeed.

सुल्तान अब्दुल मजीद द्वारा तंजीमात सुधारों का संक्षिप्त वर्णन कीजिए।

Unit-IV

इकाई-IV

7½

8. What do you know about Arab Nationalism?
Explain in detail.

अरब राष्ट्रवाद के सम्बन्ध में आप क्या जानते हैं? सविस्तार विवरण दीजिए।

9. Write an essay on the establishment of Israel state.

इजराइल राज्य की स्थापना पर एक निवन्ध लिखिए।

A-142

B. A. (Part I) Examination, 2012

PERSIAN

First Paper

(Classical Prose)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note: Answer **Five** questions in all. Questions No. 1 is compulsory. **One** question is to be attempted from each Unit.

کل پنج سوالوں کے جواب فری بھیں۔ سوال نمبر ایک لازمی
ہے۔ اس کے علاوہ برونوٹ سے صرف ایک سوال کا جواب لکھیں۔
سوال علیحدہ مشرف دل سوالوں کے تینوں جواب فری بھیں۔
(انہی) کل سال کے حصہ نام لکھیں۔

(ب) بہرام گور کا واقعہ آپ کے زھاب میں شامل کر کے کتاب میں
لکھیے؟

(8) "سہرا ملکر" نام سے فارسی ادب کی کون سی مشہور
لائیٹنگ جائی جائی ہے؟

(3)
مندرجہ بالا اشعار کا سیاق و سبق بنا نے ہوئے مطلب
واضع کیجئے۔

Unit-II

سوال ۱۷۔ شعر سعدی کے حالتِ زندگی کا تصور جائزہ پیجھے اور
ان کی ادبی خدمات پر روشنی دلائے۔

سوال ۱۸۔ سیاست نام پر امکن محقق نتالم لکھیجے۔

Unit-III

سوال ۱۹۔ مندرجہ ذیل اقتباس کا ترجمہ اردو میں کیجئے۔
زایدی سماں پادشاہی بود چون بطعام بنشستہ کھڑ
از ان خورد کر ارادت لو بور و چون سماز برجستہ
بیشتر ازان لگا رد کر عادت او بود تناظر صلاح در حق و
زیادت کند۔ چون بعثام خود آدم سفرہ خواست ناشاول
کند۔ پسروی داشت صاحب فراست، گفت ای پدر پیرا
در مجلس سلطان بطاعم خوردی۔ گفت در نظر اشان حسینی
خورد کم بکار آمد۔ گفت نماز را یہم فضا کن کہ حسینی نکلو کر
بکار آمد۔

- (2)
(۱) نرگز دنیا و شہوت سے وہوں باریان نہ ترگ جامہ وہیں
مندرجہ بالا شعر کا مطلب واضح کریں۔
(۲) راست روشن کے بارے میں چند جملے لکھیں۔
(۳) "مارغ جیانگشا کے باب " ذکر احوال او در حد و نہان" میں
"او" کا اشارہ کسی حکمران کی طرف ہے؟

(۴) "راست گفتہ اندر دنایاں کر ھر کہنام فریقہم سو دب بناں اندر
ماند و ھر کہ بہنام خافت کند بہ جان اندر ماند۔"
عبارت بالا آپ کے نصیب میں شامل کسی کتابے ماؤ ذہبے؟
(۵) "مارغ جیانگشا کے نصیف ہے؟

- (۶) بہرام گور کے بارے میں چند جملے لکھیں۔
(۷) "مارغ جیانگشا کی نہ سادہ ہے پا پر نکلف؟

Unit-I

سوال ۲۰۔ اپنے نصیب میں شامل بہرام گور اور راست روشن کا واقع اقتدار
کے ساتھ بیان کیجئے۔

سوال ۲۱۔ شنیدم کہ مردان راہ خدا دل دشمن ہم کو نہیں
ٹڑا کی میسر شود این تمام کہ با درست خلافت و مہنگ

(4)

سوال ۴۔ دیگر گفت "من مردی باز ٹکنام و کار من آن است که به
شروع خشک می گردم۔ و اندز سر برای دارم و ظرفی که بخوبی
طابم برم و بخوبی شیر برم و بخوبی شیر برم و بخوبی سود قناعت کنم
مگر علیحدی مردارید را شتم۔ چون بدن شیر آدم در بیا کردم
خبر بر وزیر ملک شد۔ کس فرشاد و مرا جواند و کن شتم
مردارید از من خربه ای کرد۔ ی آنکه بیا دیدم به خزانه
خوش فرشاد - چند بوز به سلام او همی رفتم۔ فود در
آن راه نشد که مرا بیای علیحد مردارید می باشد داد..."

Unit-IV

سوال ۵۔ صفت کی تعریف کیسی ہے۔ فارسی فاعل و عامل کے مطابق صفت
اور موضوع کو جملوں کے ذریعہ واضح کیجئے۔

سوال ۶۔ مذریم ذیل جملوں کا فارسی میں ترجمہ کیجئے۔

(ا) وہ ایک کرسی ہے۔

(ب) احمد کے پاس ہیں چین گھروں ہیں۔

(ج) تمام دروازے بند ہیں۔

(د) گنداباس بہت خراب گھاٹے۔

(ه) سفید گھورا درخت کے نہیں ہے۔

A-143

B. A. (Part I) Examination, 2012

PERSIAN

Second Paper

(Classical Poetry Grammar & Translation)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note: Answer **Five** questions in all. Questions No. 1 is compulsory. **One** question is to be attempted from each Unit.

- 1 مندرجہ ذیل سوالات کے مختصر جواب تحریر کر لیجئے۔
- (i) "سوان(الغیب)" کے قلب سے خارج کیا کون سا شاعر مشورہ؟
- (ii) فردوس کا مقبرہ اہم واقع ہے؟
- (iii) مشوری معنوی کے مقابلے کا نام لکھئے؟
- (iv) دوسری حادثہ پیدائش و مدنی وفات تحریر فرمائیے
- (v) سانچاہار کشے المغار بروں شامل ہے
- (vi) مشوری معنوی میں کتنے اسماء رہیں

(3)

آسائش دو لیتی تصریرین دو حرف است
با درستان ناگف با دشمنان مدارا
س یک مرد بود اند آن روز خار
زدشت سواران نیزه گزار
که مردانه نام گزناهای بود
بداد و دهش میترین پایه بود
پسر بدمان پاک دیپرا میلی
کش از میم بیرون نبود اندگی
چنانجوع رانام مهک بود
دیپر و میکیار و ناباک بود

Unit-II

- ۱ سعدی سیبرازی کی حالت زندگی پر روشی ڈالنے
- ۲ حافظ کے احوال و آثار پر تھہر کیجئے۔

(2)

- (vii) زمین شاعر کا انتاد کے کام جاتا ہے۔
- (viii) "حافظیہ" کے کیا مراد ہے؟
- (ix) ببلیں سیبراز فارس کے کس شاعر کا لقب ہے
- (x) سعدی کا پورا نام تحریر فرمائیں

Unit-I

۱ مندوں ذیل اشعار کی ترتیج مع میاق و میاق کیجئے
دل میرو د زخم صاحب علاں خدا را
دردا کے راز پنهان خواہ سو آٹھ کارا
دہ روزہ میہر و لردون افسانہ ایس واقون
میلی بھائی باران فرشت شمار بیارا
کش ملکت ٹھانیم ای باد سر و بربغیز
باز کے باز بینیم آن بیار آٹھ را

(4)

Unit-III

۶. فارس غزل کی تاریخ پر شہر کیست
۷. فارس کی رسمیت تاریخ پر اپنے، خیال کیست

Unit-IV

۸. روایت معرفیات تاریخ پر وطنِ دلنش
۹. فردوس و شاعر پر متفق نہیں کیست

A

A-144

B. A. (Part II) Examination, 2012

PERSIAN

First Paper

(Modern Persian Prose)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

نوت:- سوال عہدہ 1 - لازمی ہے۔ اس کے علاوہ

ہر ٹونٹ سے ایک سوال کرنا لازمی ہے۔

کل ملائکر پانچ سوالوں کے جواب دینا ہے۔

سوال 1۔ مندرجہ ذیل سوالات کے مختصر جوابات تحریر کریں۔
الف) - محمد جازی کی جلتے پیدائشی تحریر کریں۔

(ب) سید لفیقی کی کسی کتاب کا نام لکھئے۔

(ج) - جلال آں احمد کے کسی مجموعہ داستان کا
نام تحریر کریں۔

(د) پروین نائل خانلری کی بیوی کی نام ہا؟

(۵) - ”داستانی دل انگریز“ کس تصنیف ہے

(3)

لوقٹ - III

سوال ۶۔ جدید فارسی انتر کی خصوصیات تحریر کیجئے

سوال ۷۔ جلال آل احمد کی داستان نویسی پر تصریح کیجئے

لوقٹ - IV

سوال ۸۔ مسند جمہ ذیل اقتباسات کا اردو یا انگریزی میں ترجیح کیجئے۔

من دد ماھی گا شد کہ بمنطقہ رفتہ بودم وہ سر باردار خودم را در منزل باقی گزشتہ بودم و در جمہ ازاوبی خبر بودم۔ روز قبل اور از شہر محل رکنم لینی ازت، به همدان منتقل کرده بودند و در همان زایشگاہ، بستری شدہ بود. در واقع شب قبل از بستری شدن من در زایشگاہ خراوند به من پسری داره بودم خودم جزوی نداشتتم.

این بارا یعنی پر خودم بود کہ با تمامی آور دندرتا شیرشی بدم. توسط یک قاصدہ صحر اخراج دادم کہ من هم در چین زایشگاہ بستری

(2)

(۱)۔ جلال آل احمد کی صحف میں معروف ہے۔

(۲)۔ ایران کے کسی فارسی اخبار کا نام لکھو۔

(۳)۔ ادھم پنیہ دوز نامی کتابی کا تعلق کسی شہر

سے ہے۔

(۴)۔ «بچہ مردم» کے مصنف کا نام تحریر کیجئے۔

(۵)۔ «ادھم پنیہ دوز» کے مصنف کا نام لکھو۔

لوقٹ - I

سوال ۱۔ «بچہ مردم» کا تنقیدی جائزہ پیش کیجئے۔

سوال ۲۔ «اذان مغرب» پر تنقید کی لوٹ لکھو۔

لوقٹ - II

سوال ۳۔ خودکشی کا خلاصہ تحریر کیجئے

سوال ۴۔ «ادھم پنیہ دوز» میں مرکزی کردار کسی کا ہا۔

تحریر کیجئے۔

هم. در روز بعد من ده سرمه همراه آتامادی

جدید مان از زایشگاه ترجیحی شدم.

سوال ۹ - نظر کردم که دیگر کارم تمام است جون تا تلاش کرد

که از بالاق بیرون بیایم، تائیده در آن

غرق شده بودم. ب اختیار غریب از نرم و لگ

خواستم تا کسی مرا نجات دهد. آنای خوش

سینا رستم را در از کرد و گفت.

« دست مرا بچیر و بیرون بیا. دستم که بر دست

ادرسید احساس آرامشی کردم. اور بتدریج

مرا از بالاق بیرون کشید و از مرگ حتمی بخافم

داد. برسیدم شما کیشید؟ گفت می‌مانم

چهارتا استخمام. من شهید حاج حسن هستم

A

A-145

B. A. (Part II) Examination, 2012

PERSIAN

Second Paper

(Modern Persian Poetry)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note: Answer **Five** questions in all. Questions No. 1 is compulsory. Attempt **one** question from each Unit.

نوت:- پہلا سوال لازمی ہے۔ اس کے

علاوہ ہر ٹونٹ سے ایک ایک

سوال کا جواب دینا ہے۔

1۔ مندرجہ ذیل سوالات کے مختصر جوابات تحریر
کیجئے۔

(الف) بھار کا یورانام اور لقب تحریر کیجئے۔

(ب) بردین اعتمادی کے والد کیا نام تھا۔

(ج) مرا جھر کاظم صوری کس شاعر کے والد
کا نام ہے؟

(3)

سوال ۵۔ نصاپ میں شامل جس نظم نے آپ کو سب سے
زیادہ تاثر کیا ہو اس کا خلاصہ تحریر کیجئے

یونٹ III

سوال ۶۔ جدید فارسی شاعرات میں فرض فخر سدا کا
مرتبہ معین کیجئے۔

سوال ۷۔ شہریار کی شاعری پر تصریح کیجئے

یونٹ II

سوال ۸۔ مندرجہ ذیل اشعار کی تشریح کیجئے۔

سوال ۱۔ کو دکی بردامن مادر گریت زاد۔ کمز کو دکان کوے بہمن کی نظر زد
طفلی، مرزا ہمبوے خوبے گناہ راند۔ آن تیر طعنہ، زخم کم از نیشنر نداشت
اطفال را بمحبت من از چہ میں نیت۔ کو دکی مکر بنود کسی کو پور نداشت
امروز او ستار بہ در کم نگہ نکرد۔ ماہا کر رنخ دسی فیران نہ نداشت

سوال ۹۔ مندرجہ ذیل اقتباس کا ترجمہ معنی سیاق دسائیں کیجئے

ای آدم حماکہ روی ساحل آرام نشست در کار تھا شاید
موج ہی کو بدربہ روی ساحل خاموش

(2)

(د) علی اکبر دخدا کس شہر میں پیدا ہوئے؟
(ه) ہمار شاعر ہونے کے علاوہ صفاتی ہٹتے یا نہیں؟

(و) رسم شمال کس کا علمی نام ہے؟

(ز) نیما کی جائے پیدائش تحریر کیجئے۔

(ح) چشمہ سنگ، نای انظم سے کیا فحیث
ملقی ہے۔

(ط) «حالاچرا» کس شاعر سے منسوب ہے

(ای) دھڑا کس مشہور اخبار میں کالم لکھتے ہے؟

یونٹ I

سوال ۱۔ جدید فارسی شاعری سے اپنی واقفیت کا اظہارت کیجئے

سوال ۲۔ جدید فارسی شاعری کے کسی نمائیدہ شاعر کی سوانح

و شاعری پر ایک مختصر مصنون تحریر کیجئے۔

یونٹ II

سوال ۳۔ چشمہ سنگ، نای انظم سے کیا سبق ملکا ہے؟

تفصیل سے لکھئے۔

(4)

نچشی گرد جنان مستی به جانی افتاده بس مدهوش
می رود نهره زنان - دین بانگ باز از دور می آید

A-145-4-1000

A

A-146

B.A.(Part III) Examination ,2012

PERSIAN

First Paper

(INDO PERSIAN PROSE)

Time Allowed:Three Hours

Maximum Marks:50

نوٹ: کوئی پانچ سوالات کے جواب دیجئے پہلا سوال ضروری ہے۔ ہر پونٹ سے ایک سوال کرنا ہے۔

- سوال نمبر (1) مندرجہ ذیل سوالات کے مختصر جواب تحریر کیجئے۔
- (i) فیضی کا دربار کا ملک اشعراء تھا؟
(فیضی ملک اشعراء دربار کدام بادشاہ بود?)
- (ii) منتخب اتوارخ کے مصنف کا نام لکھئے
(اسم نویندہ منتخب اتوارخ بنویسید)
- (iii) آئین اکبری کس نے لکھی ہے?
(نوشۂ آئین اکبری کیست?)
- (iv) منتخب اتوارخ کس عہد کی تصنیف ہے?
(منتخب اتوارخ در کدام عہد نوشۂ شد?)
- (v) پنج آہنگ کس کی تصنیف ہے?

(3)

می بود، و چشم بر زمین داشت۔

سوال نمبر (۳) درج ذیل اقتباس کا ترجمہ اردو و زبان میں تحریر کیجئے۔

(اقتباس زیر ابزبان اردو ترجمہ کنید)

نقل است از شیخ ضیاء الدین ابونصر موسیٰ کہ گفت شنیدم ازو الد خود شیخ محبی الدین عبدالقدار رضی اللہ عنہ کی در بعضی سیاحتات بہ دشی افadem کہ در آنجا آب بود چند روز در آنجا بودم و آب نیافتی تشقی غلبہ کرد۔ حق سجانہ تعالیٰ ابری برگماشت کہ بر من سایہ کرد و قطرات چند ازوی چکید کہ بد ان تکسین یافتم پس نوری ساطع شد کہ تمام افق را ڈگرفت و صورتی عجیب از آن میان ظاہر شد و ندانہ داد کہ یا عبد القادر تم۔

لپٹ (ii)

منتخب التواریخ کی تاریخی اور ادبی اہمیت بیان کیجئے۔

سوال نمبر (۲)

(اہمیت تاریخی و ادبی منتخب التواریخ بیان کنید)

سوال نمبر (۵) کتاب جو امع الحکایات اور اس کے مصنف کے بارے میں مفصل نوٹ لکھیے۔

(یادداشت مفصل راضی یہ جو امع الحکایات و لریندہ آن

بنویسید۔)

(2)

(نویسنده پیش آهنگ کیست؟)

(vi) اخبار الاخیار کے مصنف کا نام لکھیے۔

(اسم نویسنده اخبار الاخیار بنویسید۔)

(vii) عونی کا پورا نام لکھیے۔

(اسم کامل عونی بنویسید)

(viii) فیضی کے والد کا نام لکھیے؟

(اسم پدر فیضی بنویسید؟)

(ix) عرنی کی بیدائیش کہاں ہوئی؟

(عرنی در کجا متول شد؟)

(x) ”رقات عالمگیری کس زبان میں لکھی گئی ہے؟

(”رقات عالمگیری در کدام زبان نوشته شده است؟)

لپٹ (i)

سوال نمبر (۲) مندرجہ ذیل اقتباس کا ترجمہ مع حوالہ اردو زبان میں لکھیے۔

(اقتباس زیر ابزبان اردو ترجمہ کنید)

روزی پیغام بر علیہ السلام فریگی ای شعاع مکہ بروں شد، و به نماز مشغول گشت، و ابو طالب اور ابا ز طالبید، و نیافت، و ازاں جھست دل پریشان شد۔ و هر طرفی بروں رفت تا آنگاہ کہ او را بیافت درمیان نماز۔ حالی شادا گشت، و بنشت تا اوفارغ شد۔ آنگاہ گفت۔ ای فرزند این چیست کہ تو می کنی؟ و به هر وجہ او را ملامت فی کرو، و اوسرا فائدہ

(4)

پونٹ (iii)

سوال نمبر (۶) عبد الحق محدث دھلوی کے احوال و آثار پر تبصرہ کیجئے۔

(احوال و آثار عبد الحق محدث دھلوی را مورد بحث قرار دھیں)

سوال نمبر (۷) اخبار الاحیا میں درج شیخ عبد القادر جیلانی کے حالات و کرامات پر مفصل نوٹ لکھیے۔

(احوال و کرامات شیخ عبد القادر جیلانی کے درا خبار الاحیا درج شدہ است یادداشت مفصل بنویسید۔)

پونٹ (iv)

سوال نمبر (۸) مرزا اسد الدخان غالب کے احوال و آثار پر تبصرہ کیجئے۔

(احوال و آثار مرزا اسد الدخان غالب را مورد برائی قرار دھیں۔)

سوال نمبر (۹) درج ذیل عنوانات میں سے کسی دو پر مختصر نوٹ لکھیے۔

(میان عنوانین زیر فقط بر دو عنوان یادداشت مختصری بنویسید۔)

عرفی شیرازی (1)

فیضی (2)

رقعات عالمگیری (3)

شیخ آہنگ (4)

A

A-147

B.A.(Part III) Examination ,2012

PERSIAN

Second Paper

(Indo Persian Poetry)

Time Allowed: Three Hours

Maximum Marks: 50

Note : Answer Five question in all .

نوٹ: سوال نمبر ایک لازمی ہے۔ اس کے علاوہ ہر یونٹ سے ایک سوال کرنا ہے
کل ملکر پانچ سوالوں کے جواب دیجئے۔

- سوال نمبر (۱) مشنوی کے کہتے ہیں؟ کسی دو فارسی مشنوی گو شعراء کے نام لکھئے۔
(۲) مرزا غالب کا پورا نام اور جائے ولادت تحریر کیجئے۔
(۳) بوعلی شاہ قلندر کی تاریخ و نات کیا ہے؟
(۴) مندرجہ ذیل شعر کس کا ہے اور ترجمہ تحریر کیجئے۔

من تو سدِم تو من شدی من شدِم تو جان شدی ناکس گنوید

بعد ازاں من دیگرم تو دیگرمی ۔

- (۵) مرزا غالب کا کوئی فارسی شعر تحریر کیجئے۔
(۶) امام ضامن کا جائے مدفن کہاں ہے؟

(3)

از زمین و هنان بماند آفتاب
گر برای بامداد از منظری

من سری دارم که دریافت کشن
گر تو در خوبی ندراء هسری

دست نبریزند ام تا بگری
آتش رشیده در خاکستری

یونٹ (ii)

سوال نمبر (۲) مندرجہ ذیل اشعار کی تشریح مع سیاق و سابق مطلوب ہے۔

مر من چہ باشد اگر گئی سوں دوستان گزری کنی
عبراد ما نسی زنی بے نیاز ما نظری کنی

شب من نگر کہ چہ تیرہ شد مت قلم لبنا نیت
کرن قاب بر فانی زرخ شب تیرہ راحری کنی
چوبہ دلیش تنقیح کو سر ہنم غلط است گرہی کشم
ز خط سیہ و سہی کشی زصف قره حشری کنی

دل خستہ رات بیت با مچ آن کہ مگر گئی
زرخ وزلب مدی دھی حم ازان در گلشنگری کنی
چ غست ازین مرظم اگر بلیاد تم قد ہی نبی
چ خوست بر حم اگر بیریار تم گزری کنی

سوال نمبر (۵)

ای متاع در در بazaar جان انداخته
گوہر کو در جیب زیان انداخته

(2)

(۷) ایران کے پارلیمنٹ کو کیا کہتے ہیں ؟
(۸) ہشت بیت کس کی مشوی ہے ؟

(۹) انقلاب اسلامی کس سند میں برپا ہوا ۔
(۱۰) شاعر مشرق کی تاریخ وفات اور جائے مرفن تحریر کیجئے ۔

یونٹ (۱)

سوال نمبر (۲) مندرجہ ذیل اشعار کی تشریح مع سیاق و سابق کے تحریر کریں۔

نہ مثل قاتع سروی بہ بستان جا فرا خیرد

نہ ماہی چھو خسار ت بگرد وون بر فیا خزیرید

نہ ینداری کہ مہرت از دل عاشق اور دھرگز

ہومیر دبتلا میر دجو خرید و بتلا خیزد

چوہ لمبیہ مرگ من بینی گیا برگو من رستہ

نو شته نام تو جانا ن بہر برگ خیزید

ازین بالدی موز رفت بلا حاخته هرسو

و خن بالا کہ داری ازین بلا خریز

لمن از گردش گروون خیان نالد کر د عالم

جنابردا شء مسکین مدام ازا سیا خیزد

یا

سوال نمبر (۳) من ندید چون تو هر کز دلبری

سر کشی عاشق کش و عار گری

از تو یک ناز و زخوبان عالمی

وز تو تیری وز دلہائشگری

(4)

نور حیرت در شب اند شدہ او صاف تو
بس حمایوں مرغ عقل از آشیان اند اضته

از کمان باحثه و رچشم تحریر کرده جا
معرفت کرتیرا حکمی برلن شان اند اخته
ای بیسخ باغ کون از بہر برہان حد رست
طرح رنگ امیری لر فصل خزان اند اخته

سرعت اند پیشہ را لگند و ردامان تیرا
عاوت خمیازہ و رجیب کمان اند اخته

یونٹ (iii)

سوال نمبر (۶) خرد کی مشنوی ”مجنون لیلی“ کا خلاصہ سلیمان اردو میں تحریر
کریں ۔

یا

سوال نمبر (۷) علامہ اقبال کی کسی ایک غزل کا خلاصہ آپ کے نصاب میں شامل
ہے کی تشریع مع محاسن کے قلم بند کیجئے ۔

یونٹ (iv)

سوال نمبر (۸) مرتضیٰ غالب کے حالات زندگی اور کلام پر تفصیلی نوٹ تحریر کیجئے ۔

یا

سوال نمبر (۹) امیر خرسو کے حالات زندگی پر ایک مفصل نوٹ تحریر کریں ۔

A-148(R)

B. A. (Part III) Examination, 2012

PERSIAN

Third Paper

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

Note: Answer **Five** questions in all. Questions No. 1 is compulsory. Attempt **one** question from each Unit.

سوال برا۔ (مختصر لازمی سوالات سے)

(الف) سید الدین محمد عرفی کوں سی

تصنیف آپ کے نصاب میں شامل ہے؟

(ب) «تاریخ فروز شاہی» کس کی تحریر کر دی ہے؟

(ج) ترک بابری کے علاوہ اور کون سی ترک بہت

زیادہ مشہور ہے اور آپ کے نصاب میں
شامل ہے؟

(د) عرفی کس صفت سخن کے لئے مشہور ہے؟

(و) بیدل سبک جنری کا شاعر ہے۔ اس تعلق سے

جز جملے کچھ

(3)

لۇنچ - II

سوال ۴۔ ضیاء الدین بہری ایک صاحب طرز مورخ ہیں
جس کا نام کیا ہے۔

سوال ۵۔ جو اس الحکایات کی ادبی شہرت و مقبولیت
کے اسباب تحریر کیے۔

لۇنچ - III

سوال ۶۔ امیر خروش کے فارسی کلام کی قدر و نسبت تین کیمی

سوال ۷۔ عربی شیرازی کی شاعر احمد خوییوں پر اظہار
چال کیجئے۔

لۇنچ لالا

سوال ۸۔ علامہ اقبال کے فارسی کلام کے مجموعوں کو مرنظر

رکھتے ہوئے ان کی شاعری کا تقدیری پیش کیجئے

سوال ۹۔ بیدل یا غالب نے ہندستانی فارسی شاعری کے
عروف ہیں اگر کردار ادا کیا ہے۔

اس پر تبصرہ کیجئے۔

(2)

(مر) خالب کی کسی ایک مشنوی کا نام کیجئے
رن "طوطی ہند"، کس شاعر کا لقب ہے؟
رس "زبورِ عجم" کی وجہ تسمیہ تباہی ہے؟
رش (کیا حسن دھلوی) اور امیر خروش ایک ہی عہد سے
تعلیٰ رکھتے ہیں

(رص) یہ شعر کس کا ہے؟

از ہم کس کنارہ گیر صحبت آشنا طلب
هم زخم خودی طلب، ہم زخم دی خدا طلب

لۇنچ - IV

سوال ۱۔ مدرجہ ذیل کتب میں سے کسی دو پر مختصر لۇنچ
لکھیں۔

طبقاتِ ناصری، (ب)، جو اس الحکایات،

رج، نازم فردوسی، (د)، ناج (المائز

۔ سید الدین محمد عونی کی تذکرہ نگاری پر مختصر ا

بحث کیجئے۔

A

A-150

B. A. (Part I) Examination, 2012
(Regular & Exempted)

URDU

First Paper
(Prose)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

لوٹھ :- کل پانچ سوالات کے جواب یکھئے
ہے۔ سوال ۲، بزرگا ہے اور یہ سوال
لازی ہے۔ باقی سوالوں کو چار یونٹ
میں تقسیم کیا گیا ہے۔ اور ہر یونٹ سے
ایک سوال کا جواب لکھنا ضروری ہے۔
یونٹ میں شامل ہر سوال ۷ ہے بزرگا ہے۔

سوال بزرگا - مندرجہ ذیل سوالات کے مختصر جواب لکھئے
। ۱، رجب علی بیگ سروکب ادھر ہمارا پیدا ہوتے۔
ان کا کون سا صنیون آپ کے نھاپ میں شامل ہے۔

(3)

۷۔ ڈرامہ آنارکلی ہر کے لسوانی گرداروں کے
نام لکھئے اور بتائیئے یہ ڈرامہ کب کھا گیا۔

۸۔ مسدود حسن رضوی ادیب کی کون سی کتاب
آپ کے نصاب میں شامل ہے۔
اور اس کا موضوع کیا ہے۔

مندرجہ ذیل اختیارات کی تشریح مع سیاق
دباق مختصر لفظوں میں لکھئے۔

۹۔ خدا بخش، عولوی و حیدر الدین جی ایک
محب چیز ہے ایک نگینہ سمجھے کہ برسوں
نا ترا شیرہ رہا۔ جب ترا شاگیا، پھل نکلا،
چک بڑھی۔ اہل نظر میں قدر ہوئی، اس
وقت چٹ سے ٹوٹ گیا۔ شہرت جی غائب
کے قصیدے کی طرح آج کل کسی کو اس نہیں
ہوتی۔ ادھرنام بڑھا اور ادھر سرا۔

(2)

(۱) یوسف خان کل پوشی کسی چہارے سے، کسی
ملک کا سفر کرتے ہیں۔
تحریر کیجئے۔

(۲) مشتاق احمد یوسفی کا کون سا مصنفوں آپکے
نصاب میں شامل ہے۔ اس کمداد کا نام
لکھئے۔

(۳) جوشی ملیح آبادی کی خود لوشن سوانح کا
نام تحریر کیجئے اور بتائیے کہ وہ کتنے حصوں
میں تقیم ہے۔

(۴) اردو کے دو مشہور ڈرامانگاروں کے
نام تحریر کیجئے۔

(۵) مرا فتح المدینگ کی تصانیف کے نام
تحریر کیجئے۔

(5)

» یادوی کی برات « کامر تہ میتھیں بکھے۔

سوال نمبر ۵۔ خاکہ، ایک وصیت کی تعییل، کا تنقیدی
خنزیر پیش کیجئے۔

لوقت III

سوال نمبر ۶۔ مشتاق احمد لوسنی کی مراح نگاری پر
ایک مضمون تحریر کیجئے۔

سوال نمبر ۷۔ ڈرامہ « انارکلی » کے لسوانی گرداروں کا
تنقیدی مطالعہ پیش کیجئے۔

لوقت II

سوال نمبر ۸۔ اردو تنقید میں سعد حسن رضوی ادیب
کی قدر و قیمت میتھیں بکھے

سوال نمبر ۹۔ ہماری شاعری « کامر تہ میتھیں بکھے

(4)

۱۰۔ برسات کے موسم میں شہر کا یہ
عالیم ہے، ادھر منہ برسا، پانی جا
بے جا بہہ گیا، گلی کوچہ صاف رہ گیا،
ہادوں میں زردی جوتا پہن کر ہپرے۔

کھجور تو کیا، مٹی نہ ہبرے، باغ میں
بیمار کی حنفی پروردگاری کی، رضوان
جن کا شامن دیکھنے کے لائق، روز عیش باغ
بیس تماشے کا میلا، ہر دقت چین کا جلسہ۔

لوقت I

سوال نمبر ۱۔ « مجائبات فرنگ » کا خلاصہ بکھے
سوال نمبر ۲۔ رجب علی بیگ سرور کی نظر نگاری کا
جاائزہ پیش کیجئے۔

لوقت II

سوال نمبر ۳۔ خود نوشت سراج نگاری کی تاریخ میں

A-152

B. A. (Part II) Examination, 2012
(Regular & Exempted)

URDU

First Paper

(Prose)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

نوط۔ صرف پانچ سوالوں کے جواب
کھٹے۔ پہلا سوال لازمی ہے۔ اس
کے بعد ۲ ہیں۔ بقیہ سوال چار ہوں گے
پر مشتمل ہے۔ ہر نوٹ سے ایک سوال
کا جواب دینا ضروری ہے۔ یوں ٹوں کا
رسال ہے۔ بزرگ ہے۔

درج ذیل سوالات کے مختصر جواب تحریر کیجئے
سوال بزرگ: (۱) مزار و حاتم اللہ بیگ کی دوسرا بخ عمری کے نام تحریر
کریں۔

(3)

ہنسی رہیں۔ کہو دل کہاں؟ ہاں کوئی شہر
قلم روہنگ میں اس نام کا تھا۔

(۱۰) «اس شاعر سے میں ان صاحب کمالوں کی آمد آمد ہے جن کی پاندازیں فصاحت آنکھیں چھاتی ہے اور بیلت قدموں میں لوٹی جاتی ہے۔ زبان اردو اپنے ایسی کچا سونا تھی ان بزرگوں نے اکثر اسے کرو رتوں سے پاک کیا۔»

لوٹ۔ I

سوال ۲۔ نشرنگار کی عیشیت سے شبیلی افغانی کی عیشیت ہے؟

سوال ۳۔ خطوط غالب کی ادبی اہمیت پر روشنی ڈالیے

لوٹ۔ II

سوال ۴۔ «یار باشا» کے حوالے سے فتح اللہ بیگ کی نشرنگاری پر روشنی ڈالیے۔

(2)

(۱۲) «میرن صاحب» کے مرکزی کمردار کلام تحریر کیجئے

(۱۳) ابوالکلام آزاد کتب اور کہاں پیدا ہوئے؟

(۱۴) «خوبی» کے مصنف کلام تحریر کیجئے

(۱۵) عبدالحیم شری کا کون سا مصنفوں آپ کے لذاب میں شامل ہے؟

(۱۶) «فنا نہ آزاد» کا تعلق ادب کی کس صفت سے ہے

(۱۷) خاکہ اور خود نوشت کافر قاد ضم خیجئے

(۱۸) دیباچہ بانگ درا کے مصنف کلام یکھر درج ذہل اقتباسات کی مع سیاق و سیاق تشریح کیجئے۔

(۱۹) «کتابلوچتے ہو کیا بکھوں بدل کی ہتھی منھر کی بیکھوں پر کھنچی۔ قلعہ، چاندنی چوک، ہر روز مزار جامع

مسجد کا ہر بینتے سیر جناب کی ہر سال میلا بکھول والوں کا۔ یہ پا بکھول باتیں اب

(4)

سوال ۵ - رتن ناٹھ سرٹار کی نشری خصوصیات بیان کیجئے

- لونڈ ۳

سوال ۶ - ابوالکلام آزاد کی شرکاری کی اہم خصوصیات
بیان کیجئے۔

سوال ۷ - رشید احمد صدیقی کی ادبی خدمات کا جائزہ لے

- لونڈ ۴

سوال ۸ - مولوی عبدالحقی کی شرکاری پر ایک خفتر
مصنون کچھ۔

سوال ۹ - مقدمہ ہائگ دراگ اہمیت اور مقبولیت
کے اسباب بیان کیجئے۔

A-153

B. A. (Part II) Examination, 2012

URDU

Second Paper

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

نونٹ :- کل پانچ سوالوں کے جواب دیکھئے
پہلا سوال لازمی ہے جس کے بزرگ
ہیں۔ باقی سوالوں کو چار لوٹوں میں
سے ایک سوال کا جواب دھنپا ضروری ہے
نونٹ میں شامل ہر سوال ٹھہر کا ہے۔

سوال بزرگ۔ درج ذیل سوالوں کے مختصر جواب دیکھئے۔
۱۔ انگریزی سرکار نے اکبر کو کون ساختا
عطای کیا تھا۔

۲۔ حامل کہاں پیدا ہوئے تھے۔

۳۔ یادوں کی بڑات کے مخفف کا نام بتائیں۔

(3)

- ڈال گئی ہے۔ روشنی ڈالیتے
سوال نمبر ۵۔ اکابر نے مغربی تہذیب کے خلاف آواز بلند کی،
آپ کی کیا رائے ہے۔
- یونٹ ۳
سوال نمبر ۶۔ فیض نے اردو شاعری کو ایک نئی سمت عطا کی
ہے جائزہ لیجئے۔
- سوال نمبر ۷۔ سردار جعفری ترقی پسند شاعری میں متاز
ہیں۔ بتصریح کیجئے۔
- یونٹ ۴
سوال نمبر ۸۔ جدید شاعروں میں میراجی کے مقام کا تعین
کیجئے۔
- سوال نمبر ۹۔ انحراف الیمان کی شاعری کے محسن پر روشنی
ڈالیتے۔

(2)

- ۱۔ اقبال کی کاغذ سے بڑے یا سیکھا تھا۔
- ۲۔ محمد حسین آزاد کے دالد کا نام تباہیتے
- ۳۔ فیض کے کسی ایک مجموعے کا عنوان تحریر کیجئے
- ۴۔ سردار جعفری کس تحریک سے وابستہ تھے۔
- ۵۔ میراجی کی کسی نظم کا عنوان تباہیتے
- ۶۔ انحراف الیمان کہاں پیدا ہوئے کھئے۔
- ۷۔ سارے ہمارے اچھا ہندوستان ہمارا۔
کسی کی نظم ہے۔
- یونٹ ۱

سوال نمبر ۱۔ محمد حسین آزاد کی نظم گولی پر تبصرہ کیجئے
سوال نمبر ۲۔ اردو غزل کے بارے میں حال کے خجالات بر
روشنی ڈالیتے۔

یونٹ ۲

سوال نمبر ۳۔ اقبال کی شاعری میں اسلامی تعلیمات پر روشنی

A

A-154

B. A. (Part III) Examination, 2012

URDU

First Paper

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

نوت:- کل پانچ سوالات کے جواب تحریر لکھیجئے
پہلا سوال ۲ بزرگا ہے اور یہ سوال لازمی ہے
باقی سوالوں کو چار نوٹ میں تقسیم کیا گیا ہے
ہر نوٹ سے ایک سوال کا جواب دینا ضروری ہے۔
نوٹ میں شامل ہر سوال پر بزرگا ہے۔

- سوال برا - درج ذیل سوالات کے مختصر جواب لکھیجئے
1. "طلسم ہوش ریا" کے مصنف کا نام بتائیے
 2. "تو بته الفضوح" کے کرداروں کے نام تحریر لکھیجئے
 3. پریم چند کے دو افاظ کے عنوان لکھیجئے

(3)

سارا بینانہ تھوڑا اتھا اور یہ دلوں میکٹی تھوڑا
تحویل کے عالم میں گائے جاتے تھے، پھر دلوں ناچنے
لگے۔ اپنے بھی کو دے بھی، گئے بھی، ٹکے بھی، بھاؤ
بھی بتائے اور آخر نئے سے بد مت ہو کر وہیں
گھر پڑے۔

یونٹ - ۱

سوال نمبر ۲۔ اردو میں داستان انگاری کی روایت پر ایک
مضبوں قلندر بھیجئے۔

سوال نمبر ۳۔ اردو داستانوں میں طسم ہوش رہا کی ادی
قدرت و قیمت کا تعین کیجئے۔

یونٹ II

سوال نمبر ۴۔ اردو نادل کے آغاز و ارتقا کا جائزہ پیش کیجئے۔

سوال نمبر ۵۔ ندیہ احمد کی نادل انگاری کے امتیازات نہیاں
کیجئے۔

(2)

4۔ افسانہ "ٹوبہ ڈیک سنگھ" کا موضوع کیا ہے؟
5۔ سیات اللہ الفclarی کے کسی افسانہ کا عنوان بتائیجئے
6۔ "بے زبان" کس افسانہ انگاری کی تصنیف ہے
7۔ علام عباس کے کسی افسانے کا عنوان اور اس کا موضوع
تحیر برکتیجئے۔

8۔ داستان اور نادل میں کیا فرق ہے۔
9۔ اردو افسانے پر بھی جانے والی کسی تدقیقی کتاب
اور اس کے مصنف کا نام بتائیجئے۔

10۔ درج ذیل اقتباس کی سیاق و سبق کے ساتھ
تشریح کیجئے۔

"گھسیوں نے سمجھایا" کیوں روتا ہے ٹبا اکھسی
ہو کر وہ مایا جمال سے مکلت ہو گئی۔ جمال سے
چھوٹ گئی۔ ٹبری بھاگوں تھی جو اتنی جلدی
مایا مود کے بندھن توڑ دیئے۔
اور دلوں دہیں کھڑے ہو کر گانے لگے۔
"ٹھگنی کیوں نیتا جھکلاوے، ٹھگنی....."

(4)

لوٹ ۳

سوال بزرہ۔ پیر یم جنڈ کے اف الود کے موضوعات کی نشانہ گی
بچھے۔

سوال بزرہ۔ افسانہ "ٹوبہ ٹیک سنگھ" کا خلاصہ تحریر
کچھے۔

لوٹ ۴

سوال بزرہ۔ رفیق حسین کے افسانوں کی نمایاں خوبیاں
تحریر کچھے۔

سوال بزرہ۔ افسانہ "آندری" کا تجزیہ کچھے۔

A-155

B. A. (Part III) Examination, 2012

(Regular & Exempted)

URDU

Second Paper

(Qadeem Sheri Asnaf)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

نوت : کل پانچ سوالات کے جواب تحریر کیجئے
پہلا سوال لازمی ہے جس کے بجز ۲، ۳، ۴،
باقی سوالوں کو پچار یونٹوں میں تقسیم کیا گیا
ہے۔ ہر نوت سے ہر فایک سوال کا
جواب لکھنا ضروری ہے۔ نوت میں شامل
کچھ بجز کا ہے۔

سوال بیزا۔ درج ذیل سوالات کے مختصر جواب تحریر کیجئے
۱. ذوق کا پورا نام تحریر کیجئے
۲. مشتوى سحر ایمان کی ہیر و میگن خماما ہے
بدر میسر۔

کیا تم کو نہیں بھر فانی کی بھی۔ پھر کیا چیز تھا جو ان کیا تھی
یہ سکل کی بھیک تھی، وہ ہوا ہبھول کا۔ اس وجہ فنا تھی، زندگان کی تھی

۔
نوٹ I

سوال نمبر ۳۔ دیا شتر نیم کیا ایک کامیاب مشتوفی رنگار ہیں۔
اپنے دل کے دل کیجئے۔
سوال نمبر ۴۔ مشتوفی سحرِ البیان آپ کو کیوں پسند ہے؟
خالیں کرو کر سحرِ البیان کی نمایاں خصوصیات
بیان کیجئے۔

۔
نوٹ II

سوال نمبر ۵۔ ایک قدر کو وجود وں بسطِ لفاظ کر دو۔ بخرا موافق فضائی کا ملائم کر دو
ماہ کو سکر و مادر کو اتم کر دو۔ لیکن کو ماہر اندازِ تکلم کر دو
ان مفروہ کو روشنی میں میرا نیسا کی شاعرانہ
عطفت بیان کیجئے۔

سوال نمبر ۶۔ انس اور دیسر کے مرثیوں کا آلقابی مطابعہ پسیں
کرتے ہوئے دلوں للا کے اولیٰ مرتبے کا نقشہ کیجئے۔

- ۱۔ مرثیہ کے عناصر ترکیبی بیان کیجئے۔
۲۔ دیا شتر نیم مشتوفی کا نام تحریر کیجئے
۳۔ ناسخ کس دستانِ شاعری سے تعلق رکھتے ہیں؟
۴۔ گلشی میں صبا کو بخوبی تحریر ہے۔ بلبل کی زبان یہ گفتگو تحریر ہے
ہر زنگ میں جلوہ تیری صور کا۔ جس بھول کو سوچتا ہوں تو پیر کے
یہ ربانی کس شاعر کی ہے۔ پیغام
۵۔ سحرِ البیان کے دو کرداروں کے نام لکھئے۔
۶۔ شاملِ انصابِ شہزاد آشوب کے شاعر کا نام
لکھئے۔

۷۔ غزل کسے کہتے ہیں۔ خصر اتحیر کیجئے۔
۸۔ مندرجہ ذیل اشعار کی تشریح میں سیاق و سہاق
لکھیجئے۔
خفا زندگانی سے ہونے لگی۔ ہمانے سے جاجا کے سونے لگی۔
تپغم کی رشدت سے پھر کانپ کا۔ ایکل لگی رونے منہ دھانپ دھا۔
نہ اگلا ساہنا رزودہ بونا۔ زکھانہ پینا۔ لب کھو لنا
بھاہل بھیٹا بھرنا۔ اُنھما اسے۔ بخت میں دنارات لگھا۔

(4)

لوٹ ۳

سوال بزرگ۔ شہر آشوب کے لئے یہیں۔ مالیات کر کے جھائے
سوال بزرگ۔ سودا کی تقدیر تگاری کی نمایاں خصوصیات بیان
کریں۔

لوٹ ۴

سوال بزرگ۔ رباعی کی تعریف کرتے ہوئے خواجہ الطاف حسین حاجی
کی رباعی گوئی پر ایک مختصر لوٹ لکھو۔

سوال بزرگ۔ حیران ہوں کہ کیا کا ضرایب نہ۔ بلے فائدہ عمر کو نہ نوایاں یہیں نہ
پرسی جھی قریب خاتمه آچی۔ منزل کا نشان بھی نہ پایا یہیں نہ
اسی رباعی کو دل تظر کھتے ہوئے چند صفحوں کی رباعی
گوئی کی نمایاں خصوصیات تحریر۔ کچھ

A-156

B. A. (Part III) Examination, 2012

URDU

Third Paper

(Mazmoon, Tarjuma Tarikh)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 50

لوٹ :- کل پانچ سوالات کے جواب تحریر لکھئے

پہلا سوال لازمی ہے۔ ہر لوٹ سے صرف
ایک سوال کا جواب لکھئے

سوال ۱۔ مندرجہ ذیل سوالات کے مختصر جواب لکھئے

۱۔ اردو کس زبان کا لفظ ہے۔ اس کے معنی چیز کیسے

۲۔ آبی حیات کیا سے میں کھی لگتی ہے؟

۳۔ علی گڑھ تحریک کی بنیاد کسی نے رکھی؟

۴۔ اردو کے دو اہم محققین کے نام تحریر لکھئے

۵۔ دہستانِ دھلی سے والی دو ساکنوں کے
نام لکھئے

(3)

ہوتا ہے۔ اس دنیٰ لامبے دور میں ایک خاص امدادی
فندہ ہوتا ہا جسے قلعہ فنڈہ بتتے ہے جب ہم پر اقداد
پڑی تو ہم نے تعلیم جاری رکھ کر کئے ملی اس امداد کی
درخواست دی جو منظور ہو گئی اور یہ میں اتنا طیفہ
ملئے رکا کہ اپنی بقیہ تعلیم کے گھر سے کھولنا ہے (نہ پڑے)۔

سوال ۲۔ مندرجہ ذیل اقتباسات میں سے کسی ایک
اقتباس کا ترجمہ سلیں اردو میں۔

“The Jealous man lives in hell. Drop comparing and
Jealousy disappears, meanners disappears Phoniness
disappears. But you can drop it only if you start
growing your inner treasures. There is no other way.”

Or

لوكاتانتريک دेश مें चुनाव ही वह माध्यम है जिसके द्वारा जनता
अपना प्रतिनिधि चुनती है। अपने अधिकारों का प्रयोग करने में
और अपनी पसंद का नेता चुनने में किसी को भी प्रसन्नता होनी
चाहिए इसके बाद भी चिन्ता की बात यह है कि इस प्रक्रिया से
लोग मुँह मोड़ रहे हैं। मताधिकार के प्रयोग की उपेक्षा को उचित
नहीं ठहराया जा सकता। जनप्रतिनिधियों को भी चाहिए कि
मतदान को अनिवार्य बनाने के लिए कानून बनाने की वह पहल
करें।”

(2)

۴۔ داخلیت سے آپ کیا سمجھتے ہیں؟ اسے کس دلستان

شاعری کی اہم خصوصیت قرار دیا گیا ہے؟

۵۔ بہجاتیں اردو کس کی تصنیف ہے؟

۶۔ سجاد طہیر کس تحریک کے روحِ روان ہے؟

۷۔ آتش کا پورانام کہے وہ کسی دلستان سے

والبتہ ہے؟

۸۔ راجندر ستگہ بیدری کی حد شہور کہاں کوں کے

عنوانات تحریر کیجئے۔

یونٹ I

سوال ۱۔ مندرجہ ذیل عبارت کا ترجمہ بیدری یا انگریزی
میں کیجئے۔

« بمارے والد کا انتقال ہو گیا اور فاقہ مستی
کے دن آگئے۔ بماری کچھ بھی نہ آتا ہا کرانپی
تعلیم سی طرح جاری رکھی۔

بائکل قلاشی ہے گورنمنٹ کا بچ لابور کی تعلم
کافی ہے۔ وہاں پڑھنے کے لئے کافی سرمایہ درکار

پونٹ II

سوال ۴۔ دبستان دہلی اور دبیان لکھنؤ کی امتیازی
خصوصیات مثاں کے تحریر بیجیے۔

سوال ۵۔ شیخ نام بخش نام سخن کی غزل گوئی بر تقدیری پڑھو
لکھئے۔

پونٹ III

سوال ۶۔ اردو زبان کے آغاز سے متعلق مختلف محققین
کی آراء سے بحث بیجیے۔

سوال ۷۔ علی گڑھ تحریرک نے اردو ادب پر گہرے
اثرات مرتب کئے سر سید اور حافظ
کے حوالے سے اظہار خیال بیجیے۔

پونٹ IV

سوال ۸۔ ترقی پند تحریرک نے ادب کو سماج کا
آئینہ بنادیا
مدلل بحث بیجیے۔

سوال ۹۔ بیسویں صدی کے اہم ادبی رجحانات کا تقدیری
جاائزہ بیجیے۔

A-3

A-157

बी० ए० (प्रथमवर्षम्) परीक्षा, 2012

संस्कृतम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

(संस्कृत काव्यं काव्यशास्त्रञ्च)

समयावधि: — घण्टात्रयम्

पूर्णाङ्कः — 50

निर्देशः पञ्च प्रश्नाः समाधेयाः । प्रथमः प्रश्नोऽनिवार्यः । प्रतिवर्गम्
एकैकस्य प्रश्नोत्तरं देयम् ।

1. अधोलिखितानां लघूत्तराणि विलिख्यन्ताम् — $2 \times 10 = 20$
- (क) कालिदासस्य कृतयः ।
 - (ख) भारवेः जीवनपरिचयः ।
 - (ग) शिशुपालवधस्य रचनाकारः कः ?
 - (घ) महाकाव्यस्य लक्षणम् ।
 - (ङ) लघुत्रयी ।
 - (च) महाभारतस्य रचनाकारः ।
 - (छ) अभिधालक्षणम् ।
 - (ज) स्थायिभावलक्षणम् ।
 - (झ) अङ्कः ।
 - (ञ) गुणीभूतव्यङ्ग्यकाव्यम् ।

	(2)		(3)
	प्रथमो वर्गः	$7\frac{1}{2}$	
2.	काव्यसौन्दर्यदृशा अधोलिखितयोः श्लोकयोः प्रसङ्गनिर्देशपूर्वकं व्याख्या विधीयताम्-		4. संस्कृतभाषयाप्रसङ्गनिर्देशपूर्वकंव्याख्याविधीयताम् - कृतप्रणामस्य महीं महीभुजे- जितां सपलेन निवेदयिष्ठतः । न विव्यथे तस्य मनो न हि प्रियं- प्रवक्तुमिच्छन्ति मृषा हितैषिणः ॥
	(क) तथा समक्षं दहता मनोभवं पिनाकिना भग्नमनोरथा सती । निनिन्द रूपं हृदयेन पार्वती प्रियेषु सौभाग्यफला हि चारुता ॥		
	(ख) अथाजिनाषाढधरः प्रगल्भ- वाग्ज्वलन्निव ब्रह्मयेन तेजसा । विवेश कञ्चिज्जटिलस्तपोवनं शरीरबद्धः प्रथमाश्रमो यथा ॥		5. संस्कृतभाषया भावसौन्दर्यं प्रकाशयताम्- व्रजन्ति ते मूढधियः पराभवं भवन्ति मायाविषु ये न मायिनः । प्रविश्य हि घन्ति शठास्तथाविधान- संवृताङ्गान्निशिता इवेषवः ॥
3.	अधोलिखितस्य श्लोक द्वयस्य सप्रसङ्गं भावार्थः विलिख्यताम्-		6. त्रुतीयो वर्गः
	(क) अथाऽनुरूपाऽभिनिवेशतोषिणा कृताभ्यनुज्ञा गुरुणा गरीयसा । प्रजासु पश्चात्प्रथितं तदाख्यया जगाम गौरी शिखरं शिखण्डयत् ॥		अधोलिखितयोः श्लोकयोः प्रसङ्गनिर्देशपूर्वकं व्याख्या विधीयताम्-
	(ख) तं वीक्ष्य वेपथुमती सरसाङ्गयष्टि- निक्षेपणाय पदमुद्धृतमुद्धन्ती । मार्गाचलव्यतिकराऽकुलितेव सिन्धुः शैलाधिराजतनया न ययौ न तस्थौ ॥		(क) श्रियः पतिः श्रीमति शासितुं जग- ज्जगन्निवासो वसुदेवसद्मनि । वसन् ददर्शवितरन्तमन्बरा- द्विरव्यगर्भाङ्गभुवं मुनिं हरिः ॥
			(ख) अजस्रमास्फालितवल्लकीगुण क्षतोज्ज्वलाङ्गुष्ठनरवांशुभिन्नया । पुरः प्रवालैरिव पूरिताधर्या विभान्तमच्छस्फटिकाक्षमालया ॥

(4)

7. अधोलिखितयोः श्लोकद्वयोः सप्रसङ्गं भावार्थः विलिख्यताम्-

(क) नवानधोऽधोः बृहतः पयोधरान्,

समूढकपूरपरागपाण्डुरम् ।

क्षणं क्षणोद्दिक्षसगजेन्द्रकृत्तिना,

स्फुटोपमं भूतिसितेन शम्भुना ॥

(ख) सितं सितिम्ना सुतरां मुने वंपु,

र्विसारिभिः सौधमिवाऽथ लम्घयन् ।

द्विजावलिब्याज निशाकरांशुभिः

शुचिस्मितां वाचमवोचदच्युतः ॥

चतुर्थो वर्गः

7½

8. आचार्यविश्वनाथानुसारेण काव्यप्रयोजनं निरूप्यताम् ।

9. करुणादिरसानां रसत्वं निरूप्यताम् ।

A-3

A-158

बी० ए० (प्रथम वर्ष) परीक्षा, 2012

संस्कृतम्

द्वितीय प्रश्नपत्रम्

(व्याकरणं अनुवादः संस्कृत साहित्येतिहाशःच)

समयः – घण्टात्रयम्

पूर्णाङ्काः – 50

निर्देशः पञ्च प्रश्नाः समाधेयाः । प्रथमः प्रश्नोऽनिवार्यः । प्रतिवर्गम्

एकैकः प्रश्नाश्चावश्यमेव समाधेयः ।

1. लघुत्तराणि देयानि – $2 \times 10 = 20$
- (क) वेदव्यासः ।
 - (ख) वृद्धि सज्जा ।
 - (ग) इत् सज्जा ।
 - (घ) लोप सज्जा ।
 - (ड) अनुनासिक सज्जा ।

(2)

- (च) संहिता सञ्ज्ञा ।
- (छ) पुरुषार्था चतुष्टयम् ।
- (ज) रघुवंशम् ।
- (झ) काव्यम् ।
- (ज) प्रकरणम् ।

प्रथमो वर्गः

2. अधोलिखितेषु सूत्रेषु त्रयाणां सोदाहरणं व्याख्या विधेया – 7½

- (क) तुल्यास्यप्रयत्नं सर्वर्णम् ।
- (ख) अचोऽन्त्यादि दि ।
- (ग) हलोऽनन्तरा संयोगः ।
- (घ) सुस्तिडःन्तं पदम् ।
- (ङ) उपसर्गः क्रियायोगे ।

3. अधोलिखितेषु पदेषु त्रयाणां पदानां सूत्रनिर्देशपूर्वकम्

सन्धिविच्छेदः क्रियताम् – 7½

- (क) सुधुपास्यः
- (ख) गद्गोदकम्
- (ग) कृष्णर्धिः
- (घ) हरी एतौ
- (ङ) प्रेजते ।

(3)

द्वितीयो वर्गः

4. अधोलिखितेषु सूत्रेषु त्रयाणां सोदाहरणं व्याख्या विधेया – 7½

- (क) आदेः परस्य
- (ख) शरणोऽटि
- (ग) मोऽनुस्वारः
- (घ) खरि च
- (ङ) तोर्ति ।

5. अधोलिखितेषु पदेषु त्रयाणां पदानां सूत्रनिर्देशपूर्वकम्

सन्धिविच्छेदः क्रियताम् – 7½

- (क) रामस्त्वः
- (ख) वागीशः
- (ग) पेष्टा
- (घ) प्रश्नः
- (ङ) सच्चित् ।

तृतीयो वर्गः

6. संस्कृतभाषायाम् अनुवादः क्रियताम् – 7½

महात्मा गांधी सत्य और अहिंसा के पुजारी थे । उन्हें लोग राष्ट्रपिता के रूप में मानते थे । यार से छोटे-बड़े सभी लोग

(4)

उन्हें बापू भी कहते थे । सत्य पर प्रतिष्ठित अपने अहिंसक जनान्दोलनों से भारत का विलक्षण नेतृत्व करते हुए उन्होंने हमें आजादी दिलाई । सत्याग्रह पर उनकी अडिग आस्था थी । उनके सद्विचारों से हम सभी को सदैव प्रेरणा मिलती रहेगी ।

7. संस्कृतभाषायाम् अनुवादः क्रियताम् – 7½

मनुष्य में अनुकरणीय नेतृत्व की क्षमता का सम्बन्ध उसके मर्यादित आचरण से ही होता है । वह स्वयं नियन्त्रण मुक्त होता है । उसके कृत्यों (कर्मों) से ही उसकी पहचान होती है । जो सम्मान मनुष्य अपने गुणों से पाता है उसमें स्थायित्व होता है । किसी पद पर रहने से प्राप्त सम्मान में स्थायित्व नहीं होता है । हृदय और मस्तिष्क दोनों की बातें सुनने में सन्तुलन रखने से नेतृत्व क्षमता का विकास होता है ।

चतुर्थो वर्गः

8. महाकवे: कालिदासस्य काव्यवैशिष्ट्यं प्रतिपाद्यताम् । 7½

9. 'किरातार्जुनीयम् इति महाकाव्यस्य काव्यवैशिष्ट्यं विलिख्यताम् । 7½

A-164

बी० ए० (प्रथम वर्ष) परीक्षा, 2012

प्रायोगिक संस्कृतम्

प्रथम प्रश्न-पत्र

(नित्यनैमित्तिक कर्माणि)

समयः-घण्टात्रयम्

पूर्णाङ्कः-35

निर्देश : कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए । प्रथम प्रश्न अनिवार्य है ।

प्रत्येक वर्ग से एक प्रश्न का उत्तर देना आवश्यक है ।

1. निम्नलिखित प्रश्नों के लघु उत्तर दीजिए : 15

- (क) पञ्चयज्ञों के नाम बताइए ।
- (ख) प्रातः उठने के अनन्तर करतलावलोकन (हस्त-दर्शन)

किस मन्त्र-पाठ के साथ करना चाहिए ?

(2)

- (ग) पितृयज्ञ किस दिशा में अभिमुख होकर किया जाता है ?
- (घ) करमाला का उपयोग किस नित्यनैमित्तिक कर्म में किया जाता है ?
- (ड) प्राणायाम के लिए किस मन्त्र का विधान है ?
- (च) श्राद्ध के कितने घेद होते हैं ?
- (ए) सायंकालीन सन्ध्या किस दिशा की ओर अभिमुख होकर करना चाहिए ?
- (ज) पञ्चयज्ञों में किन दो का अनुष्ठान अपसव्य होकर किया जाता है ?
- (झ) शयनविधि के अन्तर्गत किस दिशा में सिर करके सोने का विधान है ?
- (ञ) गायत्री-मन्त्र लिखिए।

प्रथम वर्ग

2. सन्ध्याप्रयोग विधि का सरल शब्दों में वर्णन कीजिए। 5
3. स्नान की महत्ता बताते हुए स्नानविधि का निरूपण कीजिए। 5

(3)

द्वितीय वर्ग

4. गोदानप्रयोग का विस्तृत विवरण प्रस्तुत कीजिए। 5
5. जपविधि का विस्तारपूर्वक निरूपण कीजिए। 5
6. जन्मोत्सवविधान का संक्षेप में विवेचन कीजिए। 5
7. दान का महत्व बताते हुए शश्यादान-विधि का वर्णन कीजिए। 5

तृतीय वर्ग

8. नान्दीमुखश्राद्धविधि को सरल शब्दों में प्रतिपादित कीजिए। 5
9. पार्वणश्राद्धविधि का संक्षेप में वर्णन कीजिए। 5

चतुर्थ वर्ग

A

A-166

बी० ए० (द्वितीयवर्षम्) परीक्षा, 2012

प्रायोगिक-संस्कृतम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

(अनुष्ठान शान्तिकर्म पञ्चाङ्गा परिचयश्च)

निर्धारित समय: — घण्टात्रयम्

पूर्णाङ्क — 35

निर्देश : कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए । प्रथम प्रश्न अनिवार्य है तथा प्रत्येक वर्ग से एक प्रश्न कीजिए ।

1. अधोलिखित प्रश्नों के संक्षिप्त उत्तर दीजिए — $1\frac{1}{2} \times 10 = 15$
 - (क) रुद्राभिषेक हेतु उपयुक्त शिवलिङ्ग का परिमाण बताइए ।
 - (ख) महामृत्युञ्जय मन्त्र लिखिए ।
 - (ग) जप किये गये मन्त्र-सङ्ख्या के साथ तर्पण और मार्जन का क्या अनुपात होता है ?
 - (घ) सूर्य ग्रह की शान्ति हेतु विहित रत्न का नाम बताइए ।
 - (ड) मूल-नक्षत्र से क्या अभिप्राय है ?

(2)

- (च) वैधव्य-योग की शान्ति हेतु किस देवता के साथ विवाह का विधान है ?
- (छ) पञ्चाङ्ग के नाम-सार्थक्य पर विचार कीजिए।
- (ज) विवाह के ग्राह्य कोई दो नक्षत्र बताइए।
- (झ) योगों की सङ्ख्या कितनी है ?
- (ज) करण से आप क्या समझते हैं ?

प्रथम-वर्ग

5

2. रुद्रभिषेक की शास्त्रीय विधि का निरूपण कीजिए।
3. महामृत्युञ्जय मन्त्र की जप-विधि को समझाइए।

द्वितीय-वर्ग

5

4. दुर्गासप्तशती की पाठ-विधि का निरूपण कीजिए।
5. गायत्री मन्त्र की पुरश्चरण विधि निरूपित कीजिए।

(3)

तृतीय-वर्ग

5

6. नवग्रह-शान्ति के उपक्रम में क्रूर ग्रहों की शान्ति हेतु विहित रत्न-मन्त्र-दानद्रव्यादिपूर्वक विशिष्ट समिधा का निर्देश कीजिए।
7. दुर्घटन की शान्ति हेतु विहित शान्तिकर्म की विधि पर प्रकाश डालिए।

चतुर्थ-वर्ग

5

8. पञ्चाङ्ग से आप क्या समझते हैं ? इसके प्रमुख अड्डों पर संक्षेप में प्रकाश डालिए।
9. विवाह में विचारणीय प्रमुख ज्योतिषीय पक्षों पर प्रकाश डालिए।

A

A-167

B. A. (Part-II) Examination, 2012

प्रायोगिक संस्कृतम्
द्वितीयप्रश्नपत्रम् (सैद्धान्तिकम्)
(संस्कार कर्माणि)

Time Allowed : Three Hours

Maximum Marks : 35

निर्देश : सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः । प्रथमप्रश्नोऽनिवार्यः । प्रत्येकवर्ग
एकैकः प्रश्नः समाधेयः ।

1. अधोलिखितानां लघूतराणि विलिख्यन्ताम्— 15
(क) पुंसवनम् ।
(ख) कण्विधः ।
(ग) यज्ञोपवीतम् ।
(घ) जन्मपूर्व संस्काराः ।
(ङ) जन्मपश्चाद् संस्काराः ।

(2)

- (च) वेदारम्भः ।
- (छ) अश्मारोहणम् ।
- (ज) ब्रात्यः ।
- (झ) जातकर्म ।
- (ज) भारतीय संस्कृतिः ।

प्रथमोवर्गः

5

2. 'सीमन्तोन्नयनम्' संस्कारः कदा भवति? विधिपूर्वकं विवेचनं विधीयताम् ।
3. जातिकर्मसंस्कार विधिमधिकृत्य निबन्धो विधेयः ।

द्वितीयवर्गः

5

4. अन्नप्राशनसंस्कारस्य शास्त्रीयविधिः निरूप्यताम् ।
5. चौलसंस्कारविधिमधिकृत्य निबन्धो लेख्यः ।

तृतीयोवर्गः

5

6. केशान्त संस्कार विषयमलम्ब्य विवेचनं विधेयः ।
7. भारतीयसंस्कृतौ समावर्तन संस्कारस्य किं महत्त्वम्? अस्य संस्कारस्य विधिः निरूप्यताम् ।

(3)

चतुर्थोवर्गः

5

8. विवाहसंस्कारस्य संक्षिप्तविधिं विधीयताम् ।
9. गृहस्थाश्रमे विवाह संस्कारस्य महत्वं प्रतिपाद्यताम् ।

A-168

बी० ए० (तृतीयवर्षम्) परीक्षा, 2012

प्रायोगिक संस्कृतम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

(वैदिक वाङ्मयं धर्मशास्त्रश्च)

समयः – घण्टात्रयम्

पूर्णाङ्गकः – 35

निर्देशः कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रथम प्रश्न अनिवार्य है।

प्रत्येक वर्ग से एक प्रश्न करना आवश्यक है।

1. निम्नलिखित प्रश्नों के संक्षिप्त उत्तर दीजिए : 15

(क) वेदों से आप क्या समझते हैं ?

(ख) वैदिक वाङ्मय को कितने भागों में बाँटा गया है ?

(2)

- (ग) रहस्य ब्राह्मण से क्या अभिग्राय है ?
- (घ) कल्पसूत्र क्या है ?
- (ङ) श्रौतयागों का वर्णन किस कल्पसूत्र में है ?
- (च) गृहसूत्रों का प्रतिपाद्य विषय क्या है ?
- (छ) दो स्मृतियों के नाम बताइए ।
- (ज) धर्म का क्या लक्षण है ?
- (झ) ब्रह्मावर्त क्या है ?
- (ञ) जातकर्म संस्कार कब किया जाता है ?

प्रथमो वर्गः

2. ऋग्वेद का संक्षिप्त परिचय दीजिए ।	5
3. आरण्यक के स्वरूप तथा महत्त्व पर प्रकाश डालिए ।	5

द्वितीयो वर्गः

4. धर्मसूत्रों के स्वरूप और महत्त्व पर एक लेख लिखिए ।	5
5. श्रौतसूत्र के प्रतिपाद्य विषयों का निरूपण कीजिए ।	5

(3)

तृतीयो वर्गः

6. निम्नलिखित श्लोक की व्याख्या कीजिए –
एकाक्षरं परं ब्रह्म प्राणायामाः परं तपः ।
सावित्रास्तु परं नास्ति मौनात्सत्यं विशेष्यते ॥	5
7. निम्नलिखित श्लोक की व्याख्या कीजिए –
ओङ्कारपूर्विकास्त्रिसो महाव्याहृतयोऽव्याः ।
त्रिपक्ष चैव सावित्री विज्ञेयो बाह्याणो मुखम् ॥	5

चतुर्थो वर्गः

8. मनुस्मृति का परिचय दीजिए ।	5
9. एक धर्मशास्त्रीय आचार्य का योगदान बताइए ।	5

A-169

बी. ए. (तृतीयवर्षम्) परीक्षा, 2012

प्रायोगिक संस्कृतम्

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

(पौराणिक वाङ्मयं पुरायण व्रतश्च)

समयावधि:-घण्टात्रयम्

पूर्णाङ्कः-35

निर्देश : कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रथम प्रश्न अनिवार्य है। प्रत्येक वर्ग से एक प्रश्न का उत्तर देना आवश्यक है।

1. अधोलिखित प्रश्नों के संक्षिप्त उत्तर लिखिए— 15

- (क) भ्रमरगीतम् ।
- (ख) अग्निपुराणम् ।
- (ग) प्रतिसर्गः ।
- (घ) वेदव्यासः ।
- (ड) सत्यनारायणव्रतम् ।

(2)

(च) प्रदोषव्रतविधि: ।

(छ) देवीभागवतम् ।

(ज) शिवपुराणम् ।

(झ) पुराणतिलकम् ।

(ञ) दुर्गासप्तशती ।

प्रथमो वर्गः

5

2. पुराण के पाञ्चलक्षणों को अपने शब्दों में लिखिए।
3. महापुराणों का संक्षिप्त परिचय दीजिए।

द्वितीयो वर्गः

5

4. अधोलिखित श्लोक की सप्रसङ्ग व्याख्या कीजिए—
किमिह वहु षड्डग्रे गायसि त्वं यदूना-

मधिपतिमगृहाणामग्रतो नः पुराणम् ।

विजयसखसखीनां गीयतां तत्प्रसङ्गः

क्षपितकुचरुजस्ते कल्पयन्तीषृमिष्टा: ॥

(3)

5. अधोलिखित श्लोक की सप्रसङ्ग व्याख्या कीजिए—

प्रियसख पुनरागाः प्रेयसा प्रेषितः किं

वरय किमनुरुन्धे माननीयोऽसि मेऽङ्ग ।

नयसि कथमिहास्मान् दुस्त्यजद्वन्धपाश्वं

सततमुरसि सौम्य श्रीर्वधूः साकमास्ते ॥

तृतीयो वर्गः

5

6. श्रीवाल्मीकिरामायण की पाठविधि को प्रतिपादित कीजिए।
7. देवीभागवत की पारायणविधि लिखिए।

चतुर्थो वर्गः

5

8. नवरात्रव्रत का विस्तारपूर्वक वर्णन कीजिए।
9. सत्यनारायणव्रतविधि का निरूपण कीजिए।

A

A-170

बी० ए० (तृतीयवर्षम्) परीक्षा, 2012

प्रायोगिक संस्कृतम्

तृतीयप्रश्नपत्रम्

(गृह्यकर्म वास्तुशास्त्रश्च)

समयः — घण्टात्रयम्

पूर्णाङ्कः — 35

निर्देश : कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए । प्रथम प्रश्न अनिवार्य है तथा
प्रत्येक वर्ग से एक प्रश्न कीजिए ।

1. निम्नलिखित लघूत्तरीय प्रश्नों के उत्तर दीजिए — $1\frac{1}{2} \times 10 = 15$
 - (क) कितने वसु होते हैं ?
 - (ख) वास्तुशान्ति के समय कलश-स्थापन किस दिशा में करते हैं ?
 - (ग) अग्निकोण में भूमि के प्लवत्व का क्या फल है ?
 - (घ) मीन राशि के सूर्य में गृहारम्भ शुभ है अथवा अशुभ ?

(2)

- (ङ) भृगुनारायण के मत में जातक की नामराशि से स्थान या ग्रामराशि तीसरी (तृतीय) पड़ने पर उस ग्राम या स्थान में रहना उस जातक के लिए शुभ है या अशुभ ?
- (च) शनि के दशावर्ष का मान क्या है ?
- (छ) 'विजया' नामक ईंट का प्रमाण कितना बताया गया है ?
- (ज) प्रश्नकर्ता द्वारा 'अ' वर्ग के उच्चारण से किस दिशा में कितना नीचे शल्य प्राप्ति बताया गया है ?
- (झ) गृहप्रवेश के लिए शुभ नक्षत्रों को बताइए ।
- (ञ) ऊँ गन्धद्वारां दुराधर्षा इस मन्त्र को पूर्ण कीजिए ।

प्रथमो वर्गः

5

2. शिलान्यास के लिए विहित मास, नक्षत्र तथा तिथि का निरूपण कीजिए ।
3. गृहप्रवेश की कर्मकाण्डीय पद्धति का वर्णन कीजिए ।

द्वितीयो वर्गः

5

4. सूर्यादिग्रहों के स्वरूप का वर्णन कीजिए ।
5. किन्हीं छः राशियों के स्वरूप का वर्णन कीजिए ।

(3)

तृतीयो वर्गः

5

6. अहिंबल चक्र का वर्णन कीजिए ।
7. गणेश दैवज्ञ के अनुसार पिण्ड का साधन कीजिए ।

चतुर्थो वर्गः

5

8. शल्यप्राप्ति की विधि एवं फल का वर्णन कीजिए ।
9. घर में रसोई, शौचालय, शयनकक्ष इत्यादि विभिन्न कक्षों की दिशा के निर्धारण व फल पर निबन्ध लिखिए ।

A-171

Proficiency in Pali/Diploma (First Year)

Examination, 2012

पालि

समय – तीन घण्टे

पूर्णांक – 100

निर्देश : कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रश्न सं० । अनिवार्य है।

चार इकाइयों में से प्रत्येक से एक-एक प्रश्न कीजिए।

1. निम्नलिखित के अति संक्षिप्त उत्तर दीजिए : 40

- (क) ‘बुद्धो’ किस विभक्ति और किस वचन का रूप है ?
- (ख) ‘गच्छति’ किस काल, किस पुरिस और किस वचन का रूप है ?
- (ग) ‘सख्दा+इन्द्रिय’ की सन्धि कीजिए।
- (घ) प्रथम आर्य सत्य का नामोल्लेख कीजिए।
- (ड) तृतीय बौद्ध संगीति कहाँ और कब हुई थी ?

(2)

- (च) 'सुरामेरयमज्जपमादद्वानानुयोगे' के दुष्परिणाम बताइए ।
- (छ) 'सिगालोवाद-सुत्त' के अनुसार ४ः दिशाओं का नामोल्लेख कीजिए ।
- (ज) वृषल बनाने वाली किन्हीं चार बातों का उल्लेख कीजिए ।
- (झ) 'श्रमण' का अर्थ बताइए ।
- (ञ) 'वह जाता है' का पालि में अनुवाद कीजिए ।

इकाई-I

2. निम्नलिखित गाथाओं की हिन्दी अथवा अंग्रेजी में व्याख्या कीजिए – 15

- (क) न जच्चा वसलो होति, न जच्चा होति ब्राह्मणो ।
कम्मुना वसलो होति, कम्मुना होति ब्राह्मणो ॥
तदमिना पि जानाथ यथा मेदं निदस्सनं ।
चण्डालपुत्तो सोपाको, मातड्गो इति विस्तु तो ॥
- (ख) निद्रासीली सभासीली, अनुट्ठाता च यो नरो ।
अलसो कोधपञ्जाणो, तं पराभतो मुखं ।
पहुतवित्तो पुरिसो, सहिरञ्जो सभोजनो ।
एको भुञ्जति सादूनि, तं पराभवतो मुखं ॥

(3)

3. 'पराभव सुत्त' का सारांश लिखिए । 15

इकाई-II

4. निम्नलिखित अवतरणों का हिन्दी अथवा अंग्रेजी में अनुवाद कीजिए – 15

- (क) एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळवने कलन्दक निवापे । तेन खो पन समयेन सिङ्गालो गहपति पुत्तो कालस्सेव उद्धाय राजगहा निक्खमित्वा अल्ल वत्थो अल्लकेसो पञ्जलिको पुथुदिसा नमस्सति पुरातिथिमं दिसं दकिखणं दिसं पच्छिमं दिसं उत्तरं दिसं उपरिमं दिसं ।
- (ख) भगवा एतदवोच—यतो खो गहपतिपुत्त । अरिय सावकस्स चत्तारो कम्म किलेसा पहीणा होन्ति, चतुहि ठानेहि पाप कम्मं न करोति । छ च भोगानं अपाय मुखानि न सेवति । सो एवं चुद्रदस पापकामगतो छ दिसा पटिच्छादो उभो लोक विजयाय पटिपन्न होति । तस्स अयञ्चेव लोको आरब्ध होति परो च लोको । सो कायस्स भेदा परमरणा सुगति सगं लोकं उपपञ्जाति ।

5. 'सिगालोवाद सुत्त' के अनुसार गृहस्थ को किस प्रकार माता-पिता की सेवा करनी चाहिए ? 15

(4)

इकाई-III

6. (क) 'लता' शब्द के रूप सभी विभक्तियों में लिखिए।
(ख) निम्नलिखित की सन्धि-विच्छेद कीजिए :
वसलोति, पञ्जन्द्रिय, कञ्जाव। 15
7. (क) 'पठ' धातु के रूप वर्तमान काल में लिखिए।
(ख) निम्नलिखित की सन्धि कीजिए :
पुरिस+उत्तमो, सो+अहं, चत्तारो+इमे। 15

इकाई-IV

8. निम्नलिखित वाक्यों का पालि में अनुवाद कीजिए : 15
(क) मैं बुद्ध को नमस्कार करता हूँ।
(ख) मैं 'धर्म' की शरण में जाता हूँ।
(ग) वह विद्यालय जाता है।
(घ) वह फल खाता है।
(ड) मैं हँसता हूँ।
9. निम्नलिखित वाक्यों का हिन्दी में अनुवाद कीजिए : 15
(क) सो धर्मेसु मोदति।
(ख) पुञ्जं सुखस्सकारणं भवति।
(ग) दण्डेन सप्तं पहरति।
(घ) सो विज्ञालयं न गच्छति।
(ड) अहं खीरं पिवामि।

A

A-172

बी० ए० (प्रथम) परीक्षा, 2012

(रेगुलर एवं एकजेम्पटेड)

हिन्दी

प्रथम प्रश्न-पत्र

(मध्ययुगीन काव्य)

समय : तीन घण्टे

पूर्णांक : 50

निर्देश : कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। इनमें से प्रथम प्रश्न अनिवार्य है। इसके अतिरिक्त चार इकाइयों में से प्रत्येक इकाई से एक-एक प्रश्न का उत्तर दीजिए।

1. निम्नलिखित प्रश्नों के लघु उत्तर दीजिए : $2 \times 10 = 20$

- (क) कबीर के 'राम' और तुलसी के 'राम' का अन्तर स्पष्ट कीजिए।

(2)

- (ख) 'मृगावती' और 'मधुमालती' काव्यों के रचयिताओं के नाम बतलाइए।
- (ग) 'अष्टछाप' में वल्लभाचार्य के शिष्य कौन-कौन थे ? नामोल्लेख कीजिए।
- (घ) तुलसी की ब्रजभाषा में रचित दो रचनाओं के नाम बतलाइए।
- (ङ) 'ले ही रहे हो सदा मन और को दैबो न जानत जान दुलारे' पंक्ति का आशय स्पष्ट कीजिए।
- (च) रीतिबद्ध और रीतिसिद्ध काव्य का अन्तर स्पष्ट कीजिए।
- (छ) भूषण की कविता में प्रयुक्त दो छन्दों के नाम लिखिए।
- (ज) धनानन्द किस राजा के दरबारी कवि थे ?
- (झ) 'सतसइया के दोहरे ज्यों नावक के तीर'- यह उक्ति किस कवि के सम्बन्ध में कही गई है ?
- (ज) जायसी ने 'पद्मावत' की रचना किस भाषा में की ?

(3)

इकाई-एक

2. निम्नलिखित अवतरणों की ससन्दर्भ व्याख्या कीजिए : $4 \times 2 = 8$

(क) चकवी बिछुटी रैण की, आइ मिली परभाति ।

जे जन बिछुटे राम सूँ ते दिन मिले न राति ॥

हेरत हेरत हे सखी, रह्या कबीर हिराइ ।

बूँद समानी समुंद मैं, सो कत हेरी जाइ ॥

(ख) और जो दीन्हेसि रतन अमोला । ताकर मरम न जानै भोला ॥

दीन्हेसि रसना औ रस भोगू । दीन्हेसि दसन जो बिहँसै जोगू ॥

दीन्हेसि जग देखन कहूँ भैना । दीन्हेसि स्वन सुनै कहूँ भैना ॥

दीन्हेसि कंठ बोल जेहि माँहा । दीन्हेसि कर पल्लौ बर बाँहा ॥

दीन्हेसि चरन अनूप चलाही । सो जानइ जेहि दीन्हेसि नाही ॥

जोबन मरम जान पै बूँढ़ा । मिला न तरुनापा जग ढूँढ़ा ॥

दुख कर मरम न जाने राजा । दुखी जान जापर दुख बाजा ॥

(4)

3. निम्नलिखित अवतरणों की ससन्दर्भ व्याख्या कीजिए : $4 \times 2 = 8$

(ग) चितवनि रोकै हूँ न रही ।

स्याम सुंदर सिंधु-सनमुख, सरित उम्मिंगि बही ।

प्रेम-सलिल-प्रवाह भँवरनि मिति, न कबहुँ लही ।

लोभ-लहर-कटाच्छ, धूँघट-पट-करार ढही ।

थके पल पथि, नाव धीरज परति नदिन गही ।

मिली सूर सुभाव स्यामहि, फेरिहू न चही ।

(घ) अब तौं नसानी अब न नसैहौं ।

राम कृपा भवनिसा सिरानी जागे फिर न डसैहौं ॥

पायो नाम चारु चिंतामनि, उर-कर तें न खसैहौं ।

स्याम रूप सुचि रुचिर कसौटी चित कंचनहिं कसैहौं ॥

परबस जानि हंस्यो इन इन्द्रिन, निज बस है न हँसैहौं ।

मन-मधुकर पन करि तुलसी रघुपति-पद-कमल बसैहौं ॥

(5)

इकाई-दो

4. निम्नलिखित अवतरणों की ससन्दर्भ व्याख्या कीजिए : $4 \times 2 = 8$

(अ) बर जीते सर मैन के, ऐसे देखे मैं न ।

हरिनी के नैनानु तैं, हरि नीके ए नैन ॥

तंत्री-नाद, कवित रस, सरस राग, रति-रंग ।

अनबूडे बूडें, तरे जे बूडे सब अंग ॥

(ब) भोर ते साँझ लौं कानन ओर निहारति बाबरी नेकु न हारति ।

साँझ ते भोर लौं तारानि ताकिबो तारानि सो इक्लार न टारति ।

जो कहुँ भावतो दीठि परै घनआन्द आँसुनि औसर गारति ।

मोहन-सोहन जोहन की लगियै रहै आँखिन के उर आरति ॥

5. निम्नलिखित अवतरणों की ससन्दर्भ व्याख्या कीजिए : $4 \times 2 = 8$

(स) कामिनी कंत सों जामिनी चंद सों दामिनि पावस-मेष-घटा सों ।

कीरति दान सों सूरति ज्ञान सों प्रीति बढ़ी सनमान महा सों ।

भूषन भूषन सों तन ही नलिनी नव-पूषनदेव-प्रभा सों ।

जाहिर चारिहुँ ओर जहान लसै हिंदुआन खुमान सिवा सों ॥

(6)

(द) कंत रमै उर अन्तर मैं सु लहै नहीं क्यों सुखरासि निरन्तर ।

दंत रहैं गहैं आँगुरी ते जु बियोग के तेह तचे परतंतर ।

जो दुख देखति हौं घनआनँद रैन-दिना बिन जान सुतंतर ।

जानैकई दिन-राति, बखाने ते जाय परै दिन राति को अन्तर ॥

इकाई-तीन

6. कबीर के समाज-सुधारक रूप पर सोदाहरण प्रकाश डालिए । 7

7. “ ‘बाल सौन्दर्य’ तथा ‘बाल स्वभाव’ के वर्णन में जो सफलता

सूर को प्राप्त हुई है, वह अन्य किसी को नहीं ।” सोदाहरण

विवेचन कीजिए ।

7

A-172

(7)

इकाई-चार

8. “ ‘बिहारी के काव्य में भक्ति, रीति और नीति की त्रिवेणी प्रवाहित है ।” इस कथन की समीक्षा कीजिए । 7

9. “ ‘भूषण की कविता में राष्ट्रीय-चेतना विद्यान है ।” सिद्ध कीजिए । 7

A-172-7-20,000

A

A-173

बी. ए. (प्रथम) परीक्षा, 2012

(रेगुलर एवं एक्जेम्प्टेड)

हिन्दी

द्वितीय प्रश्न-पत्र

(हिन्दी नाटक तथा निवन्ध साहित्य)

समय : तीन घण्टे

पूर्णांक : 50

निर्देश : कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए जिनमें प्रथम प्रश्न अनिवार्य है। इसके अतिरिक्त प्रत्येक इकाई से एक प्रश्न हल कीजिए।

1. निम्नलिखित प्रश्नों के लघूतर दीजिए : $2 \times 10 = 20$

- (क) ललित निवन्ध की उपयुक्त परिभाषा दीजिए।
- (ख) ललित निवन्ध की कोई दो विशेषताएँ लिखिए।
- (ग) विद्यानिवास मिश्र की निवन्ध-शैली की किन्हीं दो विशेषताओं का उल्लेख कीजिए।

(2)

- (घ) एकांकी की उपयुक्त परिभाषा लिखिए।
- (ङ) 'अजातशत्रु' तथा 'चन्द्रगुप्त' नाटक के लेखक का नाम बताइए।
- (च) द्विवेदी युग के दो प्रमुख निवन्धकारों के नाम लिखिए।
- (छ) 'नए मेहमान' एकांकी के रचनाकार का नाम लिखिए।
- (ज) नाटक तथा एकांकी का मौलिक अन्तर स्पष्ट कीजिए।
- (झ) 'संकलन-त्रय' को स्पष्ट कीजिए।
- (ज) 'ध्रुवस्वामिनी' का नायक कौन है, और क्यों? सतक उत्तर लिखिए।

इकाई-एक

2. निम्नलिखित अवतरणों की सन्दर्भ-सहित व्याख्या कीजिए :

$$4+4=8$$

(क) तो जाने दो, छिपी हुई वातों से मैं घबरा उठी हूँ हूँ !
मैंने उन्हें देखा था वह निरभ्र प्राची का बाल अरुण !
आह ! राजचक्र सबको पीसता है, पिसने दो, हम
निस्सहायों को और दुर्वलों को पिसने दो !

(3)

(ख) भूल है, भ्रम है (ठहरकर) किन्तु उसका कारण भी है, पराधीनता की एक परम्परा-मी उनकी नम-नम में उनकी चेतना में न जाने किस युग से शुरू गई है। उन्हें समझकर भी भूल करना पड़ती है। क्या वह मेरी भूल न थी जब मुझे निवासित किया गया, तब मैं अपनी आत्मसर्यादा कितनी तड़प रही थी और गजधिराज रामगुप्त के चरणों में रक्षा के लिए गिरी, पर कोई उपाय चला ? नहीं पुरुषों की प्रभुता का जाल मुझे निर्दिष्ट पथ पर ले ही आया।

3. निम्नलिखित अवतरणों की सन्दर्भ-सहित व्याख्या कीजिए :

$$4+4=8$$

(ग) समर्पण की कोई भाषा नहीं होती सप्राट ! जिस समर्पण में भाषा होती है वह व्यापार वन जाता है और हृदय का व्यापार कभी नहीं होता ।

× × ×

किन्तु पुरुष तो व्यापारी है, वह अपने व्यापार में सवकुछ लुटा सकता है।

(4)

(घ) शादी एक गहरी समस्या है, आप उसके साथ खिलवाड़ नहीं कर सकते। मैं पूछता हूँ, आप एक फैक्ट्री में तो हर तरह का विज्ञान, कानून, विशिष्ट ज्ञान लगाते हैं। फिर क्या कारण है, कि जीवन को ऐसे परमात्मा के भरोसे छोड़ दिया जाय कि उसमें आदमी की सस्ती और निकम्मी शक्तियाँ ही सिर्फ काम में लाई जाय ! आप कहते हैं मैं औरत को समझ नहीं पाता।

इकाई-दो

4. निम्नलिखित अवतरणों की सम्बन्धित व्याख्या कीजिए :

4+4=8

(अ) जिनकी आत्मा समस्त भेदभाव भेदकर अत्यन्त उत्कर्ष पर पहुँची हुई होती है, वे सारे संसार की रक्षा चाहते हैं— जिस स्थिति में भूमंडल के समस्त प्राणी, कीट पतंग से लेकर मनुष्य तक, सुखपूर्वक रह सकते हैं, उसके अभिलाषी होते हैं। ऐसे लोग विरोध के परे होते हैं। उनसे जो विरोध रखें वे सारे संसार के विरोधी हैं; वे लोक के कण्टक हैं।

(5)

(ब) आध्यात्मिक प्रेम में यहीं तो विशेषता है, कि वह सांसारिक प्रेम की तरह क्षीण नहीं होता, उत्तरोत्तर बढ़ता जाता है। जितना ही भक्त भगवान के 'निकट' पहुँचता है उतना ही उसका प्रीतिभाजन होता जाता है। उपासना का अर्थ ही समीप वैठना है।

5. निम्नलिखित अवतरणों की सन्दर्भ-सहित व्याख्या कीजिए :

4+4=8

(स) पढ़ता-लिखता हूँ। यहीं पेशा है, सो दुनिया के बारे में पोथियों के सहारे ही थोड़ा-बहुत जानता हूँ। पढ़ा हूँ, हिन्दुस्तान के जवानों में कोई उमंग नहीं इत्यादि-इत्यादि। इधर देखता हूँ कि पेड़-पौधे और वुरे हैं। सारी दुनिया में हल्ला हो गया कि बसन्त आ गया। पर इन कमबख्तों को खबर ही नहीं। कभी-कभी सोचता हूँ कि इनके पास तक सन्देश पहुँचाने का क्या कोई साधन नहीं हो सकता।

(6)

- (द) इस निर्वासन में भी सीता का सौभाग्य अखण्डित है, वह राम के मुकुट को तब भी प्रमाणित करता है, मुकुटधारी राम को निर्वासन से भी बड़ी व्यथा देता है और एक बार और अयोध्या जंगल बन जाती है, स्नेह की रसधार रेत बन जाती है, सबकुछ उलट-पलट जाता है, भवभूति के शब्दों में पहचान की एक निशानी बच रहती है, दूर ऊँचे खड़े तटस्थ पहाड़, राजमुकुट जड़ हीरों की चमक के सैकड़ों शिखर, एकदम कठोर, तीखे और निर्मम।

इकाई-तीन

6. “प्रसाद के नाटकों में इतिहास एवं कल्पना का सुन्दर समन्वय हुआ है।” ‘ध्रुवस्वामिनी’ नाटक के आधार पर इस कथन की सतर्क पुष्टि कीजिए। 7
7. एकांकी शिल्प-विधान की दृष्टि से ‘ममी ठकुराइन’ का मूल्यांकन कीजिए। 7

(7)

इकाई-चार

8. आचार्य रामचन्द्र शुक्ल की निबन्ध-शैली की विशेषताएँ बताइए। 7
9. ललित-निबन्ध के तत्वों के आधार पर ‘मेरे राम का मुकुट भीग रहा है’ का मूल्यांकन कीजिए। 7

A

A-176

बी० ए० (भाग-३) परीक्षा, २०१२

(रेगुलर एवं एक्जेम्प्टेड)

हिन्दी

प्रथम प्रश्न-पत्र

(अद्यतन हिन्दी काव्य)

समय : तीन घण्टे

पूर्णांक : 50

निर्देश : कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। इनमें से प्रथम प्रश्न अनिवार्य है। इसके अतिरिक्त चार इकाइयों में से प्रत्येक इकाई से एक-एक प्रश्न का उत्तर दीजिए।

1. निम्नलिखित प्रश्नों के लघु उत्तर दीजिए : $2 \times 10 = 20$
(क) नयी कविता और प्रयोगवादी कविता का सम्बन्ध स्पष्ट कीजिए।

(2)

- (ख) 'वह दंतुरित मुस्कान' शीर्षक कविता के कथ्य को रेखांकित कीजिए।
- (ग) तार सप्तक के चार कवियों का नामोल्लेख कीजिए।
- (घ) 'गीत फरोश' शीर्षक कविता का मूलभाव लिखिए।
- (ड) 'अमन का राग' कविता का प्रतिपाद्य स्पष्ट कीजिए।
- (च) 'ब्रह्मराक्षस' कविता का प्रतीकार्थ स्पष्ट कीजिए।
- (छ) धर्मवीर भारती की दो रचनाओं के नाम लिखिए।
- (ज) मुक्तिबोध का फैटेसी-प्रयोग संक्षेप में लिखिए।
- (झ) 'उनको प्रणाम' कविता में कवि किनको प्रणाम करता है ?
और क्यों ?
- (ज) नरेश मेहता की दो काव्यगत विशेषताएँ लिखिए।

(3)

- इकाई-एक**
2. निम्नलिखित पद्धावतरणों की समन्दर्भ व्याख्या कीजिए : 4+4=8
- (क) मैंने देखा
- एक बूँद सहसा
उछली सागर के झाग से—
रँगी गयी क्षण-भर
ढलते सूरज की आग से ।
—मुझको दीख गया :
हर आलोक-छुआ अपनापन
है उन्मोचन
नश्वरता के दाग से ।
- (ख) मैं पंत के कुमार छायावादी सावन-भादों की चोट हूँ
हिलोर लेते वर्ष पर
मैं निराला के राम का एक आँसू
जो तीसरे महायुद्ध के कठिन लौह पदों को
एटमी सुई-सा पार कर गया पाताल तक
और वहीं उसको रोक दिया
मैं सिर्फ एक महान विजय का इंदीवर जनता की आँख में
जो शांति की पवित्रतम आत्मा है ।

(4)

3. निम्नलिखित गद्यांशों की संसदर्भ व्याख्या कीजिए : 4+4=8

(ग) कई दिनों तक चूल्हा रोया, चक्की रही उदास
 कई दिनों तक कानी कुतिया सोई उनके पास
 कई दिनों तक लगी भीत पर छिपकलियों की गश्त
 कई दिनों तक चूहों की भी हालत रही शिक्षत
 दाने आए घर के अंदर कई दिनों के बाद
 धुआँ उठा आँगन से ऊपर कई दिनों के बाद
 चमक उठी घर भर की आँखें कई दिनों के बाद
 कौए ने खुजलाई पाँखें कई दिनों के बाद।

(घ) उसने यह कहा,
 पर रात के धूप अँधेरे में
 मैं सहमा हुआ चुप रहा, अभी तक मौन हूँ
 अनदेखे अरूप को
 उधार देते मैं डरता हूँ
 क्या जाने यह याचक कौन है ?

(5)

इकाई-दो

4. निम्नलिखित पद्यांशों की संसदर्भ व्याख्या कीजिए : 4+4=8

(अ) तुम्हारे पास, हमारे पास
 सिर्फ एक चीज है
 ईमान का डंडा है,
 बुद्धि का बल्लम है
 हृदय की तगारी है— तसला है
 नए-नए बनाने के लिए भवन
 आत्मा के,
 मनुष्य के,
 हृदय की तगारी में ढोते हैं हमीं लोग !
 जीवन की गीली और
 महकती हुई मिट्टी को।

(ब) प्रभु हूँ या परात्पर
 पर पुत्र हूँ तुम्हारा तुम माता हो।
 मैंने अर्जुन से कहा
 सारे तुम्हारे कर्मों का पाप-पुण्य, योगक्षेम
 वहन करूँगा अपने कन्धों पर
 अट्ठारह दिनों के इस भीषण संग्राम में
 कोई नहीं केवल मैं ही मरा हूँ करोड़ों बार।

<p>(6)</p> <p>5. निम्नलिखित पद्यांशों की संसदर्भ व्याख्या कीजिए : 4+4=8</p> <p>(स) सीतामाता</p> <p>भले ही राम की पत्नी हों किसी की वधू किसी की दुहिता हों पर हम कोटि-कोटि जनों की तो केवल प्रतीक हैं— रावण अशोक वन की सीता हम साधारण जन की अपहृत स्वतंत्रता ।</p> <p>(द) सतपुड़ा के घने जंगल नींद में छूबे हुए से ऊँघते अनमने जंगल । झाड़ ऊँचे और नीचे चुप खड़े हैं आँख मीचे घास चुप है कास चुप है मूक शाल, पलाश चुप है बन सके तो धँसो इनमें धँस न पाती हवा जिनमें</p>	<p>(7)</p> <p>इकाई-तीन</p> <p>6. प्रयोगवादी प्रवृत्तियों के आधार पर अज्ञेय के काव्य का मूल्यांकन कीजिए । 7</p> <p>7. शमशेर बहादुर सिंह के काव्य-शिल्प की विवेचना कीजिए । 7</p> <p>इकाई-चार</p> <p>8. रोमानी कवि के रूप में डॉ० धर्मवीर भारती का मूल्यांकन कीजिए । 7</p> <p>9. भवानीप्रसाद मिश्र के प्रकृति-चित्रण के वैशिष्ट्य पर प्रकाश डालिए । 7</p>
--	--

A

A-177

बी० ए० (भाग-३) परीक्षा, २०१२

(रेगुलर एवं एक्जेम्प्टेड)

हिन्दी

द्वितीय प्रश्न-पत्र

(हिन्दी भाषा और साहित्य का इतिहास तथा काव्यांग परिचय)

समय : तीन घण्टे

पूर्णाङ्क : 50

निर्देश : प्रथम प्रश्न अनिवार्य है। शेष चार इकाइयों में से प्रत्येक इकाई
से एक-एक प्रश्न कीजिये। प्रश्नोत्तर में प्रश्न संख्या अवश्य
लिखिए।

1. निम्नलिखित लघूत्तरी प्रश्नों के उत्तर लिखिए : $2 \times 10 = 20$
(क) पूर्वी हिन्दी की बोलियों का नामोल्लेख कीजिए।

(2)

- (ख) देवनागरी लिपि की चार विशेषताएँ लिखिए।
- (ग) अवधी की प्रमुख विशेषताएँ लिखिए।
- (घ) 'देशज' शब्द का सोदाहरण परिचय दीजिए।
- (ङ) प्रेमाश्रयी काव्यधारा की प्रमुख प्रवृत्तियों की विवेचना कीजिए।
- (च) रस के अवधारों को स्पष्ट कीजिये।
- (छ) छिंदवा युगीन काव्य की प्रमुख विशेषताएँ बताइए।
- (ज) किसी भारतीय आचार्य का काव्य-लक्षण लिखिए।
- (झ) उपमा अलंकार को उदाहरण सहित स्पष्ट कीजिये।
- (ञ) 'सोरठा' छंद का लक्षण और उदाहरण लिखिए।

(3)

इकाई-दो

4. रीतिकाल के अन्य नामों का उल्लेख करते हुए उसकी प्रमुख प्रवृत्तियों की विवेचना कीजिए। $7\frac{1}{2}$

5. हिन्दी की सगुण भक्ति काव्यधारा की प्रवृत्तियों पर प्रकाश डालिए। $7\frac{1}{2}$

इकाई-तीन

6. प्रयोगवादी काव्य की विशेषताएँ स्पष्ट कीजिये। $7\frac{1}{2}$
7. हिन्दी निर्बंध के उद्भव और विकास को रेखांकित कीजिए। $7\frac{1}{2}$

इकाई-एक

2. ब्रजभाषा की विशेषताओं का सोदाहरण विवेचन कीजिए। $7\frac{1}{2}$
3. हिन्दी की शब्द संपदा का संक्षिप्त परिचय दीजिए। $7\frac{1}{2}$

इकाई-धार

8. काव्य के स्वरूप के विषय में भारतीय एवं पाश्चात्य मतों की समीक्षा कीजिए। $7\frac{1}{2}$

(4)

9. निम्नलिखित में से किन्हीं तीन रसों के लक्षण और उदाहरण
लिखिए : 7½
शृंगार, वीर, करुण, अद्भुत ।

A

A-178

बी० ए० (भाग-३) परीक्षा, २०१२

(रिगुलर एवं एकेजेम्पटेड)

हिन्दी

तृतीय प्रश्न-पत्र

(आधुनिक ब्रजभाषा और अवधी काव्य)

समय : तीन घण्टे

पूर्णांक : 50

निर्देश : कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रथम प्रश्न अनिवार्य है। शेष

चार इकाइयों में से प्रत्येक इकाई से एक-एक प्रश्न करना है।

1. निम्नलिखित प्रश्नों के लघु उत्तर दीजिए : $2 \times 10 = 20$

(क) आधुनिक-युगीन के चार प्रमुख ब्रजभाषा कवियों का
नामोल्लेख कीजिए।

(2)

- (ख) ब्रजभाषा की प्रमुख विशेषताएँ बताइए।
- (ग) आधुनिक अवधी की चार प्रमुख विशेषताएँ लिखिए।
- (घ) बलभद्र प्रसाद दीक्षित 'पढ़ीस' की चार प्रमुख रचनाओं का नामोल्लेख कीजिए।
- (ङ) 'सनेही' के काव्य में वियोग वर्णन की सहज अभिव्यक्ति है। संक्षेप में बताइए।
- (च) 'रमई काका' हास्य व्यंग्य के कवि हैं। संक्षेप में स्पष्ट कीजिए।
- (छ) 'पढ़ीस' ने कृषक जीवन का यथार्थ चित्र प्रस्तुत किया है। स्पष्ट कीजिए।
- (ज) 'उयि का जनिन हम को आहिन' कविता का प्रतिपाद्य बताइए।
- (झ) 'रत्नाकर' की कृतियों के नामों का उल्लेख कीजिए।
- (ञ) 'देस का को है जिम्मेदार' कविता का केन्द्रीय भाव स्पष्ट कीजिए।

(3)

इकाई-एक

2. निम्नलिखित अवतरणों की समन्वय व्याख्या कीजिए : 4+4=8

(क)

धेरि धेरि धन आए छाय रहे चहुँ ओर,
 कौन हेत प्राननाथ सुरति बिसारी है।
 दामिनि दमक जैसी जुगनूँ चमक तैसी,
 नभ मैं बिसाल बग-पंगति सँवारी है।
 ऐसी समै हरिचंद धीर न धरत नेकु,
 बिरह-बिधा तें होत व्याकुल पियारी है।
 प्रीतम पियारे नंदलाल बिनुहाय यह,
 सावन की रात किधौं द्रौपदी की सारी है।

(ख)

कर-बिनु कैसे गाय दुहिहैं हमारी वह,
 पद-बिनु कैसैं नाचि थिरकि रिझाइहैं।
 कहै रत्नाकर बदन-बिनु कैसै चाखि,
 माखन बजाइ बैनु गोधन गवाइहै।
 देखि सुनि कैसै दृग स्वन बिना हीं हाय,
 भोरे ब्रजबासिनि की बिपति बराइहै।
 रावरौ अनूप कोऊ अलख अस्त्रप ब्रहा,
 ऊधौ कहै कौन धौं हमारै काम आइहै।

(4)

3. निम्नलिखित अवतरणों की संसन्दर्भ व्याख्या कीजिए : 4+4=8

(ग)

प्रेम करै नर सो जग मैं समुझै धर ऊपर माथ नहीं ।
 पंथ भयानक मैं पग दै कै बिचारि लै कोऊ है साथ नहीं ।
 तृष्णा-मृग की सी सनेह मैं प्यास बुझैबे को कौनहु पाथ नहीं ।
 और बिसेष बिथा को कहै, अपनौ मन आपने हाथ नहीं ॥

(घ)

प्रानन मैं नई जोति जगी,
 नये नेह सौं नैन दुओं मिदुराइ गे ।
 अंगनि मैं बिकसी सरसौं,
 रस-रंग निगाहन बीच पुराइ गे ।
 भूलि गयो चतुराई सबै चित,
 रूप विभोर है भाव मुराइ गे ।
 आइगै चैत की चांदनी के दिन,
 रातनि के कछु गात गुराइ गे ।

(5)

इकाई-दो

4. निम्नलिखित अवतरणों की संसन्दर्भ व्याख्या कीजिए : 4+4=8

(अ)

कस धूरि धुरेटे बार स्वनहुले चंद-बदन-पर,
 उड़ि-उड़ि पुरवाई के झाँवाँका बादरु अस मढ़रायि रहे ।
 का चंदा मामा धेरि सँखलवा अयिसि-वयिसि ।
 छुवा-छुअउवरि खेलि रहे-अठिलाइ रहे, ब्यल्हरायि रहे ?
 घसियारिन घास निरायि रही ।

(ब)

हमरे तरवन कै खाल धिसी और रकतु पसीना एकु कीन ।
 धरती मइया की सेवा मा हम तपसिर का अस भेसु कीन ।
 है सहित ताप बड़ बूँद धात, परचंड लूक कट-कट सरदी ।
 रँवांवन-रँवांवन मा रमति रोज चंदनु असि धरती कै गरदी ।
 ई धरती का जोते-जोते केतने बैलन के खुर धिसिगे ।

(6)

5. निम्नलिखित अवतरणों की समन्वय व्याख्या कीजिए : $4+4=8$

(स)

लरिका की फतुही नोची, बिटिया की फटी धेघरिया ।

हमरउ सरि गवा लँगवाटा घर नंगी बइठि मेहरिया
हे राम ! आजु का करिबा कइसे ई पूत जियइबा ।

जो इनका नाजु खवइबा, तउ पोत कहाँ ते लइबा ॥

(द)

संत कहि गये कतहुँ न सत्त न सार ।

कइसे बान्हि लिहेसि सबका संसार
दीया बारे देखि परइ अनदेख ।

आपन करम रेख बिधना कइ लेख ।

जडघे काजे तडघे कुलि संबंध ।

नाहिं त आपन चिंता आपन धंध ॥

इकाई-तीन

6. पं० गयाप्रसाद शुक्ल सनेही के काव्य-सौष्ठव का निष्पत्ति
कीजिए ।

7

A-178

(7)

7. “उद्धवशतक पर भक्तिकालीन और रीतिकालीन प्रवृत्तियों
का स्पष्ट प्रभाव है ।” उदाहरण द्वारा इस कथन की पुष्टि
कीजिए ।

7

इकाई-चार

8. “बालभद्र प्रसाद दीक्षित ‘पढ़ीस’ का प्रकृति के प्रति विशेष
अनुराग है ।” उदाहरण द्वारा स्पष्ट कीजिए ।

7

9. “वंशीधर शुक्ल की रचनाओं में ग्राम्य जीवन एवं लोक संस्कृति
का सजीव चित्रण है ।” स्पष्ट कीजिए ।

7

A-178-7-13,000

A-179

बी० ए० (प्रथम वर्ष) परीक्षा, 2012

प्रयोजनमूलक हिन्दी

प्रथम प्रश्न-पत्र

(भारत सरकार की राजभाषा नीति)

समय : तीन घण्टे

पूर्णांक : 35

निर्देश : कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रथम प्रश्न अनिवार्य है तथा चारों इकाईयों में से प्रत्येक से एक-एक प्रश्न करना अनिवार्य है।

1. निम्नलिखित प्रश्नों के संक्षिप्त उत्तर लिखिए : $1\frac{1}{2} \times 10 = 15$
 - (i) राजभाषा का अर्थ स्पष्ट कीजिए।
 - (ii) 'राजभाषा संकल्प' के प्रभाव में आने का समय बताइए।
 - (iii) 'संपर्क भाषा' किसे कहते हैं ?

(2)	(3)
(iv) संघ की राजभाषा नीति पर संक्षेप में प्रकाश डालिए।	
(v) सार्वजनिक उपक्रमों में हिन्दी के प्रयोग की स्थिति स्पष्ट कीजिए।	3. 'राजभाषा' एवं 'राष्ट्रभाषा' की परिभाषा प्रस्तुत करके उनके पारस्परिक सम्बन्धों पर प्रकाश डालिए। 5
(vi) राजभाषा के रूप में हिन्दी के प्रयोग में आने वाली प्रमुख बाधाओं पर प्रकाश डालिए।	
(vii) राजभाषा के सम्बन्ध में राष्ट्रपति के आदेश का निहितार्थ क्या है?	4. राजभाषा परवर्ती अधिनियम, 1976 के अन्तर्गत सरकारी कार्यालयों के मध्य सम्बन्धों पर प्रकाश डालिए। 5
(viii) राजभाषा संशोधन 1967 पर प्रकाश डालिए।	
(ix) राजभाषा के संदर्भ में 'ख' क्षेत्र में आने वाले राज्यों का नामोल्लेख कीजिए।	5. राजभाषा अधिनियम, 1963 का महत्व प्रतिपादित कीजिए। 5
(x) राजभाषा अधिनियम की उपधारा 3 (3) के अन्तर्गत किन दस्तावेजों को अंग्रेजी और हिन्दी में साथ-साथ जारी करने का उल्लेख है?	
इकाई-एक	
2. हिन्दी को राजभाषा के रूप में स्थापित करते समय आने वाली कठिनाइयों का वर्णन कीजिए। 5	6. 'त्रिभाषा फार्मूला' पर प्रकाश डालते हुए उसकी आवश्यकता की समीक्षा कीजिए। 5
	7. 'संसदीय राजभाषा समिति' का महत्व बताइए। 5

(4)

इकाई-चार

8. राजभाषा हिन्दी में कार्य करने हेतु सरकार द्वारा कर्मचारियों
को प्रोत्साहन देने की नीतियों का वर्णन कीजिए। 5
9. हिन्दी प्रशिक्षण के लिए भारत सरकार द्वारा की गई व्यवस्था पर
प्रकाश डालिए। 5

A-6

A-180

बी० ए० (प्रथम वर्ष) परीक्षा, 2012

प्रयोजनभूलक हिन्दी

द्वितीय प्रश्न-पत्र

(हिन्दी का प्रायोगिक व्याकरण और वार्तालाप)

समय : तीन घण्टे

पूर्णांक : 35

निर्देश : प्रथम प्रश्न अनिवार्य है। शेष चार इकाइयों में से प्रत्येक इकाई
से एक-एक प्रश्न कीजिए।

1. निम्नलिखित प्रश्नों के लघु-उत्तर लिखिए : 15
- (i) हिन्दी वचन रचना का विश्लेषण कीजिए।
 - (ii) हिन्दी के दो प्रमुख व्याकरणकारों का नामोल्लेख कीजिए।
 - (iii) विभक्ति चिह्नों के प्रयोग पर प्रकाश डालिए।
 - (iv) ‘क्रिया’ की परिभाषा सोदारहण दीजिए।

(2)

- (v) उपसर्ग के महत्व को प्रकाशित कीजिए।
- (vi) 'क्ष', 'त्र', 'ङ्ग' संयुक्त व्यंजनों में किन दो व्यंजनों का योग है ? स्पष्ट कीजिए।
- (vii) व्याकरण की उपादेयता पर प्रकाश डालिए।
- (viii) 'संकर' शब्द किसे कहते हैं ? सोदाहरण स्पष्ट कीजिए।
- (ix) देशज शब्द किसे कहते हैं ? सोदाहरण समझाइए।
- (x) हिन्दी और अंग्रेजी भाषा-लेखन की लिपियों का नामोल्लेख कीजिए।

इकाई-एक

5

2. हिन्दी वाक्य संरचना का संक्षिप्त परिचय दीजिए।
3. वाक्य कितने प्रकार के होते हैं ? सोदाहरण स्पष्ट कीजिए।

इकाई-दो

5

4. हिन्दी अक्षरों के उच्चारण स्थान का विवेचन कीजिए।
5. धनि विज्ञान का महत्व प्रतिपादित कीजिए।

(3)

इकाई-तीन

5

6. 'परसर्ग' की व्याख्या करते हुए, 'परसर्ग' प्रयोग से निर्मित पाँच शब्द लिखिए।
7. 'क्रिया विशेषण' की परिभाषा देते हुए चार उदाहरण दीजिए।

इकाई-चार

5

8. देवनागरी लिपि की वैज्ञानिकता पर प्रकाश डालिए।
9. हिन्दी के कारकों का सोदाहरण परिचय दीजिए।

A-181

बी. ए. (द्वितीय वर्ष) परीक्षा, 2012

प्रयोजनमूलक हिन्दी

प्रथम प्रश्न-पत्र

समय : तीन घण्टे

पूर्णांक : 35

निर्देश : प्रथम प्रश्न अनिवार्य है। शेष चार इकाइयों में से प्रत्येक इकाई से एक-एक प्रश्न हल कीजिए।

1. निम्नलिखित प्रश्नों के संक्षिप्त उत्तर दीजिए— $1\frac{1}{2} \times 10 = 15$

- (क) 'अनुसारक' से आप क्या समझते हैं?
- (ख) 'पृष्ठांकन' से क्या तात्पर्य है?
- (ग) 'अर्धसरकारी पत्र' किसे कहते हैं?
- (घ) 'सूचनाप्रद विज्ञापन' से क्या अभिप्राय है?
- (ड) 'कार्यालय आदेश' को स्पष्ट कीजिए।

(2)

(च) 'सामाजिक पत्र' की दो प्रमुख विशेषताएँ बताइए।

(छ) 'अधिसूचना' किसे कहते हैं?

(ज) 'द्रुत पत्र' का आशय स्पष्ट कीजिए।

(झ) 'विज्ञापन' की चार महत्वपूर्ण विशेषताएँ लिखिए।

(ज) 'इनवाइस बिल' से क्या आशय है?

इकाई-एक

5

2. पत्र के प्रकारों का नामोल्लेख करते हुए उल्कृष्ट पत्र की विशेषताएँ निरूपित कीजिए।
3. पत्र के महत्वपूर्ण अंगों को स्पष्ट करते हुए अंगों की आवश्यकता एवं उपयोगिता पर प्रकाश डालिए।

इकाई-दो

5

4. सरकारी पत्र किसे कहते हैं? सरकारी पत्र के प्रमुख प्रकारों का संक्षिप्त विवेचन कीजिए।
5. 'परिपत्र' की प्रमुख विशेषताएँ क्या होती हैं? सोदाहरण स्पष्ट कीजिए।

A-181

(3)

इकाई-तीन

5

6. कार्यालयी पत्राचार एवं वाणिज्यिक पत्राचार में क्या अन्तर है? बिन्दुवार स्पष्ट कीजिए।
7. वाणिज्यिक पत्राचार की विषयवस्तु पर प्रकाश डालते हुए, वाणिज्यिक पत्राचार का एक उदाहरण प्रस्तुत कीजिए।

इकाई-चार

5

8. 'विज्ञापन' के प्रमुख प्रकारों पर प्रकाश डालिए।
9. 'कॉपी लेखन' की प्रक्रिया पर प्रकाश डालिए।

A-181-3-300

A-3

A-182

बी० ए० (द्वितीय वर्ष) परीक्षा, 2012

प्रयोजनमूलक हिन्दी

द्वितीय प्रश्न-पत्र

समय : तीन घण्टे

पूर्णांक : 35

निर्देश : प्रथम प्रश्न अनिवार्य है। शेष चार इकाइयों में से प्रत्येक इकाई
से एक-एक प्रश्न कीजिए।

1. निम्नलिखित लघूतरीय प्रश्नों के उत्तर दीजिए :

$$1\frac{1}{2} \times 10 = 15$$

- (i) प्रयोजनमूलक हिन्दी की उपयोगिता पर प्रकाश डालिए।
- (ii) टिप्पणी का आशय स्पष्ट कीजिए।
- (iii) अभिलेख का महत्व समझाइए।
- (iv) आलेखन की भाषा का स्वरूप स्पष्ट कीजिए।

(2)

- (v) 'सन्दर्भ पत्रिकाओं' से क्या तात्पर्य हैं ?
- (vi) अभिलेख किसे कहते हैं ? स्पष्ट कीजिए।
- (vii) 'फाइल पद्धति' को स्पष्ट कीजिए।
- (viii) 'पूरक पत्र' कब लिखे जाते हैं ? स्पष्ट कीजिए।
- (ix) 'प्रकरण निर्माण' से क्या तात्पर्य हैं ?
- (x) किसी प्रकाशक से पुस्तक मँगाने के लिए पत्राचार कीजिए।

इकाई-एक

5

2. टिप्पणी-लेखन की विधि का सोदाहरण निरूपण कीजिए।

3. टिप्पणी-लेखन की विशेषताएँ लिखिए।

इकाई-दो

5

4. आलेखन का स्वरूप स्पष्ट करते हुए उसकी विशेषताएँ लिखिए।

5. आलेखन के प्रकारों का विवेचन कीजिए।

(3)

इकाई-तीन

5

- 6. 'फाइल पद्धति' की श्रेष्ठता की आधारभूत विशिष्टताओं का आकलन कीजिए।
- 7. 'सन्दर्भ-पत्र' का उद्देश्य एवं भाषा-शैलीगत वैशिष्ट्य निरूपित कीजिए।

इकाई-चार

5

- 8. 'अभिलेख-अनुरक्षण-पद्धति' की आवश्यकता और महत्व का विवेचन कीजिए।
- 9. अपने क्षेत्र में विद्युत आपूर्ति सम्बन्धी गड़बड़ी को दूर करने के लिए विद्युत आपूर्ति अधिकारी के नाम जनता की ओर से एक पत्र लिखिए।